Bard klasickej bábky
Miroslav Duša

Petronela Dušová

Budmerice, 2021

Výskumný text vznikol s finančnou podporou Fondu na podporu umenia

Rozsah 143 strán, vydanie prvé.
Vyšlo ako elektronická publikácia.

© fotografická príloha archív autorky, František Řezníček, Karin Dziaková

© Petronela Dušová, Budmerice 2021

Dielo je vydané pod medzinárodnou licenciou **Creative Commons CC BY-NC-SA 4.0** (vyžaduje sa: povinnosť uvádzať pôvodného autora diela; povinnosť odvodené dielo zdieľať pod rovnakou licenciou ako pôvodné dielo; len nekomerčné použitie odvodeného diela).

Viac informácií o licencii a použití diela:

https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0

OBSAH

Úvod

Obrazová časť

Scénografická tvorba pre bábkové divadlá 1

Scénografická tvorba pre televíziu a film 48

Individuálne paradivadelné objekty a projekty 64

Výstavná tvorba 77

Workshopy 88

Životopis

1960 – 1980 94

1981 – 2000 96

2001 – 2020 101

Malé zamyslenie nad čiernou kávou 111

Reflexie

Karel Vostárek 112

Kateřina Melenová 114

Divadlo Bajka 116

Divadlo Osijek 118

Svatava Kabošová 120

Eva Čárska 122

Dorota Anna Dabek 126

Ivana Laučíková 128

Jana Pogorielová 133

Záver 135

Register diel 136

ÚVOD

Zámerom mojej práce je zmapovať a zachytiť tvorbu scénografa a výtvarníka Miroslava Dušu (M.D.). Zhrnúť jeho tvorivé skúsenosti 40 ročnej kontinuálnej scénografickej tvorby pre bábkové divadlá na Slovensku aj v zahraničí. Taktiež ponúknuť pohľad do jeho úvah a tvorivých postupov pri tvorbe bábky, neživej hmoty, ktorej pomocou technologicky prepracovaných postupov, vdýchne život. Bábka je umelecký výrazový prostriedok, ktorý má svoje špecifické vlastnosti a vytvára ju autor v súlade s vlastnou predstavou. Súčasné postavenie bábky v divadelnom umení výrazne prekračuje bábkarské hranice. Tvorbu Miroslava Dušu som rozdelila do týchto základných oblastí: dramatickej (divadelnej, TV a filmovej), výstavnej t., individuálne bábkové (výtvarné, architektonické a dizajnové) objekty a projekty (aj paradivadelné), súčasťou je i pohľad do workshopov ktoré viedol. Dôvodom vytvorenia výskumného textu je skutočnosť, že M. Duša nemá o svojej tvorbe doteraz vytvorenú žiadnu ucelenú štúdiu či iný typ odborného textu. Napriek rôznorodosti tvorby M. Dušu, v centre jeho umeleckého záujmu stojí bábka a jej možnosti. Duša, ako predstaviteľ klasickej bábky vo svojej tvorbe spája klasickú bábku s modernou technológiou. Zdokonaľuje klasické technologické postupy pri marionetách, javajkách, maňuškách, využitím motorčekov, prevodov, bowdenov atď. Bohatstvo jeho technologických foriem, tvorivé nápady a s nimi spojené estetické prepracovanie bábok, to všetko je predmetom môjho záujmu, ktorý by som rada predstavila. Práca je rozdelená do dvoch častí:

1.obrazová časť, ktorá pozostáva z fotografií divadelných inscenácií, filmov, paradivadelných produkcií, eventov, tiež výtvarných návrhov scénografii, návrhov bábok, technologických postupov; grafického dizajnu (plagáty), fotografií z výstav; z priebehu workshopov

2. textová časť: umelecký životopis Miroslava Dušu; rešerš domácej a zahraničnej odbornej reflexie o tvorbe MD (s presahom do bábkarského rodu Dušovcov); prepisy oral history (rozhovor s MD, J. Pogorielovou), vyjadrenia M.D. k scénografickým koncepciám, metódam práce, ideovým konceptom, tvorbe pre bábkové divadlo, bábok či divadlu všeobecne; zaznamenala som reflexiu spolutvorcov doma i v zahraničí. Ďalším cieľom projektu bolo zmapovať dostupné artefakty jeho celej doterajšej tvorby a tiež zmapovať odbornú reflexiu o jeho tvorbe. Zo získaných pramenných materiálov som vytvorila databázu (súpisy, zoznamy, originály/kópie, textové d.) tvorby.

Scénografická tvorba pre bábkové divadlá

Švejda Navarovský aneb požár Národního divadla stále hrozí
2. ročník KL DAMU Praha
M.Duša, J. Milfajt, K. Vostárek,
1983

Raport o smrti zbojníka
2. ročník KL DAMU Praha
r. K. Melenová
1983

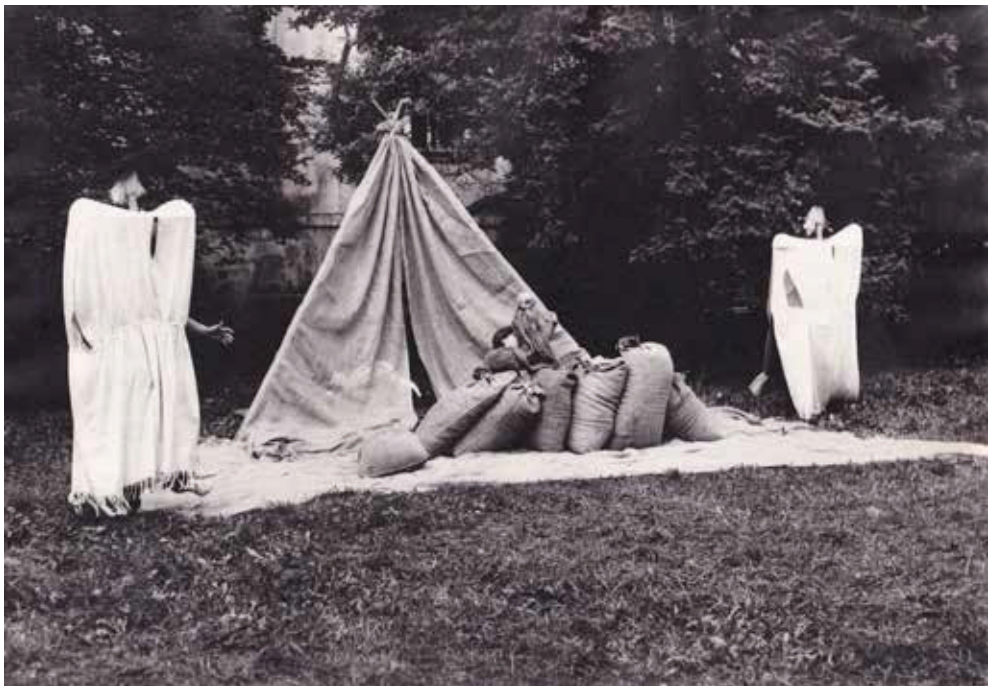

Raport o smrti zbojníka
2. ročník KL DAMU Praha
r. K. Melenová
1983

Král Renau
3. ročník KL DAMU Praha,
r. kolektív
1984

Král Renau
3. ročník KL DAMU Praha,
r. kolektív
1984

C. Gozzi: Tri Pomaranče
KL DAMU Praha,
r.: O. L. Paris,
1986

C. Gozzi: Tri Pomaranče
KL DAMU Praha,
r.: O. L. Paris,
1986

J. Bařinka:
Půjdem spolu do Betléma
Divadlo loutek Ostrava,
r.: P. Nosálek,
1990

J. Bařinka:
Půjdem spolu do Betléma
Divadlo loutek Ostrava,
r.: P. Nosálek,
1990

J. Břenek: Ja som chlieb
Bábkové divadlo na Rázcestí,
Banská Bystrica,
r.: J. Břenek,
1993

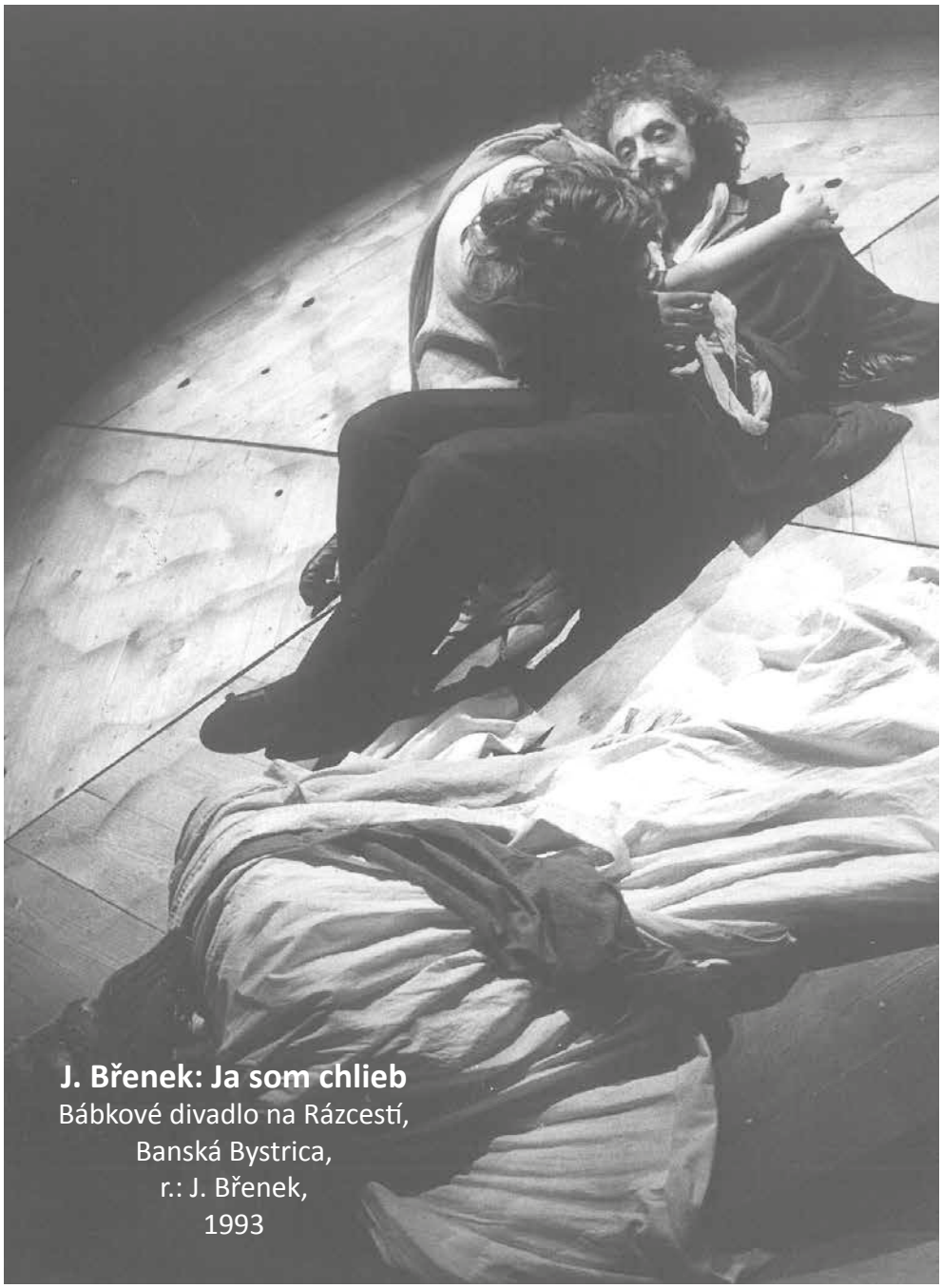

J. Břenek: Ja som chlieb
Bábkové divadlo na Rázcestí,
Banská Bystrica,
r.: J. Břenek,
1993

J. Břenek: Ja som chlieb
Bábkové divadlo na Rázcestí,
Banská Bystrica,
r.: J. Břenek,
1993

C. Monteverdi - Orfeus
Teátro Neline, Bratislava,
r.: kolektív
1996

C. Monteverdi - Orfeus
Teátro Neline, Bratislava,
r.: kolektív
1996

C. Collodi – I. Marečková: Pinokio
Divadlo loutek Ostrava,
r.: I. Marečková,
2005

C. Collodi – I. Marečková: Pinokio
Divadlo loutek Ostrava,
r.: I. Marečková,
2005

C. Collodi – I. Marečková:
Pinokio
Divadlo loutek Ostrava,
r.: I. Marečková,
2005

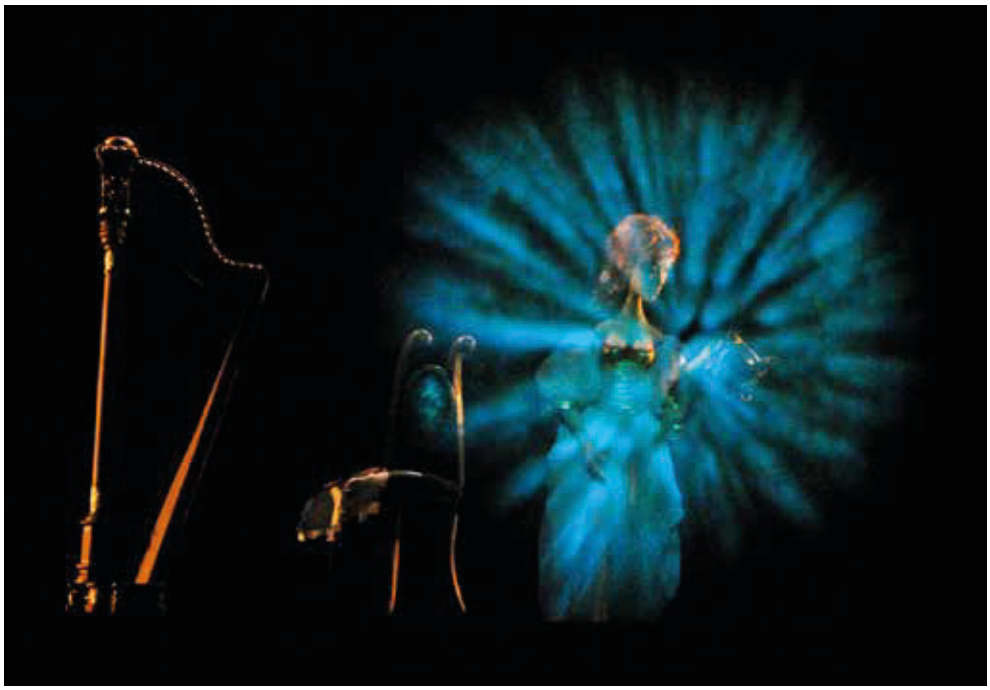

F. Hrubín: Kráska a zvíře
Divadlo loutek Ostrava,
r. M. Duša,
2007

F. Hrubín: Kráska a zvíře
Divadlo loutek Ostrava,
r. M. Duša,
2007

P. Dušová
O lúke, motýľovi
a kvetinovej víle
Teátro Neline, Bratislava,
r.: P. Dušová,
2012

N. Dušová – H. Motýlová:
Obušok z vreca von!
Divadlo Bajka, Český Těšín
r.: N. Dušová,
2015

N. Dušová – H. Motýlová:
Obušok z vreca von!
Divadlo Bajka, Český Těšín
r.: N. Dušová,
2015

D. A. Dabek:
Poryvače snov
Divadlo J. Wilkowského,
Kwidzyn, Pl,
r.: D. A. Dabek,
2016

P. Dušová - D. A. Dabek:
Ja som Inna
Teátro Neline, Bratislava,
r.: D. A. Dabek,
2017

P. Dušová - D. A. Dabek:
Ja som Inna
Teátro Neline, Bratislava,
r.: D. A. Dabek,
2017

Lucia Åbergh: Janko Hraško
Staré divadlo Karola Spišáka,
Nitra,
r.: K. Žižka,
2017

Lucia Åbergh: Janko Hraško
Staré divadlo Karola Spišáka,
Nitra,
r.: K. Žižka,
2017

F. Hrubín: Ljepotica i zvijer
Divadlo Branka Mihaljevića,
Osijek, HR,
r.: P. Dušová,
2020

F. Hrubín: Ljepotica i zvijer
Divadlo Branka Mihaljevića,
Osijek, HR,
r.: P. Dušová,
2020

The THEATRE NELINE

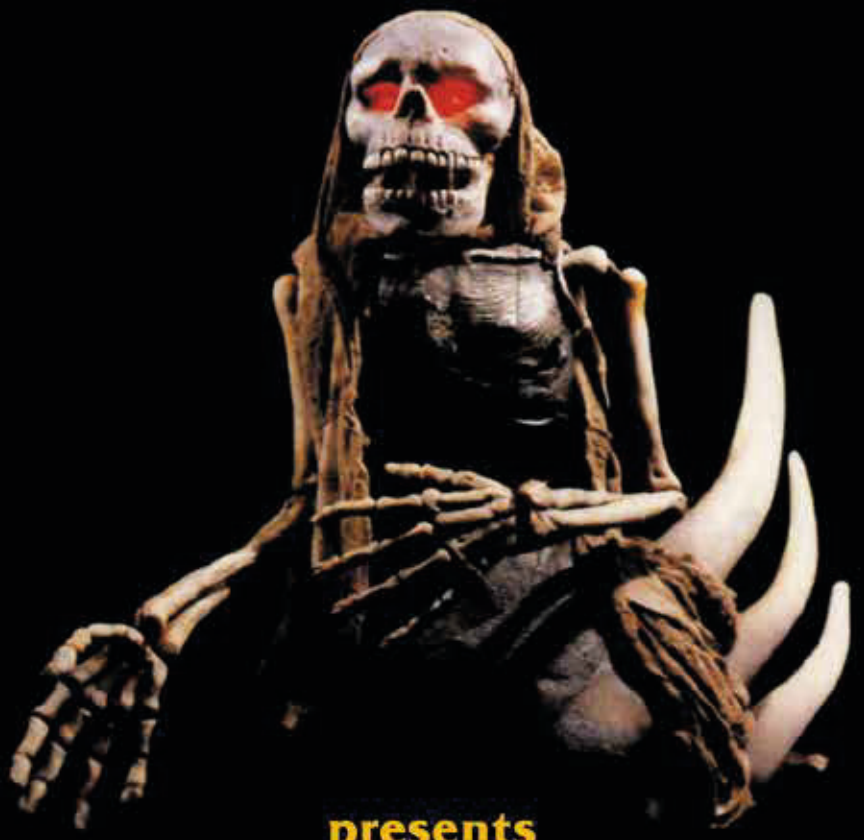

presents

BAROQUE MARIONETTE OPERA

ORPHEUS

Claudio
MONTEVERDI

Allesandro
STRIGGIO

Projekt „Wrażliwość Mieszka w Każdym z Nas”

PORYWACZE SNÓW

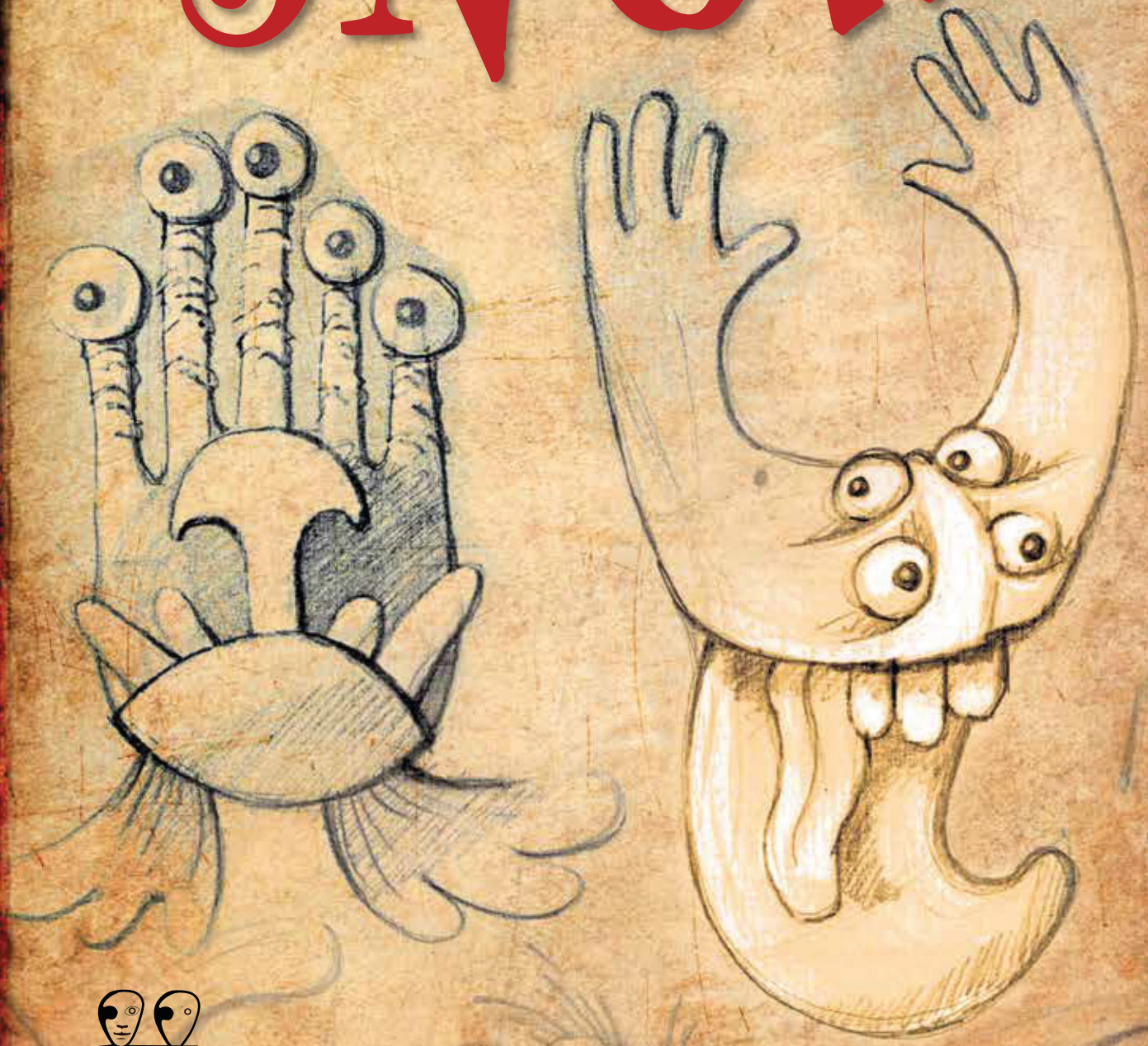

Scena Lalkowa
imienia Jana Wilkowskiego
w Kwidzynie

Ministerstwo Kultury Dziedzictwa Narodowego i Sportu.

Narodowe Centrum Kultury

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu w ramach programu Narodowego Centrum Kultury „Kultura – Interwencje 2021”

GLORIA, GLORIA IN EXCELSIS DEO!
NÁVOD
bodkované čiary prestrihni
na prerušovanej čiare papier prehni !

BÁBKOVÉ DIVADLO KOŠICE

Petr NOSÁLEK

Jezuliatko

BETLEHEMSKÁ HRA

PODĽA MOTÍVOV HRY FERKA URBÁNKA

A SLOVENSKEJ A MORAVSKEJ ĽUDOVEJ SLOVESNOSTI

Preklad a jazykové zjednotenie textu: L. LOPEJSKÁ

Scéna, bábky a masky: M. DUŠA a.h. ◎ Kostýmy: J. ŠABOVÁ a.h.

Hudba: P. HELEBRAND a.h.

Réžia: P. NOSÁLEK a.h.

ÚČINKUJÚ:

◎ Adriana Ballová a.h. ◎

Mária Gálová

Klára Gregová

Miloslava Hriadelová

Ivica Sedláková

Anna Vojteková

Daniel Andrássy

Juraj Genčanský

Ladislav Hegyi

Tomáš Hoffmann

Radovan Klein a.h.

Michal Pjecha

Ivan Sogel

Martin Svec a.h.

◎ Juraj Tóth ◎

Scénu, bábky a kostýmy vyrobili v dielňach BD - V. KNUROVSKÁ, V. ŠEBEJOVÁ, K. TIMKOVÁ, M. JAKOŠ pod vedením J. SINICKÉHO • Masky - A. ANDRÁSSYOVÁ • Light - D. ANDRÁSSY, Světlá - M. ATANASOV • Jevištná technika - M. PJECHA pod vedením M. BAJTOŠ, M. PJECHA, M. ATANASOV

◎ 129. PREMIÉRA BD v KOŠICIACH – 3.12.1993

Program vydalo Bábkové divadlo Košice • zodpovedná Mgr. Katarína Postavová – umelecká • autor programu Miroslav Duša • grafik M. Dubnický • Prelamovanie L. Lopejská • Vytlačené v VÝCHODOSLOVENSKÉ TLAČIARNE KOŠICE

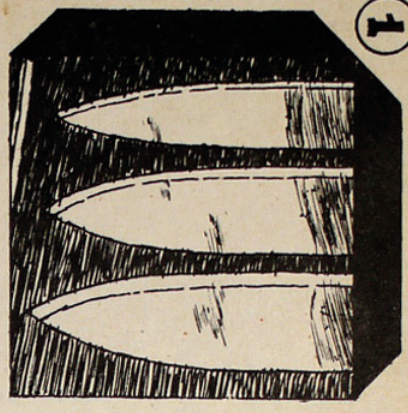

CARLO GOZZI TŘI POMERANČE

TŘI POMERANČE

STÁTNÍ DIVADLO V OSTRAVĚ
NOSITEL ŘÁDU PRÁCE
LOUTKOVÁ SCÉNA
NOSITELKA VYZNAMENÁNÍ ZA VYNIKAJÍCÍ PRÁCI

PREMIÉRA 28. ÚNORA 1986

Překlad: JIŘÍ PLACHETKA

Inscenace posluchačů 4. ročníku LOUTKÁŘSKÉ KATEDRY DIVADELNÍ FAKULTY AMU VE SPOLUPRÁCI S LOUTKOHERCI LOUTKOVÉ SCÉNY SDO

OSOBY A OBSAZENÍ:

MORGANA ... Marie KOČKOVÁ
ŘEDITEL (MAG CELIO) ... Petr NOSÁLEK
KRÁL ... Jiří VOLKMER
PRINC ... Ján JANOVIC
ODELIT ... Milada NUSLOVÁ
ODEROT ... Naďa KLEPLOVÁ
LEANDR ... Petr HEROLD
TRUFALDINO ... Petr NOSÁLEK
TARTALIUS ... Roman VALKOVIČ

PŘEDSTAVENÍ ŘÍDÍ Vlado KALETA

VEDOUCÍ VÝROBY A TECHNICKÉHO PROVOZU ING. I. BÍLEK

VEDOUCÍ DEKORAČNÍCH DÍLEN ING. O. GRUŠKA

VEDOUCÍ VÝROBY KOSTÝMŮ E. ZAPLETALOVÁ

MISTR JEVIŠTĚ A OSVĚTLENÍ A. ŠIMELA

MISTR ELEKTROAKUSTIKY B. WOJNAR

VEDOUCÍ ATELIERU PRO VÝROBU LOUTEK I. ZAVRTÁK

REŽIE: PEDAGOGICKÉ VEDENÍ Oldřich Kemr PARÍS
REŽIJNÍ SPOLUPRÁCE Miroslav VILDMAN Zdeněk MIČKO
VÝPRAVA: Miroslav DUŠA
PEDAGOGICKÉ VEDENÍ doc. Vladislav KÁBRT
HUDBA: Bohumír KUČERA
DRAMATURG: Vojtěch KABELÁČ
POHYBOVÁ SPOLUPRÁCE: Jiří GAPKA

NÁVOD K VYSTŘIHOVÁNÍ:

1. NEJPRVE VYSTŘIHNĚTE DÍLY Č. 1 A Č. 2. OHNĚTE A SLEPTE DLE OBR. A. VYTVOŘÍTE TAK „DIVADÉLKO".
2. VYSTŘIHNĚTE DÍL Č. 3 A SLOŽTE DLE ZNAČEK.
3. DÍL Č. 3 POSTUPNĚ LEPÍME OKOLO „DIVADÉLKA". OBR. B.
4. SLEPÍME ZADNÍ ČÁST KRABIČKY. OBR. C.
5. NAKONEC VYSTŘIHNEME POMERANČE A NALEPÍME NA PODLAHU DIVADÉLKA. OBR. D.

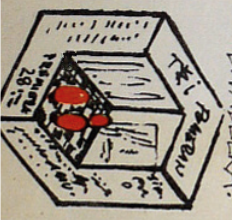

OHNĚTE

STŘÍHEJTE

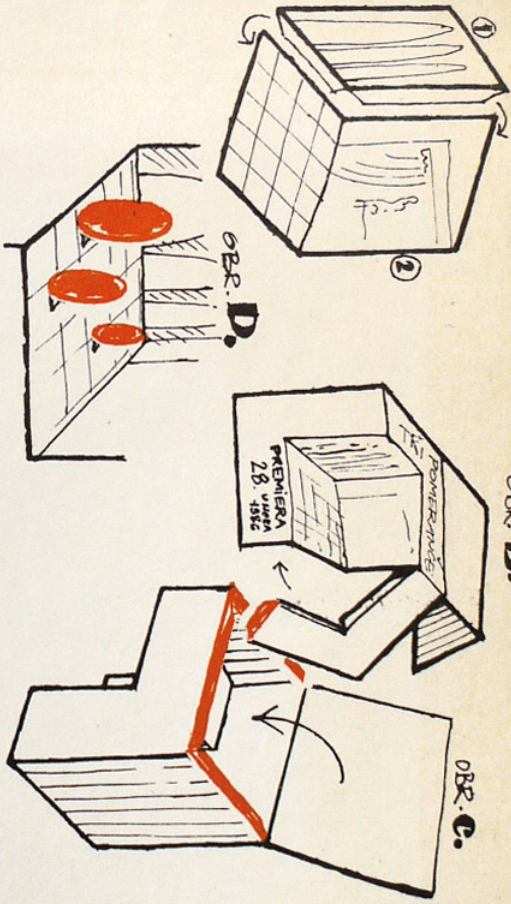

PROGRAM VYDALO STÁTNÍ DIVADLO OSTRAVA, NOSITEL ŘÁDU PRÁCE. VÝTVARNÍK A REDAKCE PROGRAMU: MIROSLAV DUŠA
VYTISKLY MORAVSKÉ TISKAŘSKÉ ZÁVODY, n.p. PROVOZ 21, OSTRAVA 1, NOVINÁŘSKÁ 7. CENA PROGRAMU 1 Kčs.
VEŠKERÁ PRÁVA K PROVOZOVÁNÍ TOHOTO DÍLA ZASTUPUJE DILIA PRAHA. 0 380003786

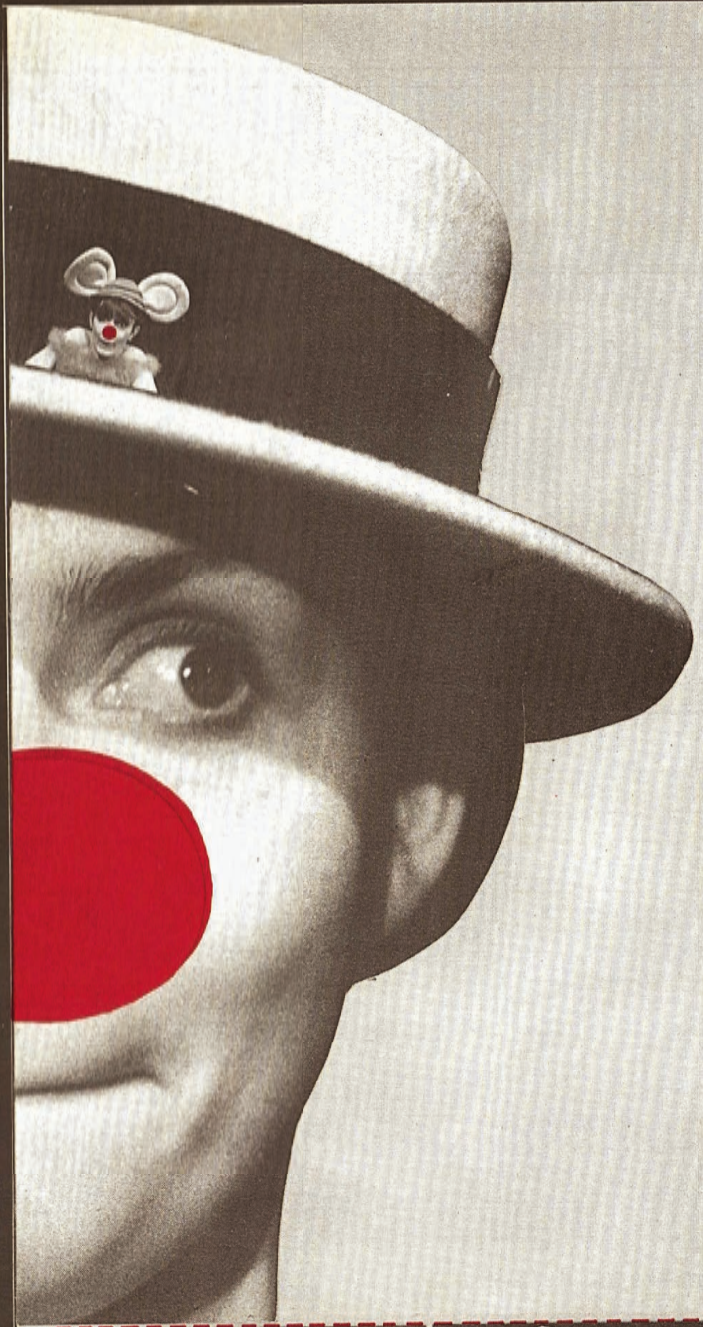

Réžia **KOLEKTÍV POD VEDENÍM JOZEFA MOKOŠA**
Dramaturgia **JOZEF MOKOŠ**
KATARÍNA REVALLOVÁ
Výprava **MIROSLAV DUŠA** a. h.
Hudba **RUDOLF GERI**

ÚČINKUJÚ

MYŠ TERKA **KATARÍNA AULITISOVÁ-PIKTOROVÁ**
KOCÚR HASPRČKO **PETRONELA DUŠOVÁ**
KOCÚR MRCÚLIK **ĽUBOMÍR PIKTOR**
TELEVÍZNY PROGRAM **KATARÍNA AULITISOVÁ-PIKTOROVÁ**
MARTIN NIKODÝM

NA INSCENÁCII SPOLUPRACUJÚ

Inšpicient — D. BILSKÝ alebo M. DUBNICKÝ
Vedúci jav. prevádzky — **D. ŠIŠKA**
Svetlo — **I. GREŠŠO alebo O. ZABÁK**
Zvuk — **I. HANUSKA alebo E. ŠTAFFA**
Jav. technika — **P. BRONIŠ, J. HOLEK alebo J. KRČMÁR, M. VINCENT**

Scénu, kostýmy a bábky realizovali
J. PALUGOVÁ, M. DÚHOVÁ, A. MALIČKOVÁ, B. ZÁZRIVCOVÁ,
T. KOLLÁRIK, T. KALIŠSKÝ, M. ROŠKO, M. DUŠA
pod vedením **C. MEDZIHRADSKÉHO a M. DUŠU**

Programový bulletin k inscenácii HRA.
Zodpovedný redaktor Ing. J. Brtiš, riaditeľ SBD.
Výtvarný návrh M. Duša, fotografie P. Župník, zostavila K. Revallová.
Tlač Slovenská polygrafia, š. p., Západoslovenské tlačiarne, z. p.,
prev. 41, Cintorínska 21, Bratislava.

Cena 1,50 Kčs

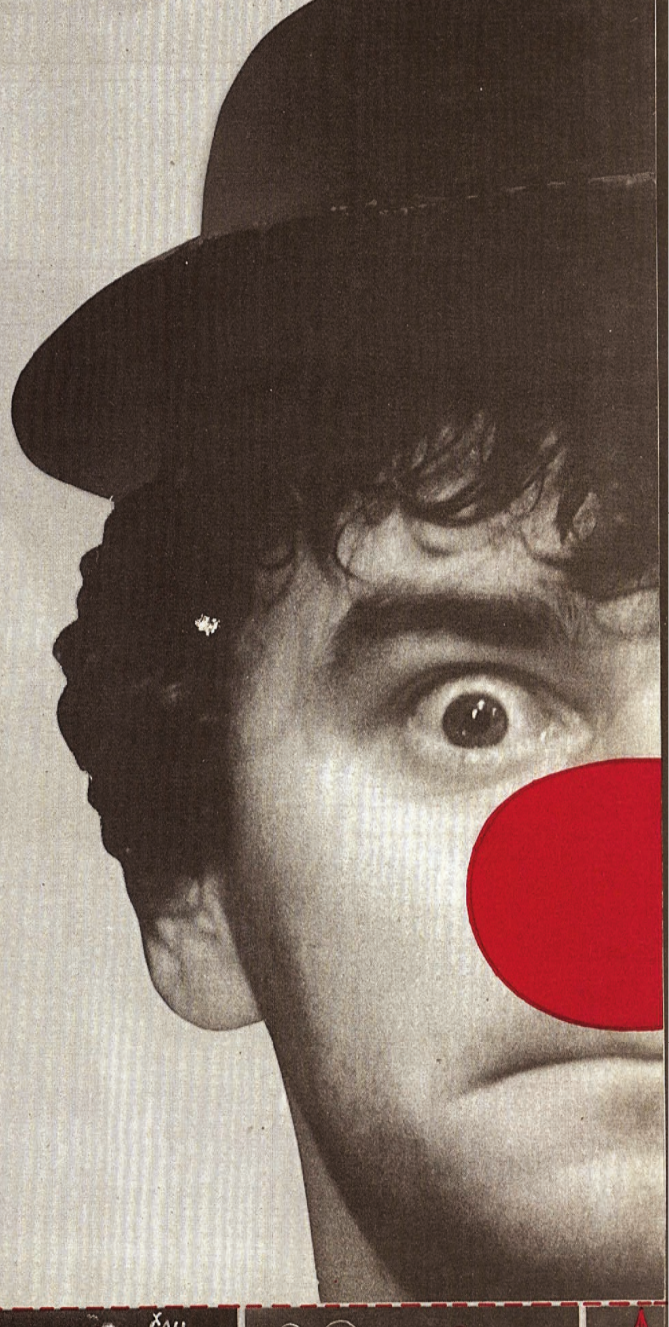

J. Mokoš

HRA

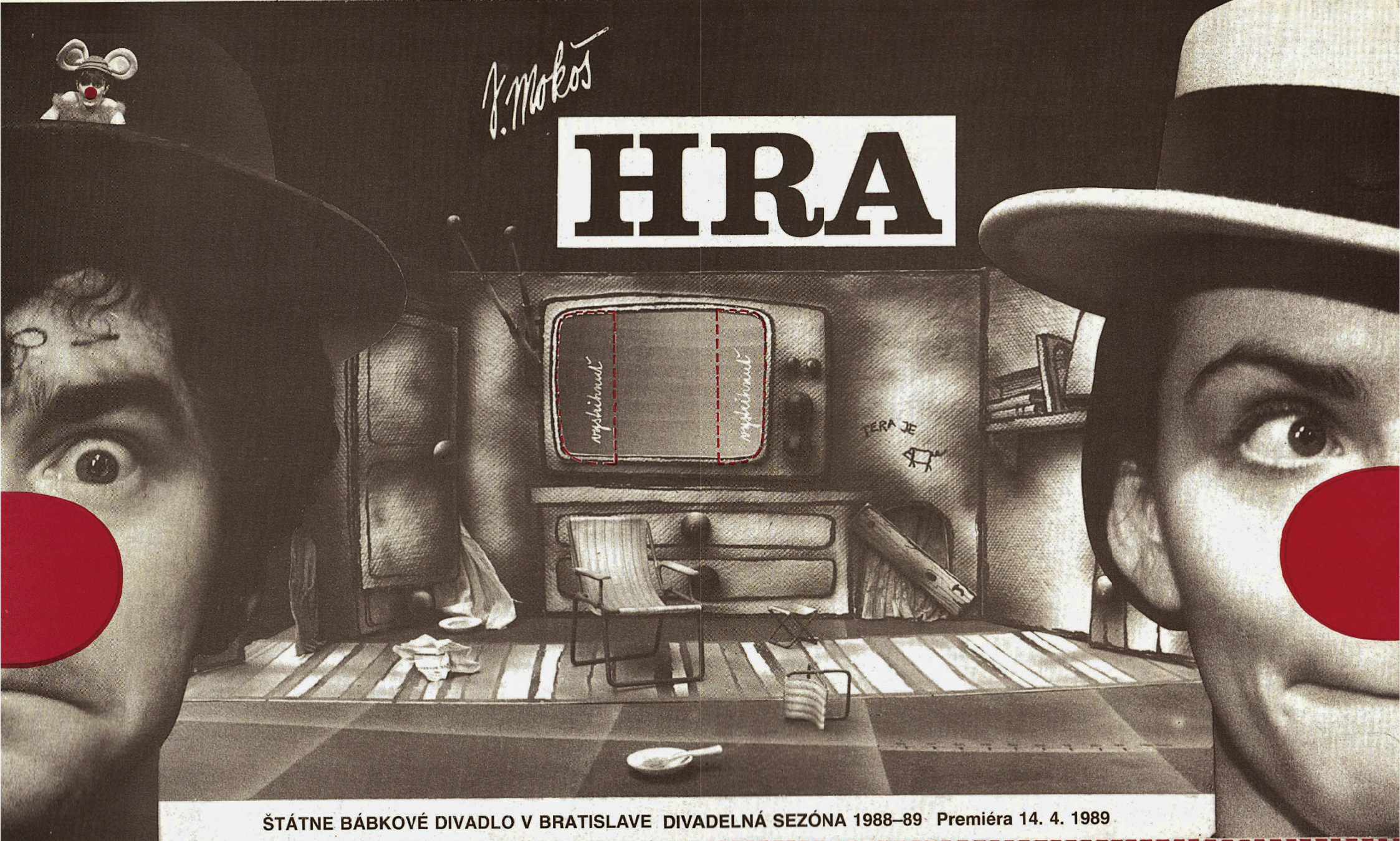

ŠTÁTNE BÁBKOVÉ DIVADLO V BRATISLAVE DIVADELNÁ SEZÓNA 1988–89 Premiéra 14. 4. 1989

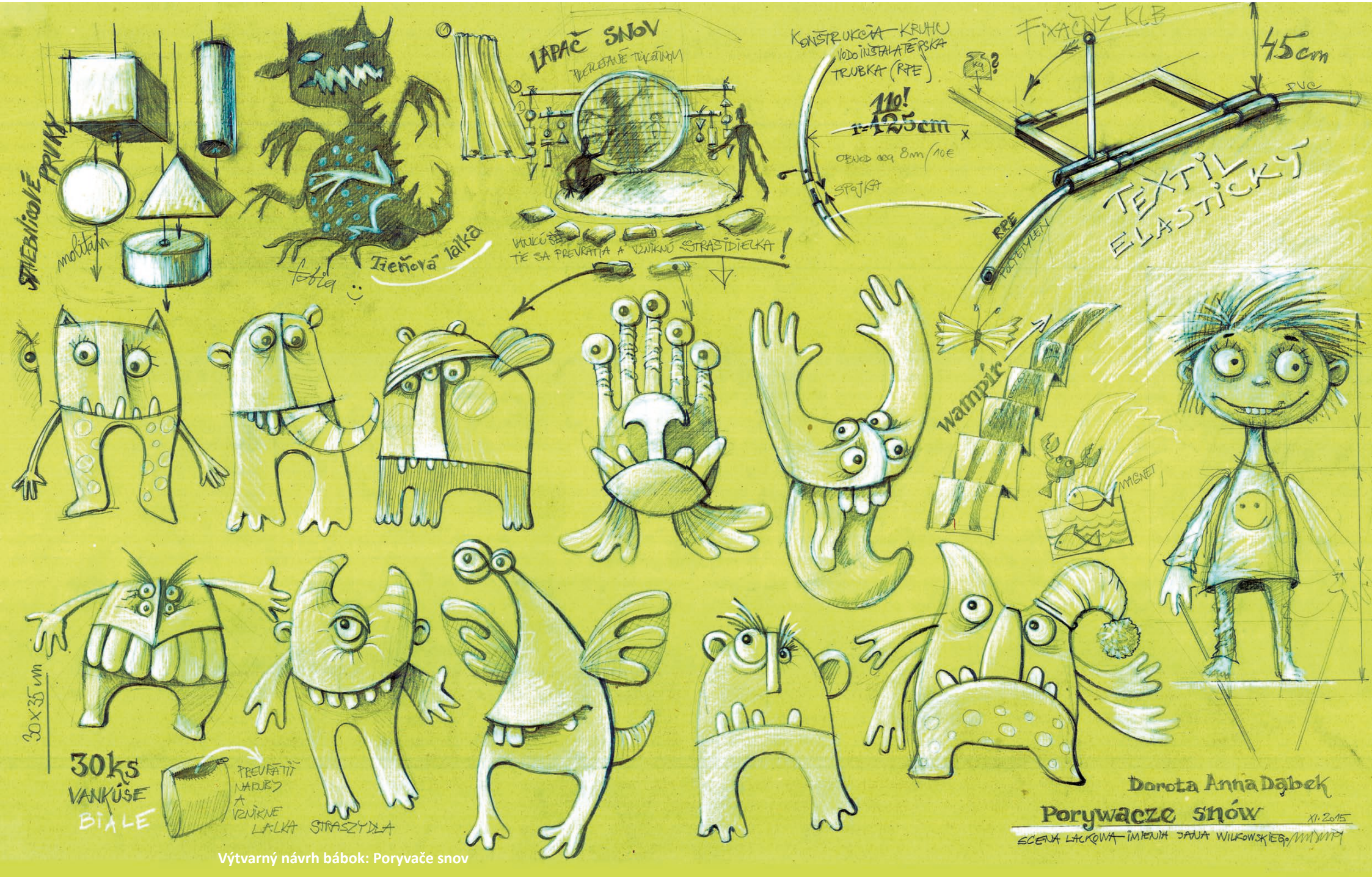

Výtvarný návrh bábok: Poryvače snov

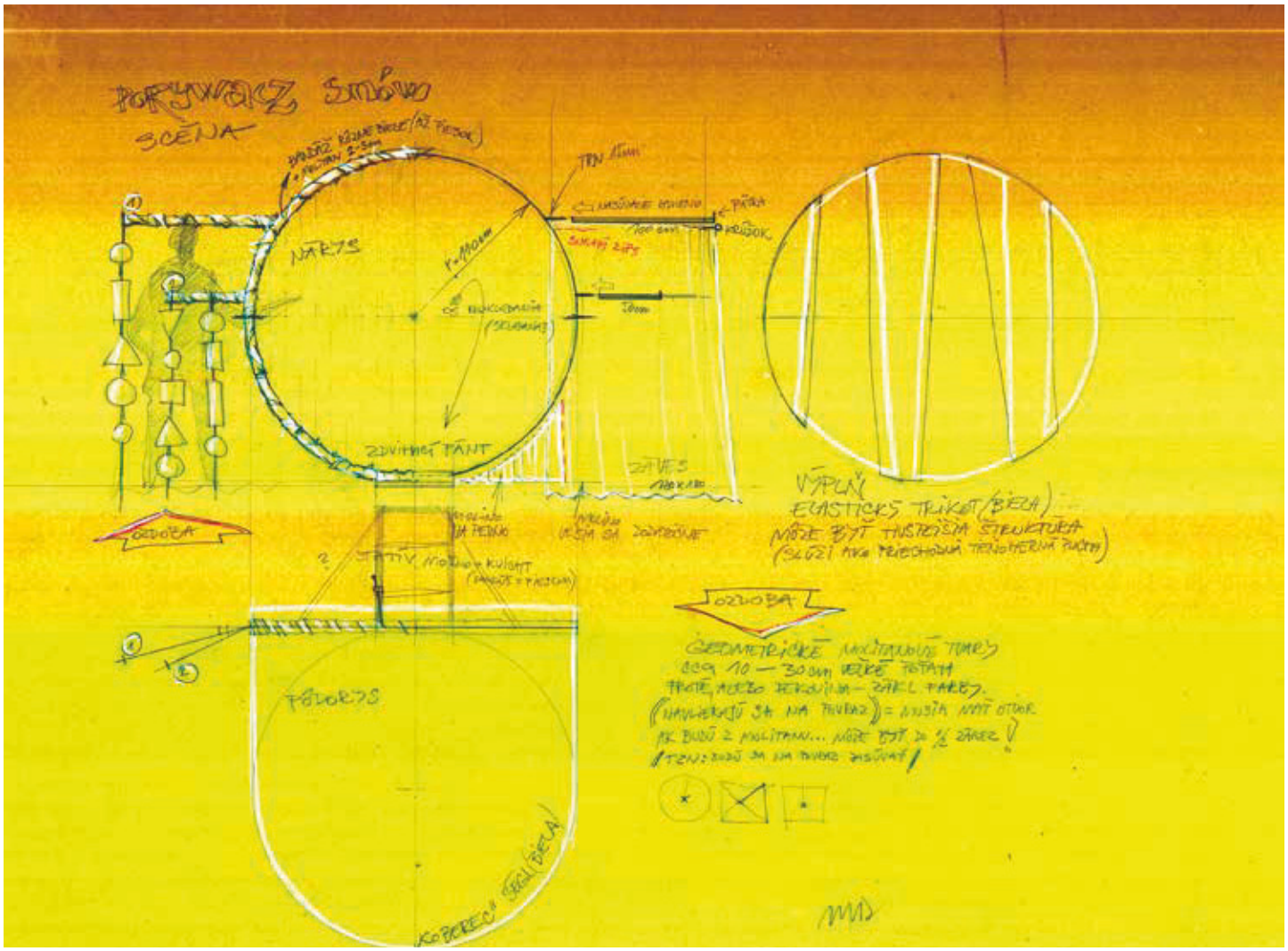

Výtvarný návrh scény:
Poryvače snov

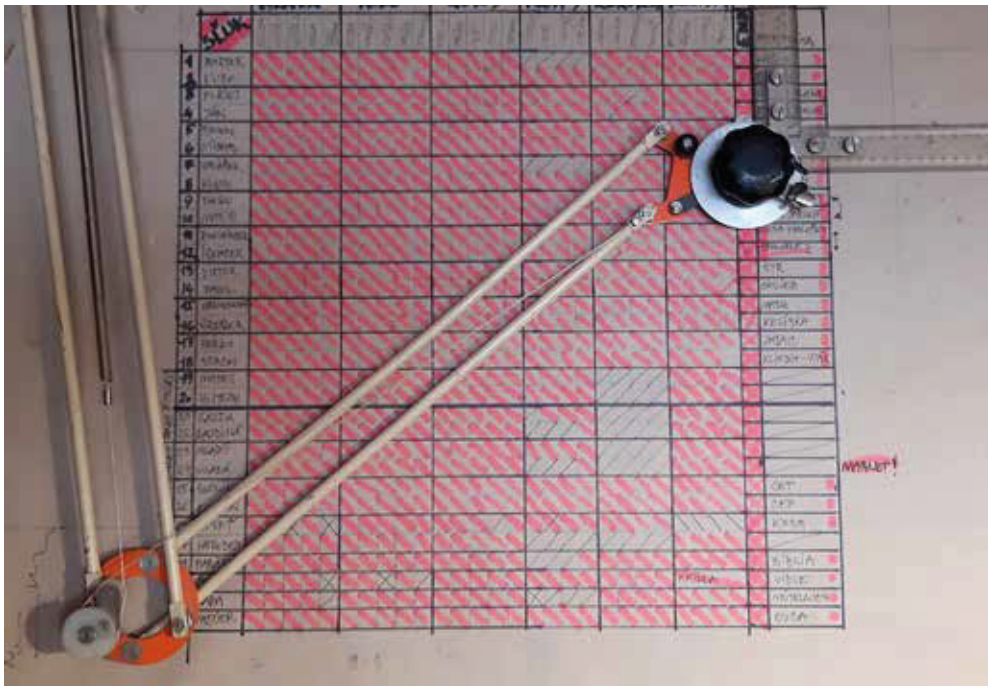

Technické výkresy a technológie

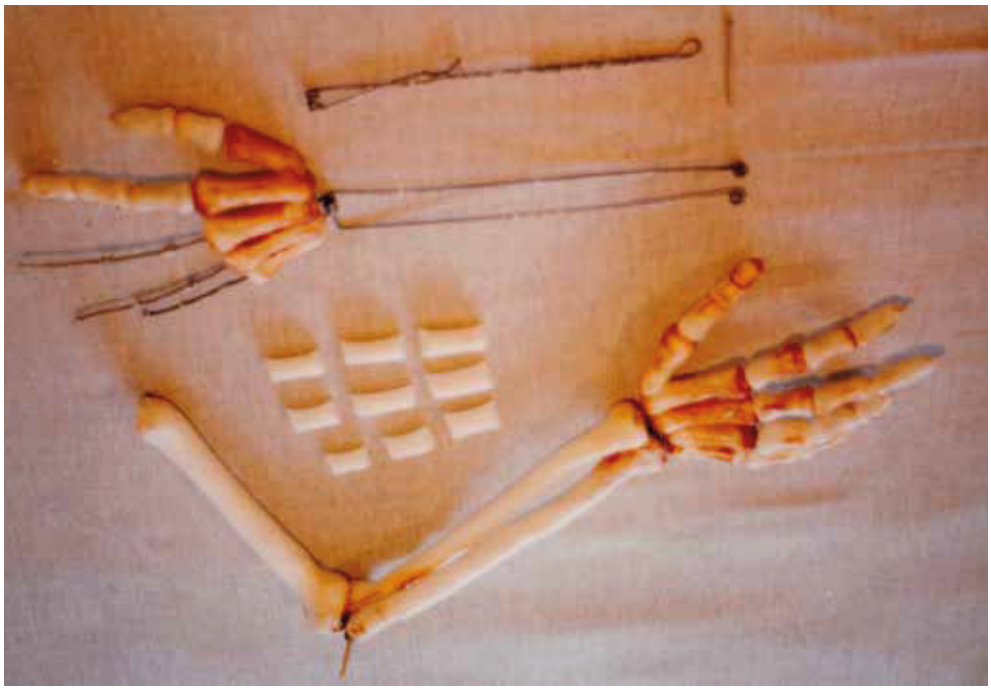

Výtvarné návrhy bábok a scény:
Obušku, z pytle ven!

Výtvarné návrhy bábok a scény:
Obušku, z pytle ven!

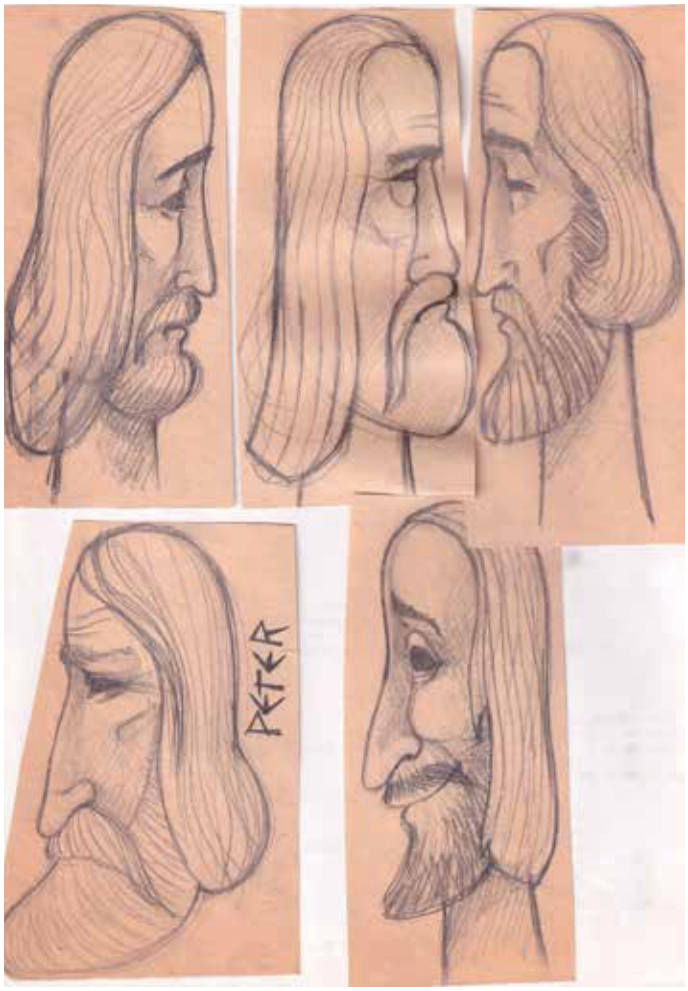

Výtvarné návrhy bábok:
Ja som chlieb

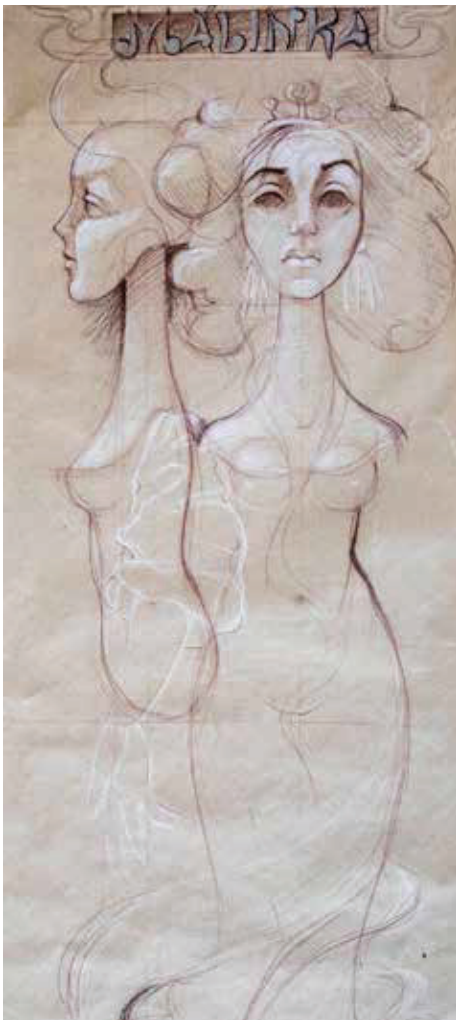

Výtvarné návrhy bábok:
Kráska a zvíře

Scénografická tvorba pre film a televíziu

Dancúľ
STV Bratislava,
r.: M. Lajcha,
r. 1980

Kabošová: Pa a Pi
ČSSR- NSR,
r.: M. Sobota, V. P. Borovička,
1986 - 1991

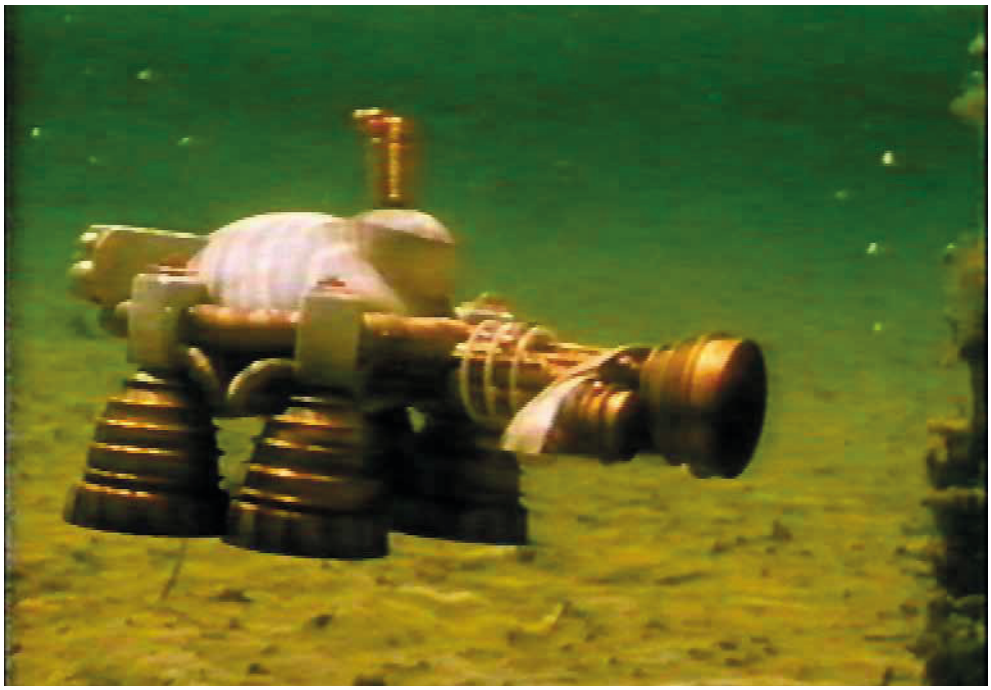

Kabošová: Pa a Pi
ČSSR- NSR,
r.: M. Sobota, V. P. Borovička,
1986 - 1991

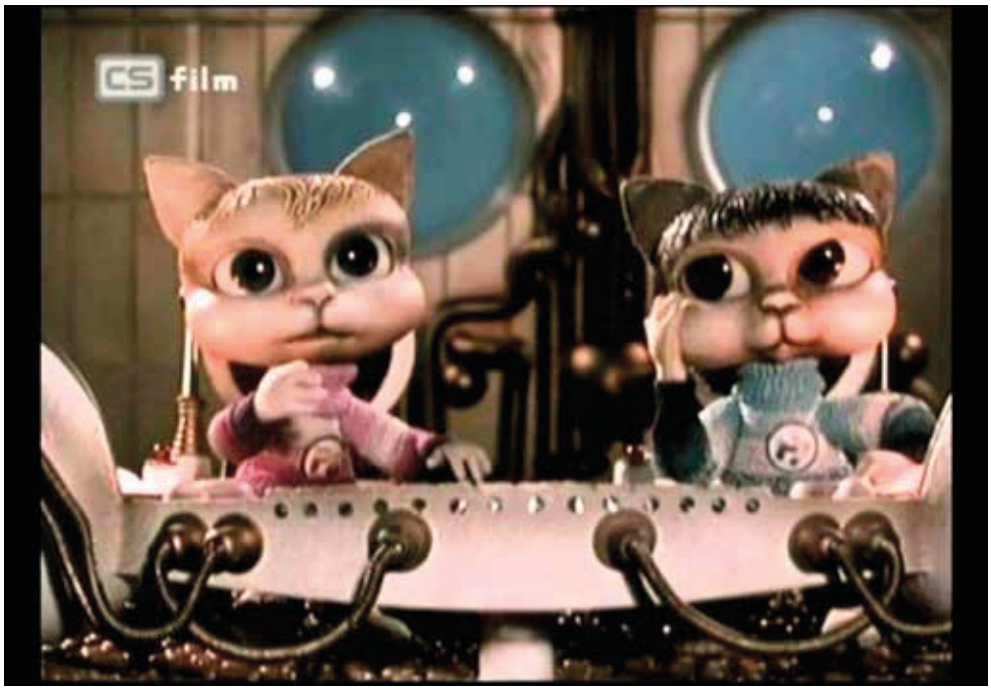

J. Zeyer: Radúz a Ľudmila
STV Bratislava,
r.: L. Šebová,
r.1990

J. Zeyer: Radúz a Ľudmila
STV Bratislava,
r.: L. Šebová,
r.1990

Janko Gondášik
STV Bratislava,
r.: L. Šebová,
r. 1992

Zázračné gajdičky
STV Bratislava,
r.: I. Predmerský,
r. 1993

Hugo a Berta
STV Bratislava,
r.: C. Králik, M. Duša,
r.1993

Hugo a Berta
STV Bratislava,
r.: C. Králik, M. Duša,
r.1993

Nazdravíčko!
VŠMU Bratislava,
r.: I. Zajacová, M. Snopek, Š. Gura,
r. 2005

Nazdravíčko!
VŠMU Bratislava,
r.: I. Zajacová, M. Snopek, Š. Gura,
r. 2005

Nazdravíčko!
VŠMU Bratislava,
r.: I. Zajacová, M. Snopek, Š. Gura,
r. 2005

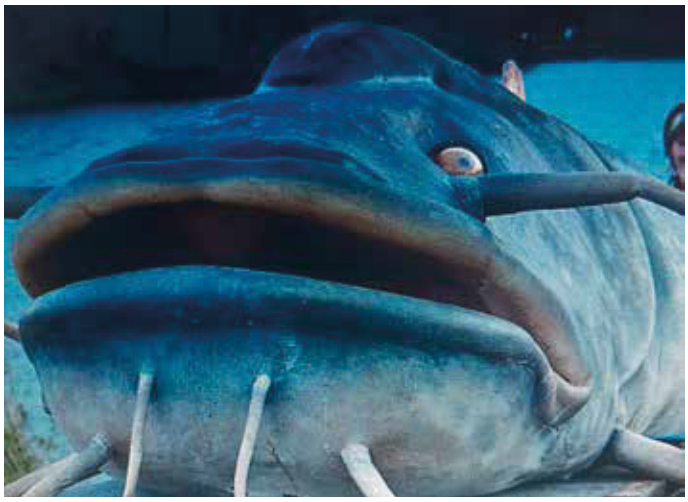

Poslední plavky
ČR,
r.: M. Krajňák,
r. 2008

D. Rapoš - P. Šiška:
Když draka bolí hlava
ČR- SR,
r.: D. Rapoš,
r.2018

D. Rapoš - P. Šiška:
Když draka bolí hlava
ČR- SR,
r.: D. Rapoš,
r.2018

Návrhy bábok
pre STV Bratislava
a ORF Viedeň

Individuálne paradivadelné objekty a projekty

Vasco da Gama
počítačom riadená figurína
Expo Lisabon, Portugalsko,
r. 1998

Vasco da Gama
počítačom riadená figurína
Expo Lisabon, Portugalsko,
r. 1998

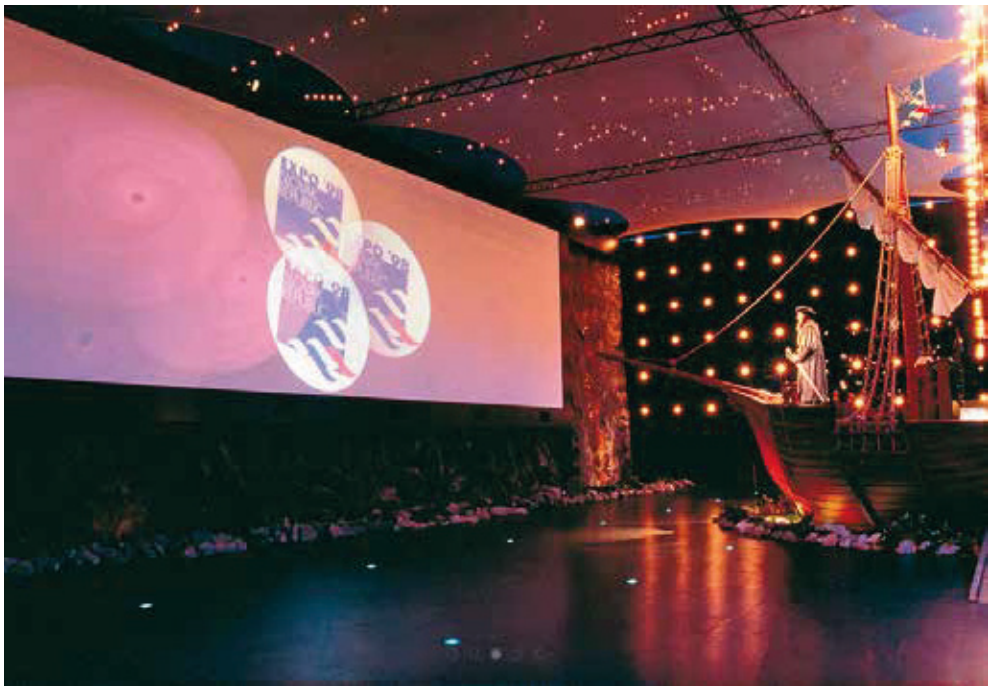

F. Schubert - Rosamunda
Slovenská filharmónia,
Teátro Neline, Bratislava,
r. 1999

Maskoti
Bratislava,
r. 1995 - 1999

Maskoti
Bratislava,
r. 1995 - 1999

J. Suk - Rozprávka
Slovenská filharmónia,
Teátro Neline, Bratislava,
r. 2005

J. Suk - Rozprávka
Slovenská filharmónia,
Teátro Neline, Bratislava,
r. 2005

Ohnivý drak
Agentúra Hector
Trnava,
r. 2015

Ohnivý drak
Agentúra Hector
Trnava,
r. 2015

A. Anderle
hracia skriňa
Banská Bystrica,
r. 2017

Lietajúca hus
Kremnické gagy
medzinárodný multižánrový festival,
r. 2020

C. Debussy - Skrinka s hračkami
Slovenská filharmónia, Teátro Neline,
Bratislava, r. 2015

C. Debussy - Skrinka s hračkami
Slovenská filharmónia, Teátro Neline,
Bratislava, r. 2015

Výstavná tvorba

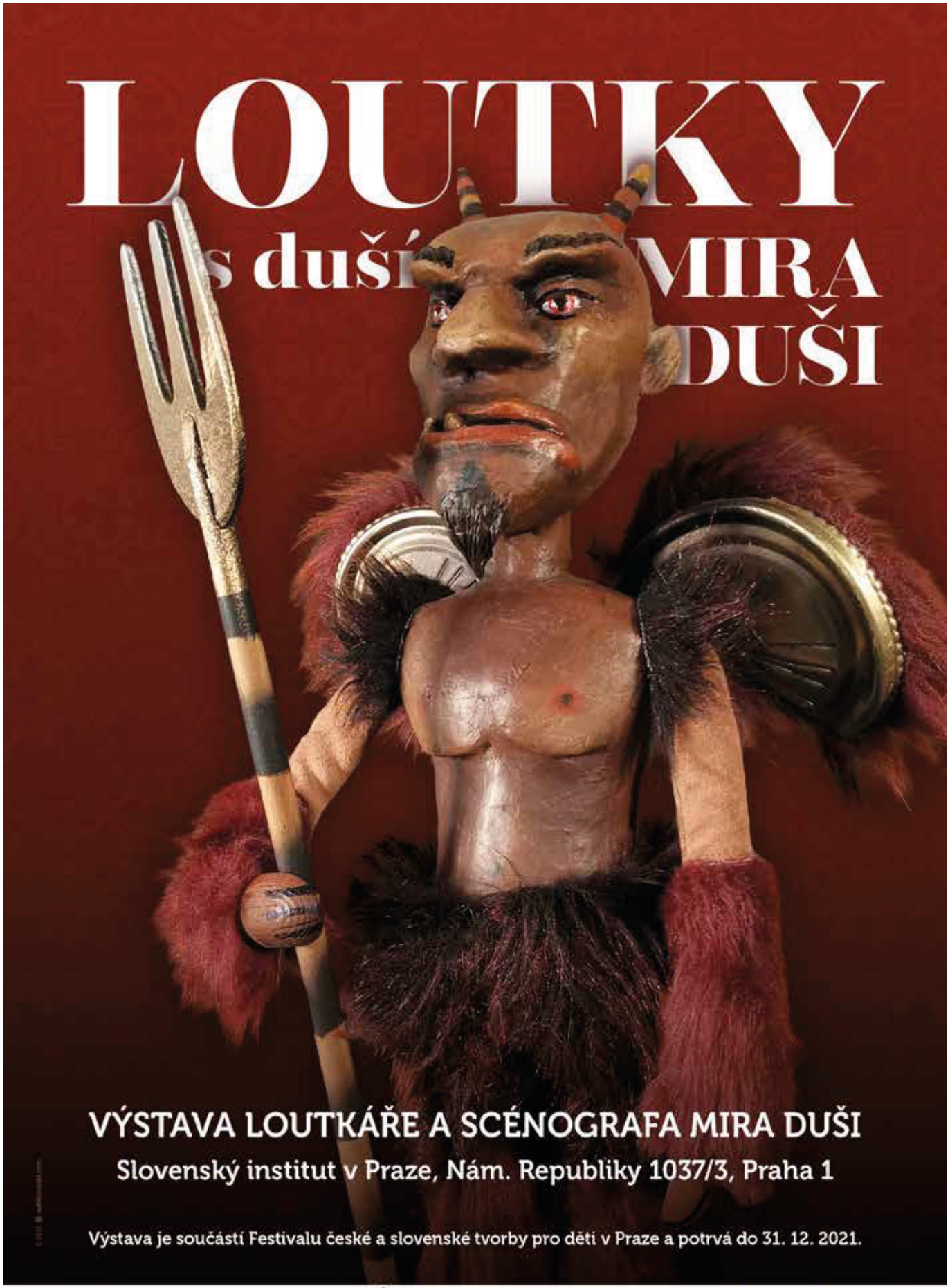

Záštitu nad festivalem převzali velvyslanec SR v ČR Rastislav Káčer a radní pro kulturu Magistrátu hl. m. Prahy Hana Třeštíková.

TAJOMNÝ SVET

TAJEMNÝ SVĚT LOUTEK

BIBIANA,
medzinárodný dom umenia pre deti, Bratislava
International House of Art for Children

THE MYSTERIOUS WORLD OF PUPPETS

BÁBOK

MIROSLAV DUŠA
JAROSLAV MILFAJT
KAREL VOSTÁREK

Výstava je venovaná 100. výročiu vzniku Československa a zápisu českého a slovenského bábkarstva do kultúrneho nehmotného dedičstva UNESCO.

Exhibition it's dedicated to the 100th founding anniversary of Czechoslovakia and the adding of Czech and Slovak Puppetry to the List of Intangible Cultural Heritage UNESCO.

17. 8. – 23. 9. 2018

Výstavné priestory BIBIANY na Panskej 41 sú otvorené denne okrem pondelka od 10 h do 18 h.
BIBIANA exhibition premises at 41 Panská St. open daily 10 a.m. until 6 p.m. (except Mondays)

Zriaďovateľom BIBIANY je MK SR.
BIBIANA has been founded and supervised by the Ministry of Culture of the Slovac Republic

BIBIANA · fond na podporu umenia · MINISTERSTVO KULTÚRY · BONAFIDE · Kruh umění · UNIMAJ · TEATRO MELIVE · KANT

V začarovanom lese
Festival Lalka tež človiek,
Varšava, Poľsko,
r. 2014

ANIMO
Kwidzyn, Poľsko,
r. 2017

Virvar- dni bábkového divadla a hier pre rodiny

Bábkové divadlo v Košiciach,

r. 2018

Čarovný svet
SĽUK
festival profesionálnych divadiel,
Osijek, Chorvátsko,
r. 2019

Čarovný svet
SĽUK
festival profesionálnych divadiel,
Osijek, Chorvátsko,
r. 2019

Bábkarský salón
Literárne a hudobné múzeum
v Banskej Bystrici,
2020

Miro Duša bábky s dušou
Mestská knižnica v Piešťanoch,
r. 2020

Miro Duša bábky s dušou
Mestská knižnica v Piešťanoch,
r. 2020

Televízne bábky
Banská Bystrica,
r. 2020

Workshopy

Urob si svoju bábku
ANIMO,
Kwidzyn, Poľsko,
r. 2012, r. 2017,r. 2021

Urob si svoju bábku
ANIMO,
Kwidzyn, Poľsko,
r. 2012, r. 2017,r. 2021

Urob si svoju bábku
ANIMO,
Kwidzyn, Poľsko,
r. 2012, r. 2017,r. 2021

Bábky z papiera
V rámci výstavy Tajomný svet bábok - Tajemný svět loutek,
Bibiana, Bratislava,
r. 2018

Poďme sa hrať
V rámci výstavy
Miro Duša - bábky s dušou,
Mestská knižnica v Piešťanoch,
r. 2020

Poďme sa hrať
V rámci výstavy
Miro Duša - bábky s dušou,
Mestská knižnica v Piešťanoch,
r. 2020

MgA. Miroslav Duša

Narodený 11. 2. 1960 v Banskej Bystrici.
Bábkarský scénograf a technológ, kostýmový výtvarník, architekt, dizajnér, lektor, pedagóg a realizátor.
Pochádza z rodiny bábkarov Antona Dušu a Soni Dušovej rodenej Moravčíkovej.
Anton Duša (bábkarský scénograf a technológ, zakladateľ dnešného Bábkového divadla na Rázcestí v Banskej Bystrici). Bol súčasne vedúcim výroby, javiskovej techniky, technológom bábok , javiskovým architektom a konštruktérom. Jeho práca divadelného technológa bola medzi bábkarmi známa a všeobecne oceňovaná tak, že ledva stačil vyhovieť mnohým záujemcom o externú spoluprácu s ním - či už profesionálnym divadlám, pri riešení ich výrobných a technických problémov, alebo aj o jeho početné práce pre Slovenskú televíziu. Podľa návrhov viacerých výtvarníkov vyrábal bábky a rekvizity do väčšiny detských programov pre televízne štúdiá Bratislava a Košice. Je autorom známej televíznej bábky Drobček a Janko Hraško.
Soňa Dušová (bábkoherečka dnešného Bábkového divadla na Rázcestí v Banskej Bystrici, prvá manželka A. Dušu).
Jana Pogorielová-Dušová (bábkarská scénografka a kostýmový výtvarníčka; druhá manželka A. Dušu).

Roky 1960 - 1980

Umenie zmýva z duší prach každodennosti.

Pablo Picasso

Miroslav Duša sa narodil v rodine bábkarov Soni a Antona Dušu z Banskej Bystrice. Už od ranného detstva trávil svoj voľný čas v bábkovom divadle. Rád pozoroval život na javisku, herecké skúšky, technikov pri stavaní scény, alebo prácu v dielňach. Ako chlapec pomáhal otcovi pri výrobe bábok a dekorácií pre slovenské divadlá a Slovenskú televíziu. Svoje prvé marionetové bábkové divadlo si vyrobil v prvej triede základnej školy. Očarený technológiou jednotlivých druhov bábok, možnosť využitia tiahla, motorčekov, prevodov sa zrodil jeho sen. Chcel sa stať reštaurátorom slávneho Pražského Orloja. Navštevoval ľudovú školu umenia, hudobný aj výtvarný odbor, kde rozvíjal svoj talent, nápady a zručnosti. Pre jeho záľuby a jasné zameranie pokračoval po ukončení základnej školy, štúdiom na Škole umeleckého priemyslu – ŠUP v Bratislave, odbor reštaurovanie u akademického maliara Alexa Gejmovského. Po dvoch rokoch štúdia, prestúpil na odbor kameňosochárstvo, kde zmaturoval v ateliéri akademického sochára Juraja Gavulu (1975 – 1979). Počas štúdia bol členom známeho bábkarského súboru ŠUP, ktorý viedol Miroslav Fikari. Ako výtvarník pripravil a naštudoval spolu so svojimi spolužiakmi S. Ilavským a B. Vilímom, bábkovú hru Noc upírov. Už ako študent strednej školy spolupracoval so Slovenskou televíziou kde sa prvý krát predstavil ako výtvarník detskej relácie Slniečko, ktorú režíroval P. Gerža. V tom čase hlavná redakcia vysielania pre deti a mládež, kládla dôraz na pôvodnú tvorbu , hľadali sa nové témy, formáty, snahou dramaturgie bolo, čo najviac sa priblížiť k detskému divákovi. Jedným z programov publicistickej relácie pre deti predškolského a nižšieho školského veku sa stala relácia MaTelko – Malý televízny kolotoč, ktorého hlavným hrdinom bola postavička - bábka Drobček. Malá bábka s príznačným menom Drobček v nej zakúsila mnoho dobrodružstiev. Každý diel bol postavený tak, aby sa v ňom malé ratolesti aj čosi nové naučili. O návrh aj výrobu sa zaslúžil Anton Duša, ktorý vyrobil Drobčeka v rôznych veľkostiach a technologických prevedeniach, ako marionetu a javajku. Najčastejšie sa používala marioneta, ktorá svojim zjavom a pohybom najviac pripomína zmenšeného človeka. V r. 1980 oslovil M. Dušu režisér M. Lajcha, aby vymyslel a aj vyrobil novú bábku, ktorá by svojou technológiou mohla s deťmi komunikovať kontaktne, mala by neobmedzený pohyb, mohla by lietať, visieť dolu hlavou, chodiť po rukách a tak vznikol Dancúľ, nezbedník, ktorý vymýšľal stále nejakú neplechu a ktorý vystupoval v relácii Poďte deti. Postavička Dancúľa bola v skutku neidentifikovateľným čudom, ktoré sa azda už nikdy nebude opakovať. Bola to bábka do čierneho divadla. Čierne divadlo je jedna z možností divadelnej produkcie, herec je oblečený v čiernom, pohybuje sa v čiernom prostredí, bábky, rekvizity ktoré animuje sa pohybujú v svetelnom tunely. Bábku Dancúľa animovali 3 bábkoherci. Jeho telo sa skladalo z jediného valca, ktorý tvoril pravé a ľavé rameno zakončené trojprstými dlaňami. Telo bolo modrozelené s hrubými plyšovými v zelených odtieňoch ladenými rukávmi. V strede mal zobák do ktorého sa mohla zozadu vkladať ruka na spôsob maňušky, obrovské biele oči s veľkými čiernymi zrenicami a dlhými mihalnicami. Po niekoľkých rokoch slovenská televízia postavu Dancúľa zrušila, pretože jeho tvorcovia mu nechávali príliš otvorené ústa takže pred detskými divákmi zazneli rôzne otvorené názory. Oficiálna správa mala byť, že sa ho deti báli.

Po maturite pôsobil Miroslav Duša v Slovenskej filmovej tvorbe - hraný film a v roku 1981 prestúpil do bábkového animovaného filmu, oddelenie výroby bábok, scén, dekorácií a rekvizít. Ako výtvarník dostal možnosť predstaviť sa v bábkovom animovanom filme Neposlušné koliesko v réžii V. Pikalíka, ktorý získal 2. miesto na festivale animovanej tvorby v Gottwaldove / Zlín/ČR roku 1983. Celkovo sa dá povedať, že v roku 1983 vznikali pozoruhodné diela s autorskou vynaliezavosťou a hravosťou. Rudolf Urc sa vyjadril: „Nikdy predtým a ani potom sa nepodarilo do časového horizontu jedného produkčného roka skoncentrovať tak presvedčivé výrazové a myšlienkové kvality. Potvrdilo sa, že v tvorbe zameranej na individuálnu a spoločenskú problematiku súčasného človeka prebieha najintenzívnejší zápas autorov o vlastný vyhranený štýl. Ide o pozoruhodné filmové dielo s autorskou vynaliezavosťou.“ Pazderková, 2009[1]

[1] Pazderková , Lucia. Slovenský animovaný film a jeho představitelé. Slovak animated film and its representatives. Bakalářská práce. Zlín: UTB Fakulta multimediálních komunikací, 2009.

Roky 1980 -2000

Skutočný umelec nie je ten, kto je inšpirovaný, ale ten, kto inšpiruje ostatných.

Salvador Dali

Hľadanie, experimentovanie, zhmotňovanie, ukotvenie....

Napriek tomu, že bábkový film sa stal veľkou láskou Miroslava Dušu, rozhodol sa pokračovať v štúdiu a od roku (1981 – 1986) študoval na pražskej Divadelnej akadémii múzických umení – DAMU so zameraním na bábkarskú scénografiu a technológiu u docenta Václava Kábrta. V ročníku sa stretol s Karlom Vostárkom, ktorý je výtvarníkom, scénografom, hercom, režisérom a pedagógom katedry výchovné dramatiky DAMU Praha a Jaroslavom Milfajtom, ktorý patrí medzi významných českých scénografov, pedagógov, zároveň aj autorom mnohých výstav, plastických objektov a reklám. Všetci traja boli starší, mali už vlastný rukopis, divadelné a televízne skúsenosti, ktoré si počas štúdia rozvíjali a obohacovali. Priateľstvo troch spolužiakov, výtvarníkov, scénografov, ktorí vo svojej tvorbe používajú klasickú bábku, ako hlavný vyjadrovací prostriedok, trvá až do dnes. Praha a jej bohaté možnosti umeleckého vyžitia, bola a stále je, úžasným miestom štúdia na umeleckej škole. Návštevy divadiel, galérií, hudobných predstavení, to všetko ovplyvňovalo jeho poetiku, umelecký názor aj umeleckú tvorbu. Počas štúdia na vysokej škole, vytvoril M.D. niekoľko prinajmenšom zaujímavých inscenácií ktoré je potrebné spomenúť, a to gotickú spevohru Král Renau, Raport o smrti zbojníka a stredoveký príbeh Johanka z Arku.

„Každý študent mal povinnosť zrealizovať v semestri aspoň jednu inscenáciu. Inscenácia Johanka z Arku (1986 vznikala v spolupráci s režisérom, zároveň aj pedagógom réžie, Mirkom Vildmanom. Výsledok dramaturgicko - réžijnej a scénografickej práce bol zhmotnený do jednoduchého, čistého hracieho priestoru s veľkými drevenými krížmi. Kríže ako symbol kresťanstva, bolesti a utrpenia. Znak predstaviteľov doby, inkvizície. Jednoduchá ale plne funkčná scéna ponúkala režisérovi a hercom slobodu tvorby. V prázdnej scéne, znázorňujúcej bojové pole, boli pohodené baly slamy. Diváci sledovali neľútostný súboj dvoch znepriatelených krajín. Stali sa svedkami udalostí sto ročnej vojny medzi Anglickom a Francúzskom. Videli zrod, víťazstvo aj pád mladej Johanky, ktorú na koniec ako kacírku odsúdili a upálili. Na baloch ležali popadané zbrane, herci – vojaci, zabodávali zástavy bojujúcich kráľovstiev, oštepy, meče, symbol vojny, agresie, beznádeje. Prichádzajúce herečky – matky, za spevu a nárekuobmotávali tieto oštepy plátnom, čím vytvárali ďalší hrací priestor a zároveň zmäkčovali militantný obraz scény. V predstavení sa využívali 80 cm vysoké marionety na drôte, kráľ Karol a Johanka z Arku. Inscenácia sa hrala vo Valdštejnskej záhrade a niesla sa pod taktovkou chorálových spevov z pera Miroslava Kořínka a hereckej kreativity študentov 3. ročníka bábkarskej tvorby.“[2] M. Duša, 2021

[2] rozhovor M.D. 14.1.2021 v Budmericiach. Audiovizuálny záznam – archív autorky.

Inscenácia reprezentovala školu na Medzinárodnom festivale bábkarských škôl – International festival of puppetry schools v Białystoku, Poľsko, a na Medzinárodnom festivale vysokých divadelných škôl Istropolitana v Bratislave. Za zmienku stojí aj inscenácia Raport o smrti zbojníka, ktorú spolu s režisérkou Kateřinou Melenovou pripravili a vyrobili pre študentov druhého ročníka katedry loutkoherectví - bábkoherectva.

Svoje dve absolventské inscenácie: František Hrubín – Kráska a zvíře, réžia Kateřina Melenová a Carlo Gozzi - Tři pomeranče, réžia Olga Lujan Paris realizoval v profesionálnom bábkovom divadle v Ostrave. Na základe dohody Katedry loutkářství DAMU a Divadla loutek Ostrava - DLO sa naskytla možnosť vyskúšať si všetko čo sa počas štúdia naučil. Pripraviť kompletné scénografické riešenie obidvoch inscenácií, dozor nad realizáciou výpravy a aj pomoc pri výrobe.

„Napriek všetkým problémom (alebo práve pre ne? /, s ktorými som sa počas práce stretol, mala táto spolupráca obrovskú cenu. Cenu poznania. Každá inscenácia má svoj vlastný svet, v ktorom sa odohráva príbeh. Scénograf ho musí vymyslieť, zachytiť a zjednotiť do jedného kľúču, aby spolu s réžiou a hereckým stvárnením, vytvoril jednotný umelecký zážitok. Scéna by nemala na seba zbytočne upozorňovať, mala by slúžiť. Pri tvorbe scény musím myslieť na všetkých, ktorí v predstavení účinkujú, herci, technici, šepkárky, inšpicientky. Až v profesionálnych podmienkach som si uvedomil, i keď mi to nebolo neznáme, čo skutočne obnáša práca divadelného výtvarníka. Každému dobrému scénografovi by prospelo, keby si bábkové divadlo sám zahral. Myslím si, že takáto prax by mala byť súčasťou štúdia bábkarskej scénografie. “ [3]

Po ukončení vysokej školy (1986 – 1989), pracoval pre Krátky film Praha, štúdio PROMETHEUS, ako výtvarník. V koprodukcii so štúdiom GOLDFILM Mníchov, vznikol 74-dielny animovaný seriál ***Pa a Pi*** . Ide o česko- slovensko-západonemecký animovaný a edukačný seriál, ktorý zobrazuje dobrodružstvá mimozemských mačiek Pa a Pi pri návšteve na Zemi. Seriál bol vyrobený v rokoch 1986 až 1991. Seriál je kombináciou bábkovej animácie a hraných sekvencií. V každej časti seriálu je predstavené jedno zviera. Miroslav Duša bol výtvarníkom seriálu, ktorý sa dodnes teší veľkej obľube. Na seriáli pracovali: námet: Svatava Kabošová, réžia Miroslav Sobota a Václav Pavel Borovička. Titulnú pieseň zložil hudobník Karel Svoboda a v slovenskom znení ju naspievala Marika Gombitová.

V roku 1990 v Bratislave vzniká nezávisle filmové štúdio ATAN FILM a Miroslav Duša sa vrátil na Slovensko, stal sa jeho súčasťou ako výtvarník a vedúci bábkového filmu (1990 – 1994). Okrem toho spolupracoval so Štátnym bábkovým divadlom (ŠBD) v Bratislave, kde sa podieľal na vzniku významného predstavenia ***Čarovná flauta***, v réžii Jozefa Bednárika 1990. Režisér Jozef Bednárik priniesol na javisko inscenáciu prevratnú novým moderným pohľadom na poetiku bábkového divadla. Inscenácia sa stala kultovým predstavením divadla doma i v zahraničí. V tom istom roku hosťoval, v preňho už v známom divadle, v Ostrave kde vznikla

[3] Duša, M. *Komplexní scénografické řešení inscenací F.Hrubín Kráska a zvíře, C. Gozzi – Tři pomeranče v loutkové scéné SD – Ostrava*. Diplomová práca. Praha: AMU – Fakulta divadelní, 1986.

valašská vianočná hra ***Půjdem spolu do Betléma*** v režii Petra Nosálka. Inscenácia sa hrala 20 sezón a odohralo sa 700 predstavení. Inscenáciu nahral a vydal Český rozhlas. Česká televízia ju natočila v interiéri pôvodného dreveného kostola sv. Kateřiny v Ostrave - Hrabové roku 1999 a v tom istom roku ju vysielala na Štedrý deň. Úspešnosť tejto inscenácie bola v histórii ostravských divadiel ojedinelou skutočnosťou. Vianočná hra bola najúspešnejšou inscenáciou v histórii Divadla loutek.

V roku 1994 spolu s manželkou Petronelou Dušovou založili rodinné divadlo s názvom Teátro Neline. Ich prvým spoločným projektom bola baroková bábková opera ***Orfeus*** od talianskeho hudobného skladateľa Claudia Monteverdiho, ktorý patrí medzi jedného zo zakladateľov opery. Išlo o smelý umelecký počin, keďže bábkové divadlo sa vnímalo, ako divadlo určené hlavne pre deti. Režijno-výtvarná koncepcia mala snahu o vytvorenie výpravného barokového divadla. Pracovalo sa s posuvnými horizontmi, rotujúcimi maľbami, lietajúcim anjelom, na scéne boli otváracie prepadlá, svietenie zospodu bolo zabezpečené osvetľovacími mušľami. Využíval sa dym aj živý oheň. Perspektívne maľovaný portál sa delil na tri samostatné javiská, s vlastnými oponami, súčasťou portálu boli dve lóže, každá na jednej strane a pred portálom dolu, bolo orchestrisko. Pri riešení tejto inscenácii sa na plno prejavil technologický talent M. Dušu, pretože skoro 4 metrová scéna sa rozložila a zmestila do troch drevených debien, ktoré boli súčasne javiskom pre bábky - 70 cm vysoké marionety na drôte a zároveň slúžili aj ako debny na transport. Keďže išlo o zájazdové predstavenie, skladanie a ukladanie scény muselo byť premyslené do posledného detailu. Všetky súčiastky, skrutky, zarážky, drevené kolíky boli špeciálne vyrobené pre potreby scény. V tomto predstavení sa Miroslav Duša predstavil aj ako herec, hral postavu hudobného skladateľa C. Monteverdiho a tiež animoval bábky. Do tímu prizvali, kamaráta, spolužiaka a bábkoherca Martina Vaneka, s ktorým bábkovú operu naštudovali. Predstavenie sa s veľkým úspechom hralo najmä v zahraničí. Precestovalo Európu a Mexiko. Bábky Orfea a Euridiky sú v múzeu v Drážďanoch a v mnohých súkromných zbierkach zberateľov bábok. Bábka Chárona vyhrala súťaž o najkrajšiu bábku a kópia je uložená v múzeu Divadelného ústavu v Bratislave. Divadelný plagát k predstaveniu vyhral hlavnú cenu na Medzinárodnom divadelnom festivale v Gente, Belgicko. Výprava spolu s bábkami, rekvizitami je zapožičaná v Múzeu bábkarských kultúr a hračiek na hrade Modrý kameň. Tento hudobný projekt naštartoval sériu hudobných predstavení pripravovaných pre Slovenskú filharmóniu. Teátro Neline pripravilo poloscénické spracovanie rodinných koncertov: Claude Debussy – ***Skrinka hračiek***, Franz Schubert – ***Rosamunda***, Jozef Suk – ***Rozprávka***, N. A. Rimskij-Korsakov – ***Neviditeľné mestečko Kiteži*** a tak mohlo zoznámiť malých divákov s velikánmi klasickej hudby. Obrazová forma s akou sa deťom prihovárali, bola natoľko fascinujúca, že spolu s krásou hudby znásobovala hudobno - vizuálny zážitok diváka.

V 90-tych rokoch manželia Dušovci nadviazali spoluprácu s Bibianou – Medzinárodným domom umenia pre deti v Bratislave. Pomáhali napĺňať nový formát interaktívnych divadelných programov pre deti v Štúdiu Bibiany. Vo svojej tvorbe sa venovali aj hendikepovaným deťom v 4-dielnom cykle rozprávok ***O smutnej mímke***. Miroslav Duša bol spoluautorom a autorom výtvarných a technologických riešení viacerých predstavení a výstav

zameraných na aktívny a interaktívny stret detí s umením. V spolupráci s dramaturgičkou Evou Čárskou zrealizoval azda jeho najvýraznejšiu výstavu: ***Čo je to čas...*** (1998). Meraním času sa zaoberajú hlavne vedci a technici a v minulosti bolo prvotnou motiváciou pre astronómiu. Čas má značný sociálny význam, tiež osobnú hodnotu, ak si uvedomíme jeho obmedzené množstvo počas ľudského života. Jednotky času zodpovedajú dĺžke trvania udalostí a intervalom medzi nimi. Výstava ***Čo je to čas...*** bola rozložená na dvoch poschodiach a znázorňovala, ako sa môže merať a zachytávať čas. V miestnosti plnej zrkadiel sa tvorcovia spolu s návštevníkmi zamýšľali nad hranicami medzi minulosťou, súčasnosťou a budúcnosťou. Pomocou zrkadlových odrazov sa deti mohli hrať s týmito veličinami. Na výstave sa dozvedeli históriu vzniku hodín, zoznámili sa so sviečkovými hodinami, ktoré používal Ľudovít IX. v trinástom storočí. Výstava znázorňovala plynutie času od sekundy, minúty, hodiny, cez dni, mesiace, roky, storočia až tisícročia. Zaoberala sa časom vo vesmíre, cestovaním v čase. Čas bol vždy dôležitou témou pre spisovateľov, filozofov a umelcov. Záver výstavy bol preto venovaný času v umení. Zo všetkých diel si autori vybrali známe dielo *Tečúci čas* od Salvadora Dalího, ktoré výstavu ukončovalo.

V roku 1998 sa Slovensko zúčastnilo na svetovej výstave EXPO ’98 v Lisabone prvýkrát ako samostatný štát. Hlavnou témou bola záchrana oceánov pre ďalšie generácie. Svojou účasťou ju podporilo 155 krajín a organizácií z celého sveta, ktoré reprezentovalo 91 percent ľudstva. Návštevníkov slovenského pavilónu na výstave Expo ’98 vítal portugalský moreplavec Vasco da Gama. Bradatá figurína v honosnom dobovom oblečení s mečom v ruke stojaca na prove plachetnice bola riadená počítačom. Vasco da Gama napĺňal hlavnú myšlienku expozície - objavovanie Slovenska. Tak ako pred pol tisícročím za cenu mimoriadnych útrap našiel cestu do Indie, teraz na sklonku tisícročia, rovnako objavil malú, mladú krajinu uprostred Európy - Slovensko. Figurínu navrhol aj vyrobil Miroslav Duša.

„Výroba robotickej to znamená, počítačom riadenej figuríny bola veľkým dobrodružstvom. Na celú prípravu a výrobu som mal tri mesiace. Keďže som veľmi obdivoval animatronické a mechanické bábky, potešil som sa a prijal túto výzvu. Pokiaľ si pamätám, podobná práca na Slovensku ešte nebola realizovaná. Vasco da Gama otáčal hlavou, trupom, zdvíhal ruku a otáčavým gestom dlane ukazoval cestu pred seba. Snažil som sa, aby mala figurína čo najreálnejšie pohyby. Na ich zabezpečenie, som potreboval tri krokové motory, od ktorých som odvodil ďalšie pohyby. Aby neboli trhané, ale mäkké, vláčne, vymyslel som ďalšie prevody, ktoré zabezpečovali mäkký pohyb rúk. V roku 1998 sa dovozom krokových motorov - na Slovensku sa nevyrábali, zaoberali firmy, ktoré ich zaobstarávali pre vojenskú techniku a nájsť spriateleného človeka nebolo jednoduché. Nakoniec sa mi to podarilo v Považských strojárňach. Práca prebiehala v týchto fázach: 1. modelácia, výroba formy, výroba sklolaminátových odliatkov. 2. výroba konštrukcie postavy, technológia mechanických častí. 3. nasadenie motorov a následne elektrifikácia. 4. uzatvorenie figuríny. 5. výroba očí zo špeciálnej živice, výroba kostýmu, parochne, brady a fúzov a záverečné líčenie. 6. prišiel počítač a nastalo

oživovanie figuríny. Programovanie jednotlivých pohybov, ich dolaďovanie, do čo najvernejšej podoby. Konečný výsledok nás všetkých ohromil. Pred nami stála živá bytosť." [4]

80. a 90. roky 20. storočia boli pre Miroslava Dušu pracovne veľmi pestré a bohaté. Slovenská televízia, v oblasti tvorby pre deti a mládež napriek spoločenským problémom, prežívala jedno z najúspešnejších a najplodnejších období svojej histórie. Plnila funkciu výchovnú, vzdelávaciu a v neposlednom rade aj propagandistickú. Napriek problémom a obmedzeniam s ktorými tvorcovia televíznych programov v tomto období zápasili, vznikali programy, z ktorých mnohé o svojej kvalite presviedčajú dodnes, čoho dôkazom je ich časté reprízovanie. Zameranie dramatickej tvorby bolo cielene sústredené na morálno-estetické cítenie mladých divákov. V oblasti rozprávkovej tvorby sa dával priestor tvorcom, ktorí sa na základe tradície snažili o vytvorenie modernej rozprávky, v ktorej by boli zachované etické normy dobra a napomáhali rozvoju detskej fantázie. [5]

Miroslav Duša mal možnosť spolupracovať so známymi a ostrieľanými televíznymi režisérmi: Lucia Šebová, Ivan Petrovický, Ivan Predmerský, Cyril Králik, Stanislav Párnický. Navrhol a vyrobil viacero bábkových inscenácii. Za zmienku stoja: bábkový triptych ***Makarónske rozprávky***: *Dve korytnačky, taxík a slnko, O mrázikovi, ktorý maľoval farbami, Prečo sa už v škole neťahá za uši* r. 1990, ***Janko Gondášik*** r. 1992, ***Zázračné gajdičky*** r. 1993, ***Radúz a Ľudmila*** r. 1991. V inscenáciách boli použité klasické bábky, javajky a marodky, ktoré animovali poprední bábkoherci zo slovenských divadiel. Animácia týchto typov bábok, nie je jednoduchá, vyžaduje si talent, skúsenosti, koordináciu a fyzickú silu. Jednu bábku animujú dvaja bábkoherci, jeden animuje hlavu a ruku a druhý telo a zostávajúcu ruku. Pri tejto bábke je potrebná veľká koncentrácia a koordinácia pohybov. Ďalším režisérom, s ktorým M. Duša spolupracoval, bol I. Petrovický. V r. 1992 navrhol aj vyrobil bábkovú scénu aj bábky-marionety, do televízneho filmu ***Princezná v ježovej koži***. Do rozprávky ***Dlhý, Široký a Bystrozraký*** r. 1994, pripravil bábky, kostýmy a podieľal sa na vzniku jednotlivých trikových scén. Pre postavu Dlhého vyrobil špeciálnu naťahovaciu nohu aj ruku – 4 m dlhú, ktorá pomocou mechaniky dokázala uchopiť do prstov rekvizitu. Jeho záľubu a talent v oblasti trikových efektoch využil aj režisér S. Párnický v rozprávke ***Šípová Ruženka*** r. 1990, kde pomocou fyzického filmového triku, zarástol ružami a tŕním celý zámok. Bábky pre televíziu aj film, vyrábal spolu so svojim otcom Antonom Dušom st., ktorý bol jeden z najlepších výrobcov a bábkových technológov na Slovensku. Jeho technologicky prepracované bábky boli radosťou pre každého bábkara, ktorý s nimi vystupoval. Vzájomná spolupráca otca a syna, rozvíjala technologické postupy a vyvíjala nové bábkové pohybové možnosti. Ak niektorý bábkar potreboval bábku s dokonalým pohybom, obrátil sa na Antona alebo Miroslava Dušu. Na objednávku TV Sýria pripravil a vyrobil bábky pre 13. dielny seriál ***Šuster a Dratvička*** r. 1991.

---

[4] rozhovor s M. Dušom (10. 1. 2021). Audiozáznam uložený v osobnom archíve autorky.

[5] Töröková, Zuzana. Televízne programy pre deti a mládež vo vysielaní Slovenskej televízie v Bratislave, ako jedna z možností zmysluplného využitia voľného času. Prešov: Katedra pedagogiky FHPV PU , 2011. http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/istvan1/subor/Torokova.pdf

Miroslav Duša je umelec mnohých odvetví, okrem toho, že bábky navrhuje a vyrába, v roku 1993 dostal priestor v Slovenskej televízii, aby sa realizoval aj ako režisér. V 8-dielnom seriáli grotesiek ***Hugo a Berta***, bol spoluautor námetu, architekt scény, výtvarník kostýmov, masiek, trikový výtvarník. Išlo o prvý interaktívny televízny seriál, v ktorom o konci jednotlivých dielov rozhodovali diváci. Hlavné postavičky Hugo a Berta sa nasťahovali do novej izby a nevedeli sa dohodnúť, kde bude visieť Hugova gitara a kde Bertina fotografia? Či bude izba pásikavá, alebo bodkovaná? Koho Vianočný stromček je krajšie ozdobený? Kto zahrá lepšie bábkové divadlo? Rozlúsknutie hádanky našli deti, zatelefonovali do redakcie a podľa ich odpovede sa pustil koniec. STV predstavila seriál Hugo a Berta na televíznom veľtrhu v Cannes.

Roky 2001 – 2020

Vo svojej tvorbe sa snažím byť úprimný a do svojich prác dávam veľa energie, lásky, citu a kúsok svojej duše.

Miroslav Duša

Skúsenosti Miroslava Dušu s filmom a divadlom mu otvorili dvere ako pedagógovi aj na pôdu VŠMU. Prednášal na Činohernej a bábkarskej fakulte (dnes Divadelnej fakulte) bábkarskú scénografiu a technológiu (1994 – 2002, 2012 – 2017), súčasne aj na katedre animovanej tvorby na Filmovej a televíznej fakulte. Stretávanie sa so študentmi animovanej tvorby ho napĺňalo radosťou, že môže opäť pričuchnúť k bábkovému animovanému filmu. Ako pedagóg a supervízor stál pri vzniku významných školských projektoch. Pomáhal pri výrobe filmov*:* *V kocke* od Michala Strussa; 1999, *Pôvod sveta* – Katarína Kerekešová, 2002, *Nazdravíčko!* (2005) Ivana Zajacová, Martin Snopek, Štefan Gura, *Balada o klinci* - Marián Staňo, 2006. Film *V kocke*, bol veľmi úspešný doma i v zahraničí, bol nominovaný na študentského oskara. Výtvarné poňatie a spracovanie deja bolo veľmi originálne. Film *Nazdravíčko!* je krátka rozprávka pre dospelých o strastiach duše a špirituse v rozprávačskom podaní Stana Dančiaka. Vznikal päť rokov, výroba dekorácií sa odohrávala v domácom ateliéri M. Dušu v Rači. Okrem VŠMU sa na nej podieľali viacerí slovenskí a americkí partneri. Film bol realizovaný tradičnou animačnou technológiou bábkovou animáciou, ktorá však bola posunutá ďalej digitálnym postprodukčným spracovaním. Absolventský dvadsaťminútový film *Nazdravíčko!* získal domáce ocenenia Slnko v sieti a Igric. V jeho domácom ateliéri sa striedali študenti bábkarskej scénografie so študentami bábkového filmu. Ateliér poskytoval študentom umelecké aj technické zázemie plné porozumenia a opatery.

Popri svojich pedagogických a divadelných povinnostiach sa venoval aj reklamnej tvorbe. Rád sa podieľal na výrobe reklám, v ktorých mohol využiť svoje technické myslenie a vymýšľať rôzne filmové - fyzické triky. Jeho ostatnou reklamou bola výroba bábok pre O2. Modré muppety, ktoré majú zatváracie oči, otváracie ústa, modelovacie ruky t. z. podľa potreby sa naformuje gesto rúk. M. Duša sa rád zúčastňoval aj na natáčaní a bol vždy pripravený pomôcť s riešením jednotlivých bábkových záberov. Na reklamné účely pre firmy, športové kluby, poisťovne navrhol a vyrobil množstvo maskotov. Maskot býva výtvarne štylizovaná postava, napríklad zviera alebo človek, či zosobnená vec. Výroba maskota sa začína výtvarným nákresom, technologickým riešením, výberom správnych materiálov až po výrobu. Konštrukcia maskotov bola vyrábaná z ľahkých materiálov tak, aby sa tvar maskota nedeformoval. Prvý maskot, pes Donly, bol vyrobený na reklamné účely pretekov psích záprahov - mushing na Donovaloch. Keďže maskot vystupoval hlavne v zime na snehu, čo bolo miestami nebezpečné, dobrá viditeľnosť a stabilita animátora ukrytého vo vnútri maskota bola veľmi dôležitá. Topánky maskota boli nadimenzované a podlepené protišmykovou podrážkou, takže vytvárali plochu malých snežníc. V prípade potrieb sa v letných mesiacoch do maskota zakomponovával ventilačný alebo vetrací otvor. Bezpečnosť animátora a divákov bola riešená s veľkou zodpovednosťou. V roku 2015 vyrobil na objednávku pre agentúru Hector z Trnavy,

ktorá sa zaoberá šermiarskym umením, 7-metrového draka, ktorý otvára tlamu, chrlí oheň, gúľa očami. Maskota obsluhuje zvnútra útrob jeden človek, ktorému pomáhajú dvaja asistenti. Vzhľadom na to, že drak chrlí oheň vo vnútri je umiestnený hasiaci prístroj.

Nástupom nového tisícročia Miroslav Duša zameriava svoju pozornosť na divadelnú tvorbu a v dvoch po sebe nasledujúcich sezónach 1999/2000 a 2000/2001 hosťuje v Bábkovom divadle Košice. Spolu s mladým začínajúcim režisérom Gejzom Dezorzom pripravil inscenáciu ***Piatko a Pustaj*** (premiéra 12.5. 2000). Piatko a Pustaj je vo svojom základe klasická rozprávka od Pavla Dobšinského, ktorú Dezorz spoločne s dramaturgičkou košického BD Katarínou Hegedüsovou výrazne upravil. Scénografia je riešená veľmi dômyselne. Uprostred javiska je umiestnené drevená búda - paraván, ktorý sa podľa potreby dá otočiť o 180°. Tým je symbolicky znázornené Piatkove putovanie po svete – kým herec a bábka Piatko kráča dookola v jednom smere, paraván sa točí v opačnom. Zároveň paraván z rôznych strán predstavuje iné prostredie. Najprv je to drevený domček so strechou, kde býva gazda s gazdinou, potom les, kde sa koná poľovačka, kostol, cintorín či mestečko. Hrací priestor pre maňušky je v dvoch rovinách –hornej, ktorá sa dá odobrať a spodnej, stálej. Tak je možné rozohrať dva rôzne, ale prepojené deje. Jednotlivé spomenuté prostredia sú patrične detailne charakterizované. Gazdovská domácnosť je doplnená o maličké drevené varešky, hrniec a vankúšik. Pri poľovačke zas na tenkom, divákom neviditeľnom drôtiku poletuje nad hlavami bábok upečená kačka (miesto živej operenej), v prípade mesta sú na zadnom prospekte namaľované starobylé domy a pri scéne hrania kariet je na prospekt s vyobrazeným stolom pripevnený balíček rozložených kariet. Na záver, keď počuť ako svadobčanom odbíjajú zvony, na úplnom vrchu búdy je jeden maľovaný, bijúci zo strany na stranu.

Ako sa v programe k inscenácii uvádza, ide o bábkovú hru s podtitulom maňuškový horor. Použitá je samozrejme technológia maňušiek, klasických, s výrazne veľkými hlavami a rukami s látkovým telom, konštruovanými na vzájomné bitky. V úvodnej scéne sa ešte objaví malá tmavá bábika a drevený hojdací koník. Výtvarná stránka bábok je výrazná, ladená do strašidelnej atmosféry. Pustaj má tmavý plášť, zvraštenú prísnu tvár a takmer bezzubé otvorené ústa. Piatko je cigánik s klobúkom na hlave a naopak s veselým výrazom. Zubov ma tiež pomenej, s poriadnymi medzerami. Veľký nos a uši dopĺňajú vypuklé oči, ktoré sú vsadené tak, že pri istých momentoch (napríklad keď sa mu jeho milá s prsami natlačí na hruď) sa vysúvajú dopredu, vypadávajú. Postavy čertov sú skôr desivé ako veselé. Maňa, Piatkova nevesta, má byť šabličkou rozpolená na dve časti, aby z nej Pustaj tak vyhnal všetkých čertov, preto sa jej hlava dá zvislo rozdeliť na polovicu a potom zasa spojiť v jedno. Na inscenácii pracuje päť vodičov, no na javisku je viditeľný len jeden, stvárňujúci Piatka. O hereckú postavu sa delí s bábkou. V niektorých scénach ju úplne nahrádza a komunikuje s ostatnými bábkami. Slovami H. Jurkowskieho „loutka a herec spolupracují při tvorbě jevištní postavy.“ Oblečený je podobne ako jeho „bábkové alter ego“.[6]

[6] Jurkowski, Henryk. Metamorfózy bábkového divadla v 20. storočí. Bratislava: Divadelný ústav, 2004.

Ďalšou výraznou inscenáciou, ktorú pripravila táto autorská dvojica pre Bábkové divadlo Košice, je bábková sci-fi hra ***Momo z Marsu***, určená pre malých a veľkých pozemšťanov. Režisér Gejza Dezorz, predstavil projekt ako klasickú rozprávku v novom dizajne, zodpovedajúcom tretiemu tisícročiu. "Šitá" je už pre deti, odchované na videoklipoch a počítačových hrách. Základný rozprávkový motív boj dobra a zla však ostáva zachovaný, podobne ako šťastný koniec. Po prvý raz sa však podľa autorov dostáva na slovenskú bábkovú scénu hra dotvorená svetom kreslených komiksov. Je plná zvukov, farieb, svetiel a výpravných efektov, ktorými sa tvorcom podarilo na malej ploche bábkového javiska vytvoriť dokonalú ilúziu vesmíru. Svet marionet a kreslený komiksový humor vytvárajú na báze syntetického divadla hru zábavnú i poetickú. Nechýbajú ozajstní marťania, homunkulovia i skutočný lietajúci tanier. Príbeh sa odohráva v dobách dávnominulých na planéte Mars, ktorej vysychajú životodarné pramene. Preto hlavný hrdina Momo a jeho láska, princezná Luku, odlietajú na planétu Zem, kde založia ľudský rod. [7]

V divadelnej sezóne 2006 /2007 prichádza Miroslav Duša do svojho obľúbeného, skoro až domovského divadla v Ostrave s veľmi ambicióznym projektom inscenácie Hrubínovej rozprávky ***Kráska a Zvíře***. František Hrubín sa inšpiroval pri tvorbe básnickej poémy Kráska a Zviera rovnomenným staro francúzskym príbehom z polovice 18. storočia od madame de Beaumontovej. Známy čarovný motív o krásnej panne, ktorá pomocou pravej a čistej lásky vyslobodí princa premeneného na zvieracieho netvora, Hrubín zdramatizoval špeciálne pre čarokrásne prostredie divadla krumlovského zámku. Je to divadelná hra plná napätia, fascinácie, nebezpečenstva, zmyslu pre spravodlivosť, ale aj komiky. Dôvtip, invenčnosť a snaha rozvíjať zmysel pre čarovné aj skutočné vnímanie sveta. Je to magická látka o kráske a zvierati, ktorá patrí medzi starobylé folklórne príbehy, no pre súčasných recipientov je stále atraktívna a aktuálna.

„Stará francouzská pohádka je známá z mnoha divadelních, ale i filmových zpracování. Na naší scéně se tato půvabná pohádka, která vždy zaujme diváky všeho věku, objevuje po dvaceti dvou letech. Poslední nastudování se uskutečnilo v ostravském Divadle loutek v roce 1985. Také tehdy se na inscenaci podílel i absolvent loutkářské scénografie pražské DAMU Miroslav Duša. Po delší době se tak znovu talentovaný umělec vrátil k Hrubínovu textu, tentokrát však navíc také v roli režiséra. Rádi připomínáme, že na naší scéně uvádíme v jeho výpravě dnes už legendární vánoční hru Půjdem spolu do Betléma a inscenace Pinokio a Domek pro pohádky,“ říká dramaturgyně představení Hermína Motýlová z ostravského Divadla loutek.

„Poprvé je na naší scéně součástí loutkářské formy projekce animovaného obrazu, v jehož dokonalé iluzi rozehrávají loutky téměř hororový příběh o Krásce a netvorovi. Miroslav Duša si s animovaným filmem dobře rozumí, a proto zvolil režijní a výtvarnou koncepci jako syntézu loutkářského umu a animovaného obrazu,“ dodáva Hermína Motýlová. [8]

---

[7] Zdroj: https://svet.sme.sk/c/65086/kosicke-babkove-divadlo-uvadza-hru-momo-z-marsu.html

[8] Motýlová, Hermína. Kráska a zvíře má premiéru. Zdroj: https://moravskoslezsky.denik.cz/kultura_region/zh_divadlo_loutkove_kraska_zvi.html

„Myslím si, že téměř hororový příběh naplněný tajemstvím, jinotaji a sny je předurčený k takovému způsobu ztvárnění. Mou snahou není rušit loutku a loutkovou poetiku. Filmové sekvence dotvářejí a obohacují scénický tvar, avšak obě složky – loutkářská poetika - černé loutkové divadlo a filmová animace – by měly být v rovnováze,“ vysvetľuje Miroslav Duša.[9]

„Druhým ambiciózním projektem sezóny 2006/2007 byla inscenace Hrubínovy pohádky Kráska a zvíře. Převést tento text na jeviště je velkým oříškem – zvláště proto, že je těžké uvést na scénu – tedy do reálu mýtickou postavu Zvířete tak, aby nebudila hrůzu ani smích. Pozvaný host ze Slovenska, režírující výtvarník Miroslav Duša, si s tím poradil dokonale. Postava Zvířete je zastoupena ve většině případů hlasem, a pokud se objeví přímo na jevišti, pak decentně spíše zezadu. Inscenace měla velmi silný emocionální náboj, k němu přispěl i skvělý nápad použít pro kresbu prostředí projekci, která dodala inscenaci ozvláštňující dramatickou atmosféru, poetické kouzlo, do ní pak vnášely prvky černého divadla.“[10]

V roku 2009 dostáva Miroslav Duša mimoriadne zaujímavú ponuku na medzinárodnú spoluprácu. Aktívne sa zúčastňuje v Medzinárodnom projekte Puppet Nomad Academy II., III. Išlo o projekt EU (2007-2013), inšpirovaný „krásou nomádov“ z obdobia európskej avantgardy, ktorý zahŕňal sériu bábkových workshopov putujúcich z Arménska, cez Bielorusko, Českú republiku, Chorvátsko, Slovinsko a až do Belgicka. Cieľom bolo spojiť vynikajúcich majstrov bábkoherectva, pochádzajúcich z bohatej tradície východoeurópskeho bábkarstva, s majstrami z Česka, Slovenska, Chorvátska a Belgicka. Hlavným organizátorom projektu bolo divadlo Mini teater, Ljubljana zo Slovinska. Projekt našiel inšpiráciu v antike a starej európskej tradícii, kde majstri-učitelia svoje vedomosti a zručnosti preniesli prakticky na študentov a mladších umelcov. Prvá časť projektu pozostávala zo série „majstrovských kurzov“, v ktorých študenti pracovali na histórii bábkarstva v Arménsku a Bielorusku v spojení so zvyškom európskej bábkarskej tradície. Druhá časť projektu zahŕňala využitie všetkých získaných vedomostí pri vytváraní predstavení v rôznych krajinách. Počas celej doby sa stimulovala mobilita, medzinárodný obeh kultúrnych produktov a umeleckých diel. Odohrali sa predstavenia rôznych režisérov a divadelné hry / literárne diela rôznych autorov (slovinské, holandské, české, slovenské, arménske, bieloruské, chorvátske ...) a organizovali sa workshopy. Miroslav Duša pripravil sériu workshopov zameraných na bábku a jej výrobu, od najjednoduchších typov po technologicky najnáročnejšie. V rámci projektu taktiež pripravil a vyrobil spolu s manželkou Petronelou bábkovú inscenáciu pre deti ***„Troglavi zmaj in princeske“***, r. 2012.

V roku 2010 sa na divadelnom festivale Sólo predstavení v Lodži v Poľsku, zoznámil s Dorotou Annou Dąbek, ktorá je režisérka, spisovateľka, riaditeľka, experimentátorka, ale v prvom rade je to umelkyňa s veľkou láskou k bábkam a bábkovému divadlu. Názorová jednota, vzťah k využívaniu modernej techniky v divadle, presýpanie filmovej animácie s divadlom, vytvorilo

---

[9] Zdroj: https://moravskoslezsky.denik.cz/kultura_region/zh_divadlo_loutkove_kraska_zvi.html

[10] Slíva, Ladislav. *Divadlo loutek Ostrava 2003-2013.* In: Motýlová, H. – Slíva, L.: Divadlo loutek Ostrava 1953+60=2013. Ostrava: Divadlo loutek Ostrava, 2013, s. 86-87.

priateľstvo, ktoré sa počas nasledujúcich rokov, pretavilo v množstvo spoločných projektov. ANIMO – festival nezávislej kultúry, ktorý je osobným projektom D. A. Dąbek a funguje už dvadsať rokov, na svojej pôde predstavil M. Dušu ako lektora tvorivých workshopov, autora výstav a zároveň aj ako výtvarníka a scénografa predstavenia ***„Porywacze Snów"***. Pre divadlo Teátro Neline spolu s režisérkou D. A. Dąbek pripravil predstavenie ***„ Oskar"*** (r.2015) a ***„Ja som Inna"*** (r. 2017)***,*** ako scénograf, technológ a realizátor.

V roku 2012 sa prvý krát objavil v divadle Bajka v Českom Těšíne, kam ho priviedla režisérka Monika Gerboc. Pripravili spolu divadelný projekt dvoch scén Tešínskeho divadla: Česká scéna, Scéna Polska a bábková scéna Bajka. Vznikla nádherná viacgeneračná rozprávka „***Malá morská víla"*** (Syrenka). Miroslav Duša bol autorom scénografie a bábok. Pre divadlo Bajka pripravil ešte niekoľko ďalších inscenácií a táto spolupráca trvá dodnes.

V divadelnej sezóne 2013/14 dostáva Miroslav Duša ponuku na hosťovanie v košickom bábkovom divadle a spolu s manželkou Petronelou vstupujú do divadla ako autorská dvojica. Je to ich štvrtý spoločný divadelný projekt. Po dohovore s dramaturgom divadla I. Sogelom, pripravili bábkovú inscenáciu ***Čert a Kača***. Hru autorsky i režijne pripravila Petronela Dušová, pretože jej na slovenských bábkových scénach chýbali komické postavy čertov. Napriek tomu, že čert je záporná postava, poskytuje množstvo dramaturgicko–scénaristických možností. A navyše deti obľubujú záporné postavy. Hra vychádzala zo známej českej rozprávky Boženy Němcovej, ktorá bola už viackrát spracovaná divadelne, operne, aj filmovo. Rozprávka bola oproti originálu pozmenená tak, že Kača sa v nej polepší, zamiluje a prekoná svoju lenivosť a napokon sa dokáže aj obetovať pre druhého. Hra bola písaná predovšetkým pre deti. Rozpráva o tom, že každý máme v sebe anjela aj čerta a je len na nás, kto zvíťazí. Je v našich silách rozhodnúť sa správne a to by mali vedieť aj deti. Spracovanie prináša nový pohľad na známu rozprávku ako na večný mužsko-ženský konflikt s humorným zveličením. Diváci tak uvidia hádavú a papuľnatú Kaču, ktorá sa chce iba zabávať a tancovať, ale s neupravenou a zafúľanou dievčinou nikto tancovať nechce. No Kača je tancom natoľko posadnutá, že sa rozhodne tancovať hoci aj s čertom. Ten sa zjaví ako fešný pánko a skvelý tanečník, ktorého sa Kača za nič na svete nechce pustiť. Detský divák tak prežije s dievčinou veľa dobrodružných okamihov i humorné zápletky. Texty piesní napísala Zdenka Pašuthová, hudbu do predstavenia zložil Marián Čekovský, nahrala hudobná skupinu Kandráčovci.

„Pod scénografickou zložkou inscenácie je podpísaný scénograf Miroslav Duša, ktorý s košickým bábkovým divadlom už spolupracoval na viacerých inscenáciách (napríklad Jezuliatko, Piatko a Pustaj, Momo z Marsu a i.) a zároveň je vedúcou osobnosťou Teátra Neline. Scénu tvorí drevená vyrezávaná maľovaná lavica (truhlica) s operadlom, za ktorou je lávka na vodenie bábok. Po otvorení a vyklopení prednej strany vzniká druhý hrací priestor, peklo. Celá scénografia je inšpirovaná insitnými ľudovými umelcami. Sú v nej využité maľby dedinských domčekov, krásnej prírody. Na zadnej stene lavice (operadla) je rezba, ktorá v jednotlivých obrazoch slúži ako okno s farebnou vitrážou. V zadnej časti javiska majú herci vešiak na bábky. Na scéne je okrem spomínanej lavice a vešiaka koberec, ktorý je v úvode položený pred lavicou.

Neskôr ho herec použije ako plášť (straší deti a herečku ako čert) a potok (prevesí koberec cez lavicu).

Bábková rozprávka Čert a Kača oboznámi deti s marionetovým divadlom a predstaví silu a čaro plošných bábok. Tých je v inscenácii neúrekom. Od tancujúcej družiny, cez celé peklo, až k stádu oviec. Miroslav Duša vytvoril nádherný drevený „herecký súbor". Na veľkú škodu celého vizuálneho zážitku je, že jednotlivé bábky nedostanú väčší priestor na predvedenie. Scénograf aj tej najmenšej postave venoval dôkladnú pozornosť. Samostojné plošné marionetky rozkladá hneď v úvode herec po javisku. Sú to páry tanečníkov v krojoch, hudobná ľudová skupina a babka, ktorá všetko komentuje a nakoniec si radšej uleje pohárik. Každý jeden čert je vytvorený s vtipom, nápadom, odlíšený od ostatných a, samozrejme, najhonosnejšie vyzerá Lucifer. Ovce sú na vozíku, ktorý pri každom pohybe rozpohybuje aj hlavy zvierat. Aj rekvizity sú robené s bábkarským čarom. Vedro na dojenie, ktoré je najskôr prázdne, no po otočení (ktoré deti nevidia) je plné mlieka. Bábka kráľa je tiež komická, lebo na rozdiel od zaužívanej podoby je kráľ malý, tučný. Veľmi pekne a nápadito bola vytvorená Kača. V priebehu predstavenia ju vidíme ako plošnú marionetu zlej, neupravenej Kači s pohyblivou tvárou (vytvára tak 3D efekt) a sukňou (akoby vrtela stále zadkom), bábku na vozíčku (pri pohybe sa bábka točí okolo svojej osi) a peknú, usmiatu Kaču – marionetku. Herečke umožňuje vodiť bábku aj ako manekýna." [11]

Napriek tomu, že Miroslav Duša svoje rodné mesto Banskú Bystricu opustil v období dospievania, jeho vzťah a spätosť s ním je hlboký a stále intenzívny. Odzrkadľuje sa v tvorbe paradivadelných objektov spätých s významnými osobnosťami mesta. V roku 2015 sa predstavil ako architekt výstavného priestoru nazvaného **Bábkarský salón**, ktorý sa nachádza v priestoroch Štátnej vedeckej knižnice Banská Bystrica a je súčasťou Literárneho a hudobného múzea. Návštevník sa tam môže ponoriť do sveta fantázie, krásy, ľudského umu a tvorivosti, ovanie ho čaro hrkotajúcich maringotiek, divadelných kulís a nádherne vyrezávaných bábok v pôvabných kostýmoch. Bábkarský salón predstavuje bábkarské tradície v podobe historických zápiskov rodiny Stražanovcov, Anderelovcov, známych výrobcov bábok na strednom Slovensku, ochotnícke bábkarské súbory, históriu a súčasnosť Bábkového divadla na Rázcestí v Banskej Bystrici. Časť expozície je venovaná slovenskej scénografke Jane Pogorielovej a jej manželovi divadelnému technológovi Antonovi Dušovi. Okrem toho si môže návštevník salónu vyskúšať animáciu bábok, alebo prečítať rozprávku a na základe toho ju aj zahrať. Priestory salóna sú nabité čarom bábok a využívajú sa aj na hodiny výtvarnej a estetickej výchovy.

V roku 2017 vytvára scénografické riešenie umeleckého objektu **Hracia skrinka - orchestrión,** venovanému poslednému ľudovému bábkarovi Antonovi Anderlemu (1944–2008), ktorý bol pokračovateľom tretej generácie slávneho bábkarského rodu Anderlovcov z Radvane. Anderleho tradičné marionetové divadlo bolo neodmysliteľnou súčasťou mnohých kultúrnych

[11] ZAMIŠKOVÁ KRAJČ, Barbora: https://www.monitoringdivadiel.sk/recenzie/recenzia/dusovci-v-kosiciach/. [Online.] 7. 6. 2015 [2. 10. 2020] Dostupné na internete: https://www.monitoringdivadiel.sk/recenzie/recenzia/dusovci-v-kosiciach/

podujatí v Banskej Bystrici. Na jeho počesť sa od roku 2008 v dvojročných cykloch koná v tomto meste aj medzinárodný festival tradičného bábkového divadla - Anderleho Radvaň. Počas 360. ročníka Radvanského jarmoku bola slávnostne uvedená do prevádzky hracia skrinka – orchestrión, venovaná bábkarskému majstrovi. *„Som rád, že po niekoľkých stretnutiach s rodinou Antona Anderleho, sa nám podarilo zreálniť zámer, ktorým si budú môcť všetci návštevníci a obyvatelia Banskej Bystrice pripomenúť pamiatku tohto výnimočného slovenského ľudového bábkara. Hracia skrinka obsahuje niekoľko osobných predmetov bábkara Anderleho i rozličných marionet a rekvizít z jeho významnej zbierky. Verím, že na Radvanskom jarmoku neobídu deti pestrú ponuku bábkového umenia a vďaka bábkam sa dostanú bližšie k tajomstvu a kráse rozprávok,"* hovorí Ján Nosko, primátor mesta Banská Bystrica.[12]

„Najskôr bola myšlienka presklenej, svetielkujúcej a vyhrávajúcej vitríny na kolesách, s uloženými osobnými spomienkami a predmetmi A. Anderleho. Možno aj kúsok jeho nedokončenej práce... jeho obľúbené bábky, okuliare, dláto s ktorým vyrezával. Mal to byť reklamný pútač, ktorý pozýva všetkých na návštevu do múzea bábok Antona Anderleho. Taká mobilná pozvánka, ktorá putuje ulicami mesta a prichádza za divákmi. Svojou energiou upútavajúca pozornosť okoloidúcich ľudí. Reprezentujúca svet starých bábkarov, možno sálajúca nostalgiou. "[13] Grafické spracovanie jednotlivých plagátov, fotografií, úryvky z textov z produkcie A. Anderleho pripravil Anton Duša ml., brat Miroslava Dušu.

V divadelnej sezóne 2016/17 prijal Miroslav Duša pozvanie na hosťovanie do Starého divadla Karola Spišáka, kde mal prvý krát možnosť predstaviť sa nitrianskemu publiku a možnosť spolupracovať s režisérom Kamilom Žižkom na bábkovej inscenácii „***Janko Hraško***".

„Keď som si prečítal prvý krát scenár, mal som pocit filmových obrazov. Počas rozhovorov s režisérom som sa snažil nájsť inscenačný, divadelný kľúč, aký sme potrebovali na vyjadrenie našej koncepcie. Pohľad na svet očami Janka Hraška. Scénografiu som rozdelil na malý a veľký svet. Z toho logicky vychádza, že veľký svet patrí ľuďom. Vytvoril som nadrozmerné postavy, ktoré som štylizoval a abstrahoval na hlavy a ruky. Keďže išlo o ľudovú rozprávku, chcel som využiť prvky ľudového umenia a priniesť na javisko drevené, vyrezávané bábky. Vzhľadom na nadrozmernosť jednotlivých objektov, som musel nájsť náhradný materiál a k nemu potrebné technologické spracovanie, aby som dosiahol požadovaný efekt".[14]

Janko Hraško: Keď ti trojmetrové bábky nazerajú do duše

„V najnovšej inscenácii Janko Hraško počujeme hudbu, ktorá nám pripomína pomalé padanie hrášku na podlahu a vidíme trojmetrové bábky, ktoré sa smejú a strachujú ešte presvedčivejšie, než dospelí ľudia. Počas verejnej generálky, ktorá sa uskutočnila 9. februára 2017 vo Veľkej

---

[12] Čítajte viac: https://mybystrica.sme.sk/c/20645196/jubilejny-radvansky-jarmok-je-aj-poctou-miestnym-babkarom.html

[13] rozhovor s M. Dušom (5.5. 2021). Audiozáznam uložený v osobnom archíve autorky.

[14] rozhovor s M. Dušom (25. 4. 2021). Audiozáznam uložený v osobnom archíve autorky.

sále Starého divadla Karola Spišáka v Nitre, som sa na vlastné oči presvedčila o tom, že divadlo nie je len slovom napísaným na papieri. Miro Duša si pod svoje umelecké krídla zobral scénu a bábky. Je ťažké vybrať len jednu vec, ktorá ma v tejto divadelnej zložke fascinovala, pretože vždy, keď som si myslela, že môj tep sa ako-tak stabilizoval, prišla scéna, ktorá predčila tú predchádzajúcu, a ja som mala problém vybrať len jedného víťaza. Už na začiatku sa divák stretáva s nadrozmernými rukami, ktoré prichádzajú na scénu jedna po druhej. Tak, aby nikomu nič neuniklo. Inscenácia je vo všeobecnosti plná vizuálne príťažlivých obrazov, ktoré diváka poláskajú - či už ide o nadrozmerné ruky, ktoré sa stávajú súčasťou Jankových rodičov, alebo z ich obrovských šiat vytvorené more, na ktorom sa plaví Janko spolu so zbojníkmi. Najpríťažlivejšie pôsobia na diváka práve trojmetrové bábky, z ktorých mali tí najmenší v sále hysterický plač (zistené na vlastné uši) - našťastie, vďaka plynulému prechodu scén a striedaniu bábok sa čoskoro aj počet hygienických vreckoviek stabilizoval na únosnú mieru. Práve obrovské bábky tvoria pôsobivý kontrast s maličkým Jankom Hraškom - toto veľmi oceňujem, pretože viaceré scény sú vďaka tomu uveriteľné (napríklad keď Janko vyskočí na konskú hlavu a začne dirigovať).

Čo je však dôležité povedať - všetky bábky sú nositeľmi charakteristických vizuálnych vlastností, vďaka ktorým sú ľahko rozpoznateľné. Tak napríklad Jankovi rodičia - Starenka má na hlave červenú šatku, zatiaľ čo Starčekovi nechýbajú hnedé fúzy a čierny klobúk. Obaja majú na sebe jednoduché svetlohnedé šaty bez akýchkoľvek ozdôb, čím je jasne vyjadrený ich chudobný majetkový stav. Opak predstavuje Kráľ s Pánom - zatiaľ, čo Kráľ má výrazný zelený prsteň a lokničky, Pánov stav je charakteristický hnedým klobúkom, bielou košeľou a červenou vestou. Vidíme teda zásadné rozdiely vo farbách a vrstvách oblečenia, ktoré veľmi efektne odlišujú jednu bábku od druhej. V súvislosti s tým mi napadá, že oblečenie bábok by sa dalo bez problémov aplikovať aj na telá bábkohercov". [15]

*,, Na jeseň roku 2017 prišiel za mnou režisér Dušan Rapoš spolu s producentom Petrom Šiškom, s tým že pripravujú novú rozprávku „**Když draka bolí hlava"** a potrebovali by vyrobiť bábku dvojhlavého draka v ľudskej veľkosti. Objasnili mi svoje predstavy a limity. Chceli bábku s mimikou, pohyblivú, s dlhým chvostom a funkčnými krídlami. Ponúkali sa rôzne technológie, ktoré by draka oživili. V Čechách nenašli výrobcu, ktorý by sa na tento projekt podujal a tak prišli za mnou. Prikývol som na spoluprácu a začal som premýšľať a plánovať. Vznikali prvé technické a technologické nákresy. Ako dosiahnuť požadované pohyby. Sadol som si za PC a vyhľadával vhodné materiály, súčiastky, umelé hmoty, motory, káble. Zostavoval som tým spolupracovníkov, ktorí sa podieľali na výrobe spolu so mnou. Oslovil som sochárov, programátora, modelárov a krajčírky. Boli sme pripravení. Za výtvarný návrh slúžila ilustrácia z rovnomennej knihy, ktorej autorom bol Martin Schwarz. Ilustrácia kontra 3D postava. Veľký problém, ktorý sme museli na začiatku spolu vyriešiť, bola úprava návrhu. Výtvarný návrh sa musel prerobiť tak, aby som mohol realizovať všetky režisérove požiadavky na pohyb bábky. Čas bežal a nervozita stúpala. Na základe spoločnej komunikácie vznikol definitívny výtvarný*

[15] http://divadlo-ocami-mirky.blogspot.com/2017/02/janko-hrasko-ked-ti-trojmetrove-babky.html

návrh draka, ktorý bol odobrený režisérom a producentom projektu. Výroba prebiehala v napätí a v podstate na začiatku výsledok nikto nepoznal. Nemali sme čas na vývoj, experimentovanie, skúšanie. Museli sme vyrábať hneď a bez možnosti opráv. Figúra draka bola rozdelená na dve hlavy, ktoré sa animovali pomocou vysielačiek a jedno telo, do ktorého sa obliekal herec, samostatné nohy a ruky, ktoré sa pripevňovali k telu.

Začali sme s modeláciami hlavy, rúk, nôh a šupín. Keďže sme poznali herca, ktorý bude animovať draka, telo sa modelovalo priamo na jeho veľkosť. Vyrobili sme si sadrovú figurínu, ktorá bola presným odtlačkom hercovej postavy a na ňu sme vyrábali jednotlivé časti draka. Vnútorná konštrukcia tela draka bola vyrobená z ľahkého hliníkového materiálu.

Nasledovala výroba vnútorných a vonkajších sadrových foriem tela aj hlavy. Táto časť práce je časovo náročná a vyžaduje si istú dávku skúsenosti a zručnosti. Vzniknutý priestor medzi formami, sme vypĺňali latexom a tak vznikli sklolaminátové formy. Medzitým som vyrábal vnútornú konštrukciu hláv, do ktorých sme vložili mechaniku, ktorá bola vyrobená v 3D tlačiarni. Na povrchovú úpravu tela, rúk, nôh a hláv som použil umelú hmotu, ktorá sa mohla farebne pojednať. Krídla, tak ako celé telo boli vyrobené z hliníkovej konštrukcie, ktorú sme potiahli povrchovým materiálom. Animácia bola pomocou stlačeného vzduchu.

Výroba animatronickej bábky draka trvala štyri mesiace a natáčanie jednotlivých scén vo filme, jeden týždeň. Napriek tomu, že film nenaplnil očakávania divákov, odbornej obci, práca na bábke draka, bola jedinečná. V súbehu všetkých umeleckých profesií, ktoré sa zúčastnili na výrobe, išlo o realizáciu, ktorá sa v našich podmienkach ešte neobjavila. Vo vyspelých filmových štúdiách sa takýto rozsah prác vykonáva vo väčšom časovom pásme, profesijnom tíme a v neposlednom rade vo väčšom finančnom pohodlí.“[16]

Filmová rozprávka ***Když draka bolí hlava*** vznikla ako pocta k 100. výročiu vzniku samostatného Československa.

V októbri 2019 sa M. Duša zapojil do podujatia Bratislavského samosprávneho kraja ***Deň otvorených ateliérov (DOA***), ktorý vznikol v rámci cezhraničnej spolupráce s Rakúskom. Projekt ***„Kultúrno-kreatívne oživenie tradícií „*** je jedinečná príležitosť, ktorá je zážitkom pre oko i ducha – návštevník môže vnímať prostredie, v ktorom vzniká krása, hrajú farby a tvary, dýcha naň vôňa terpentínu, dreva, kovu a hliny. Môže si podať ruku s obľúbeným umelcom, zoznámiť sa s ním a spoznať jeho svet.

V divadelnej sezóne 2019 / 2020 opäť zavítal do divadla Dječje kazalište Branka Mihaljevića u Osijeku, Chorvátsko. Spolupráca medzi Osjieckým divadlom a M. Dušom sa začala v 80. rokoch 20. storočia. Počas týchto rokov M. Duša hosťoval v divadle päť krát. Spolu s režisérom a dramaturgom Vladimírom Predmerským pripravili bábkové inscenácie určené detskému divákovi s využitím klasických bábok a bábkových postupov. V tom čase v Chorvátsku absentovala vysoká umelecká škola so zameraním na bábkové divadlo. Chorvátski študenti,

[16] rozhovor s M. Dušom (18. 5. 2021). Audiozáznam uložený v osobnom archíve autorky.

ktorí sa chceli venovať bábkovému divadlu, odchádzali študovať do Čiech alebo na Slovensko. Do divadiel v chorvátsku prichádzali hosťovať umelci z iných krajín, prevažne východného bloku, kde mali školy s bohatou históriou a aj skúsenosti a ktorí pomáhali hercom okrem osvojenia si základných bábkarských techník so skúmaním vzťahu človek – herec a neživý objekt – bábka. Zvládnutie týchto elementárnych krokov, bolo nevyhnutné na úspešné naštudovanie bábkových inscenácií. Húževnatosť, nadšenie hercov, vzniknuté priateľstvo, vyvrcholilo v poslednej inscenácii, ktorú pripravil a realizoval spolu s manželkou, ktorá v divadle ako režisérka už hosťovala. Išlo už o ich ôsmi spoločný divadelný počin.

Do tretice všetko najlepšie. Na základe dohody s vedením divadla, vznikla inscenácia ***Kráska a zviera***, ktorá bola určená pre celý herecký súbor. Napriek tomu, že príbeh romantickej lásky spracúval tretí krát, Miroslav Duša pristupoval k tvorbe s novou filozofiou, energiou, novou víziou.

,, Snažil som sa nájsť nový inscenačný kľúč. Vychádzajúc z réžijno - dramturgického konceptu, poznajúc priestorové, technické, svetelné a dielenské vybavenia divadla, som začal kresliť prvé obrázky. Večerné debaty s režisérkou pokračovali a ja som kreslil ďalšie obrázky. Téma dobra a zla je posadená do čiernobielej scénografie. Na scéne sa nachádza tradičný symbol reprezentujúci sily Yin a Yang, ktoré do seba organicky zapadajú a sú základom všetkých javov, navzájom sa ovplyvňujú. Vypracoval som scénografické riešenie inscenácie, výtvarno-technologický nákres scény a poslal do divadla. Bábky – manekýni v ľudskej veľkosti, odzrkadľujúce charaktery jednotlivých postav, vznikali počas skúšania, dolaďovali sa technologické požiadavky hercov na spôsob animácie, všetko sa to dialo v čase tvorby. Proces skúšania, hľadania, zachytenia je najkrajšia fáza v procese vzniku inscenácie. Postava Zvieraťa je dynamická, jeho rozpoltenosť sa odzrkadľuje aj vo výtvarnom znázornení. Hrajú ho dvaja herci. Jeden, ktorý ovláda, ukrytý v čiernom plášti a druhý, ktorý je ovládaný. Má na hlave masku zvieraťa a ruky má zvieracie. Pomalým prerodom stráca ruky a na konci aj podobu zvieraťa. Jediná postava Krásky nemá svoju bábku, pretože je symbol čistoty.“ [17]

Inscenácia ***,, Ljepotica i zvijer“*** Dječje kazalište Branka Mihaljevića u Osijeku, Chorvátsko získala cenu za najlepšiu scénografiu a kostýmy na festivale **7. FEDU** v Sarajeve, Bosna i Hercegovina 2021.

Rok 2020 zmenil život mnohým ľuďom, šíriaca sa kovidová nákaza zatvorila ľudí do domov. Kultúra prestala fungovať, ľudia z kultúry stratili prácu, mnohí aj zmysel života. Nové pracovné príležitosti nevznikali. Všetci čakali, čo bude.....

*,, V máji za mnou prišli usporiadatelia festivalu **Kremnické gagy 2020**, aby som im vyrobil nadrozmernú bábku lietajúcej husi, čo najreálnejšej podoby, aby otvárala zobák a mávala krídlami. Rozpätie krídiel mala mať 4 metre, aby bola dostatočne viditeľná, mala lietať vo výške 2 metrov nad hlavou vodiča. Na celú výrobu som mal štrnásť dní, čo nebolo veľa. Veľkosť husi som vypočítal na základe rozpätia krídiel a vyšlo mi, že samotná hus bude mať dĺžku 2 metre.*

[17] rozhovor s M. Dušom (25. 4. 2021). Audiozáznam uložený v osobnom archíve autorky.

Aj napriek všetkým mojim snahám, váha husi bola okolo 20 kilogramov. Musel som vyriešiť problém, ako dostanem túto váhu do požadovanej výšky. Jednoduchšie by bolo, keby sa o animáciu krídiel postaral druhý vodič, ale usporiadatelia mali predstavu jedného animátora. 20 kilogramový objekt vo výške 2 metrov nad hlavou vodiča, ktorý pomocou dlhých čiernych čempurít máva krídlami sa aj pri miernom vetríku stáva ťažko ovládateľným. Stabilita celého objektu je narušená. Bábka husi bola pripevnená na čiernej krosne, ktorú mal animátor pripevnenú k telu. Vybalansovanie krosny som vyriešil protizávažím, umiestneným v dolnej časti. V rámci zdokonaľovania pohybov som na priamočiare pohyby, čo je otváranie zobáku a zatváranie očí, použil solenoidné motory, ktoré som zabudoval do hlavy husi. Na konci čempurít, čo sú palice na ovládanie krídiel, boli pripevnené spínače. Zapnutím spínačov začala hus otvárať a zatvárať zobák a pri tom žmurkala očami."[18] ***Lietajúca hus*** sa predviedla na 40. ročníku medzinárodného multižánrového festivalu humoru a satiry Kremnických gagoch a bola jednou z najviac sledovaných atrakcií.[19]

[18] rozhovor s M. Dušom (25. 4. 2021). Audiozáznam uložený v osobnom archíve autorky
[19] Kremnické gagy 2020 | dokument - YouTube

Malé zamyslenie nad čiernou kávou

Miroslav Duša

Kto je to bábkarský scénograf?

- v ponímaní spojenom s bábkovým divadlom je to trošku mätúci názov,

- scénograf, navrhuje, scénu, dekorácie, je to vlastne architekt,

- scénografia v bábkovom divadle je iba zlomok výtvarného celku – návrhu,

- v prvom rade je to výtvarník, čo vymýšľa bábky, ktoré predstavujú tento umelecký žáner,

- bez výtvarníka, čo vymýšľa bábky, bábkové divadlo nemôže existovať,

- bábky sú kinetické sochy,

- výtvarník vymýšľa logický obraz celého príbehu s osobami, prostredím, symbolmi, všetkými účinkujúcimi v ňom,

- cesta výtvarníka v bábkovom divadle sa začína stretnutím s režisérom,

- výtvarník - scénograf na základe literárnej predlohy, vybuduje celý herný pôdorys a spolu s režisérom nájde inscenačný zámer,

- je dobré ak si výtvarník porozumie s režisérom,

- porozumenie si je základ úspešnej práce,

- nastáva dialóg, dopĺňanie sa, čo je vždy obrovská radosť, vzájomné posúvanie sa,

- výtvarník hľadá v rozhovore s režisérom inšpiráciu,

- výtvarník je vo svojej práci autonómny, je svojprávny vyjadruje sa slobodne podľa svojho umeleckého cítenia,

- osobné zameranie výtvarníka, predznamenáva výtvarný obraz predstavenia,

- niekto myslí literárne, niekto obrazovo, niekto ctí viac farbu.

- výtvarník – scénograf sa stretáva pri svojej tvorbe s limitmi, ktoré určujú jeho rozsah práce: umelecký, priestorový, technický, materiálový, časový, finančný

- je to veľký experiment, dobrodružstvo, na ktorého konci sa výtvarník dozvie výsledok svojho snaženia

- proces výtvarný sa nedá vyjadriť slovne, je to proces vizuálny, materiálový, hmatový.

- výtvarník nemusí hovoriť o svojej tvorbe, on ju zhmotní vo svojej robote.

KDO JE PRO MĚ MIRO?

Karel Vostárek
30. mája 2021

Pod jménem Miro Duša se pro mě vrství mnoho profesních a lidských rovin: spolužák, kolega, svérázná postava umělce, ale hlavně blízký přítel, se kterým není problém navázat na rozhovor, který skončil před pár hodinami nebo včera, před týdnem, rokem a moci sdílet s ním své myšlenky a vidění světa. Je vždy inspirativní konzultovat s ním věci týkající se naší profese – scénografie, režie, herectví i loutkoherectví, technologie a divadla vůbec, ale i animovaného filmu, filmu, televize a architektury. Vlastně je to celý balík profesí, protože Miro se pohybuje jak na poli divadla s loutkou, od scénografie, režie, technologie až po vedení loutek. Stejně samozřejmě působí jako autor v oblasti animované tvorby, ale také jako filmový architekt. Nesmím zapomenout na Mirovo objevné novátorství v oblasti technologie a požití netradičních materiálů v loutkovém divadle i jinde. Má skvělý přehled o vývoji a novinkách elektronicky ovládaných robotů, „hejblat“ a navigací, které je schopen mistrovsky zapojit do služeb lehké múzy.

Pokaždé když se setkáme, se těším, čím novým mě překvapí a opravdu, a musím přiznat, že mě ještě nikdy v tomto ohledu nezklamal. To, že Miro často používá nové materiály a technologická řešení neznamená, že by tím nějak trpěla umělecká úroveň jeho děl, naopak. Jeho výtvarný rukopis vždy koresponduje s poetikou díla, celek působí samozřejmě a nápaditě, stylizace má vždy přesnou míru, ať se jedná o lidovou pověst, historické téma, nebo třeba sci-fi, ve kterém je Miro jako doma.

Rád bych ještě zmínil důležitý rys Mirovy osobnosti a jeho renesančního záběru. Je totiž pro něj samozřejmostí, se nezištně podělit o své objevy a zkušenosti. Což bohužel nebývá v oblasti, ve které se pohybujeme, obvyklé.

Nebudu vypočítávat všechna ocenění, které která získal v mnoha oblastech a je jich opravdu dost, od nejkrásnějšího divadelního plakátu v mezinárodní soutěži Gent’95 v Belgii, po mechanickou figurínu Vasco de Gama pro EXPO´98 v Lisabonu atd., tuto oblast rád přenechám teatrologům a kunsthistorikům.

Na začátku jsem zmínil, že naše přátelství vychází z velmi podobného vnímání světa a vztahu k životu. To se upevňovalo v první polovině 80‘ let, když každý graduovaný umělec musel absolvovat jako státně zkoušený marxista. Dovolte mi proto osobní ohlédnutí na veselou dobu, kdy jsme se poprvé potkali, za našich studií na Katedře loutkářství DAMU. Kromě předmětů, které jsme s chutí přišli studovat, byl pro nás přichystám „Marx leninský labyrint“, kterým bylo nutno prokličkovat. Nejdříve jsme měli „proplout peřejemi“ Mezinárodní dělnického hnutí, to se zdařilo díky tolerantnímu examinátorovi. Zanedlouho jsme se chystali k „boji“ s pedagogem při zkoušce z ruštiny. Nakonec jsme na zoufalého ruštináře vytáhli „těžký kalibr“, „originál“ rusky psaný recept na chlebovou polévku. Ten jsme společně přeslabikovali a on kapituloval. Nejtěžší společnou ztečí bylo dobytí kóty Politická ekonomie, kterou chrabře

bránila paní inženýrka XY. Několikrát jsme hrdinně vyrazili po zuby ozbrojeni, dle nás logickými argumenty, například: „V kapitalismu je vykořisťován člověk člověkem, ale v socialismu, je to zcela naopak…“. Kóta stále odolávala, nakonec to vyřešilo až příměří děkanského termínu. Při klasifikovaném zápočtu z malby nám pan docent, k našemu překvapení zakázal mluvit při odevzdávání úkolů, abychom jej neovlivňovali svými strhujícími komentáři.

Nakonec ještě vzpomínka na společnou práci našeho mezinárodního scénografického týmu ve složení: Slovensko Miro Duša, Morava Jarda Milfajt a za Čechy já. Jednalo se o realizaci mnohokrát odloženého projektu, „Švejda Navarovský“ Viktora Dyka, na který jsme lehkovážně kývli, svému oblíbenému pedagogovi. Text oblíbený tradičními loutkáři nám po přečtení moc vtipný nepřipadal. Nakonec jsme se ze zoufalství rozhodli použít známou poému pouze jako zástupný text. Hrad Švejdy jsme změnili ve zlatou kapličku a chystali jsme se ji demonstrativně spálit. Pomocí zástupného textu Dykovy balady, improvizovaných maňásků, zástupných rekvizit, historického šermu a zpěvu, jsme se odvážně pustili do přípravy inscenace „Požár Národního divadla stále hrozí“. Představení se odehrálo na dvoře Ledeburského paláce, kde tenkrát sídlila naše katedra. Jak jinak, začínali jsme hrát s trémou, ale za chvilku jsme se tím dobře bavili a k našemu překvapení i početní diváci z řad loutkoherců a pedagogů. Po bouřlivém potlesku jsme se dokonce museli několikrát klanět! Tuším, že pro Mira to byl herecký křest a premiéra! Korunu tomu nasadil vedoucí katedry dr. Česal, když se po potlesku obrátil ke studentům loutkoherectví se slovy: “No, vidíte, teď vám scénografové ukázali, jak se dá hrát divadlo!“

Ještě musím říct, že ne každý výtvarník, scénograf a architekt, je schopen své návrhy také osobně realizovat a vše sám vyrobit. Je obdivuhodné, že to Miro s lehkostí celý život dělá. Z toho logicky vyplývá, že za svou bohatou a pestrou kariéru, získal neocenitelné zkušenosti v široké oblasti použití materiálů a technologií i výtvarné praxe. Je snad nad slunce jasné, že umělec takové hloubky a šíře je předurčen k tomu, aby své jedinečné zkušenosti a znalosti mohl předávat studentům uměleckých škol.

doc. MgA. Karel Vostárek

- výtvarník, scénograf, herec, režisér, pedagóg. Absolvent DAMU v Prahe, spoluzakladateľ štyroch divadiel a Klubu pouličních umelcov. Spolupracoval s mnohými divadlam; za všetky: divadlo Minor, Paraple, KAFR, Trakař, Compania Los Barrigones, Karossa. Láska k drevu ho zaviedla do atelieru akademického sochára profesora Vladimíra Preclika, s ktorým nadviazal významnú spoluprácu. Okrem divadelnej tvorby sa venuje aj architektonickým projektom a neprehliadnuteľné je jeho dlhoročné pedagogické pôsobenie: na Katedre výchovnej pedagogiky, DAMU, taktiež na JAMU - dramatická výchova, VOŠH - Praha. Od r. 2015 pôsobí ako lektor v Hmateliér Praha, ateliér hmatového modelovania pre nevidiacich. Okrem divadelného umenia sa venuje aj televíznej a filmovej scénografii.

Déjà vu!

Kateřina Melenová
18. mája 2021

Déjà vu ! Znáte to, ten pocit, že někoho důvěrně znáte a přitom se vidíte poprvé. Nedá se to vysvětlit, jen zažít. Tak to bylo s Mirem. Je to první, co se mi vybaví, když mám teď na něj vzpomínat a ještě navíc napsat něco moudrého. Druhý dojem - samá ruka, samá noha, postava zahalená do nepropustného oblaku cigaretového dýmu. Třeskutý humor, balancující na hraně černého a ještě černějšího, s pointami, kterým se směje jenom on sám. Druh sebeironie, která rovněž balancuje - na hraně mega ega a dítěte, které si chce permanentně hrát, neb jen to ho těší. Archetyp Petr Pan. A to je ten moment, ta styčná plocha. Hrát si, to jsme měli společné.

Poprvé jsme se potkali na přijímacích zkouškách, tedy na mých přijímacích zkouškách, v tradičním improvizovaném baru v Ledeburském paláci na Valdštejnském náměstí, na tehdejší katedře loutkového divadla pražské DAMU. Miro už byl v prvním ročníku, působil jako suverén a u sousedního stolu cosi vážně řešil s dalším ostříleným prvákem - Jardou Milfajtem. Zasvěcení vědí, že tento bar byl každoročně ústředním středobodem přijímacího obřadu a vznikaly tu legendy. Pro ostatní jen upřesním, že se vždy na tento posvátný čas proměnila jedna učebna na občerstvovnu. Vařilo se tu, jedlo se tu, pilo se tu. Ke stejným stolům usedali pedagogové, vyplašení či suverénní adepti a samozřejmě studenti všech ročníků. Atmosféra byla jedinečná. Když jsem tam ty dva po očku pozorovala, kupodivu mě to neodradilo. Už jsem se viděla, jak tam s nimi sedím a jsem také tak důležitá a tajemná… A stalo se. Podruhé jsme se potkali o půl roku později, na koleji. Vyšel z dveří protějšího pokoje. Dali jsme se do řeči a bylo to, pracovní partnerství na čtyři roky… Divadlo pro nás nebylo romantickým Parnasem a splněným snem, ale naším domovským prostředím. Stejně jako on jsem vyrostla v rodině scénografa, přímo uprostřed divadelních ateliérů. Zatímco většina ostatních spolužáků se v novém prostředí teprve rozhlížela, my dva jsme byli doma. Nebyla jsem nijak oslněna jeho invencí a manuální zručností, pro mě to byla samozřejmost a základní výbava pro profesi scénografa. Měla jsem doma těžko dostižný, velmi kritický vzor a tak jsem se nenechala okouzlit hezkými obrázky a chtěla jsem víc. Miro mi také nic nedaroval, vyžadoval obrazové scénáře, na jaké byl zvyklý z předešlých zkušeností z animovaného filmu. Nikdy jsem si nepsala režijní knihy, kreslila jsem je! Nakonec mi to vůbec nevadilo. Miro mi pomohl formovat můj režijní rukopis, od samotného počátku založený na vizuálním sdělení. Vlastně jsme se nikdy nespokojili s ničím malým. Překypovali jsme nápady, bylo spíš problém z té záplavy imaginace něco vybrat. Vzájemná kritičnost nás nefrustrovala, naopak nás motivovala. Tato vnitřní dynamika byla pravděpodobně motorem, který nás poháněl. V paměti mi nejvíce utkvěly dvě spolupráce. První a poslední.
Prvním velkým společným dílem bylo ročníkové představení, jehož název zněl pateticky ***„Raport o smrti zbojníka"***. Inscenace byla koláží slovenských lidových písniček, poskládaných do příběhu. Inspirací byla tzv. "slovenská zmes", smršť slovenských rytmů, které jsme zpívali na divokých večírcích, v staroměstských a malostranských hospodách, na kolejních zábavách.

Nikterak nás nelákala představa předvádět výsledný tvar v malé třídě za tradičním paravánem. Vymysleli jsme a společně vyrobili dvoumetrové loutky a představení odehráli ve Vojanových sadech. Dnes, po téměř čtyřiceti letech, je site specific samostatný studijní obor, ale tehdy, tehdy jsme byli první. Průkopníci. Rebelové. Byl to úspěch a my měli chuť spolupracovat dál, už jsme byli tým… Projevy tvůrčího přetlaku na sebe braly nejrůznější podoby, zdaleka nešlo jenom o povinná školní představení. Po nocích jsme se nechali zavírat ve škole a tajně zkoušeli Ghelderodův absurdní kus ***„O ďáblovi, který sliboval hory doly"***. Nikdy jsme ho nedokončili, ale to přeci vůbec nevadí…

Poslední představení bylo absolventské. ***„Krásku a zvíře"*** jsme nepřipravovali na školní půdě. Jako vyhnanci z ráje jsme byli obětí experimentu, který poslal studenty na čtvrtý ročník přímo do divadelní praxe. Část ročníku skončila v Hradci Králové, ta druhá, naše, v Ostravě. Miro k přípravě přistupoval velmi vážně, doslova mě donutil nakreslit výjimečně podrobný, téměř filmový scénář a strhnul mě k pokusu přenést principy animovaného filmu na divadelní scénu. Vizuální sdělení střídající celek a detail bylo pro nás nejdůležitější, technické možnosti profesionálního divadelního prostoru nás ohromily a není proto divu, že došlo i na vzbouření v souboru. Divadlo není film, natož animovaný. Herci nechtěli být jen výtvarnými objekty, to je rozhodně neuspokojovalo. Přesto vznikla opulentní vizuální podívaná, plná překvapivých momentů a krásné hudby. Přibyl totiž další klíčový aktér - muzikant Přemysl Kučera. Už jsme nebyli dva, ale tři. Sotva jsme se sžili, byl konec. Můžeme se jen domýšlet, jakým směrem by se ubíraly naše osudy, kdybychom se rozhodli pokračovat společně. Nestalo se. Chvíli mi trvalo se s tím vyrovnat, blízké názorové naladění mi chybělo a až s odstupem vidím, jak moc bylo vzácné. Ale pak přišli jiní výtvarníci, jiní muzikanti…znáte to. Vy však teď máte jedinečnou příležitost sledovat ne to, co mohlo být, ale co se stalo, ten skutečný příběh Mira Duši. Užijte si to!

MgA. Kateřina Melenová

- režisérka, organizátorka, art manažérka. Stála pri realizácii stoviek kultúrnych produkcií: divadelných predstavení, exteriérových akcií a festivalov, vrátane niekoľkých investičných projektov divadelných priestorov. Bola členkou Rady pre umenie ministra kultúry ČR a pracovala v týme ***Plzeň Evropské hlavní město kultury 2015***, kde viedla regionálny program. Celoživotne se venuje štúdiu Jungovej hlbinnej psychológie a arteterapie.

Miro Duša v Bajce

Spolupráce s loutkovou scénou Těšínského divadla
22. júna 2021

Miro Duša dostál závazku svého příjmení, a vnesl do Bajky, loutkové scény Těšínského divadla, DUŠI. Svou lidskou i tu loutkářskou.

Měli jsme to štěstí s ním spolupracovat několikrát. Naší první zkušeností byl výjimečný projekt dvou scén Těšínského divadla, loutkové scény Bajka a Polské scény v sezoně 2012/13. Vznikla nádherná vícegenerační pohádka na motivy Andersenovy Malé mořské víly (**Syrenka**), v režii Moniky Gerboc a v adaptaci Bogdana Nauki. Miroslav Duša byl autorem scénografie a nádherných velkých scénických loutek, výjimečných mořských tvorů. Vytvořil pro nás třeba obří chobotnici, hejna ryb, mořského koníka, kraba...

Učil nás vnímat, jak nejlépe oživit loutku, aby její pohyb i myšlení vycházely z její přirozenosti, jejího naturelu. Učil herce souznít s loutkou a přemýšlet, jako postava loutky. Jeho připomínky a postřehy se nám vryly do paměti, jako hluboké loutkářské moudro, které se snažíme aplikovat a probouzet v sobě neustále. Byli jsme u toho, jak loutky v dílnách postupně vznikaly, jak na nich Miro pracoval a probouzel v nich duši.

S jeho jménem si hned vybavíme nádherné marionety, které vytvořil pro představení **Šípková Růženka / Śpiąca królewna**, v režii a adaptaci Marie Míkové, v sezoně 2013/14 (68 repríz). Miro byl opět autorem loutek i scénografie, k výrobě loutek si pak přizval ještě Antona Dušu, Samuela Dušu a paní Uhlíkovou, kostýmy loutek vytvořila Marie Pešková. Je nesnadné vyjádřit slovy krásu jeho marionet inspirovaných různými druhy květin, ořechů, ovoce a zeleniny. Neopakovatelý rukopis loutek s velkými hlavičkami a obrovskýma očima, s rozvernými i laskavými tvářemi, v překrásných kostýmech, se pro nás stal loutkářským skvostem.

Byl to právě Miro Duša, kdo nás uvedl do světa marionet a tím obohatil náš svět loutek. Miro nám také ukázal svou neopakovatelnou invenci a cit pro to, jak pracovat s použitím současných materiálů běžné potřeby. Se zájmem a nadšením jsme sledovali, jak se Miro rozhodl místo kašírování hlav loutek použít pro jejich výrobu hliníkové cedníky. Pro efektní scénografii připravoval třeba i vitráže do malých křesílek v zámecké scéně Šípkové Růženky.

V sezoně 2014/15 vzniklo na motivy pohádky bratří Grimmů a K. J. Erbena loutkové představení **Obušku, z pytle ven!** / **O kiju samobiju**. Režie se ujala Nela Dušová, adaptaci pohádky napsala spolu s Hermínou Motýlovou.

Tentokrát pro nás Miro připravil ploché loutky inspirované slovenským folklorem. Ze scénografie vyzařovala vesnická pohoda a malebnost slovenských hor. S oblibou a radostí jsme toto představení reprízovali v obou jazycích už 120-krát.

V sezóně 2017/18 vzniklo v Bajce další kouzelné představení z rodinné dílny umělců s duší: **Pinokio** Carlo Collodiho v režii Nely Dušové, která také spolu s Hermínou Motýlovou pohádku

zdramatizovala. Scénografii vytvořil Miroslav Duša, kostýmy a loutky Jana Pogorielová-Dušová, David Velčovský pro nás tehdy loutky vyrobil. V tomto magickém příběhu o splněných přáních jsme prezentovali jejich pestrou škálu: klasické marionety, loutky, javajky a dokonce i stínové divadlo. Velká loutka řezbáře Džepetta byl manekýn, loutka animovaná odspoda s využitím živé ruky herce. Představení mělo 67 repríz.

Samozřejmě kromě profesionality, nádherné a inspirativní umělecké tvorby a nespočetných inovativních přístupů a nápadů, nesmíme zapomenout zmínit Mirovo osobní kouzlo, díky kterému s lehkostí očaroval všechny ženy v divadle. Pro Mira šily s radostí všechny naše krejčové, Miro zkrátka mohl poprosit kohokoli o cokoli a šlo to hned. Kdo zná práci v divadle a má zkušenosti s prací s lidmi, ten chápe význam těchto vět. Avšak i na oplátku, Miro – dobrá Duša – byl schopen věnovat svůj volný čas, aby někomu pomohl: třeba když ho někdo prosil o ušití plesového kostýmu pro dítě. Jednou, ve scéně s kozou (Obušku, z pytle ven!), herečka jednotvárně napodobovala mečení kozy. Mirův postřeh zněl: Prečo tak mečí?, Čo to hovorí? Učil herce přemýšlet o loutce jako o živé bytosti. Za každým „Mé" musela být nějaká myšlenka a důvod. Nezapomenutelná věta k mladému herci pak v překladu zněla: „Vys.. se na činohru. Je nudná. Dělej loutky!" Za to všechno si pana Duši velmi vážíme, ceníme si spolupráce s ním a máme ho rádi. A ty zlomvazky, které pro nás připravoval, ta mistrovská díla!

Přejeme Vám, Miro, ať v sobě probouzíte stále tu skvělou tvořivou jiskru, aby mohlo vzniknout ještě mnoho tak nádherných loutkových uměleckých děl, inspirativních nálad a radosti, které přinášejí.

Miro Duša a Detské divadlo Branka Mihaljevića v Osijeku - Chorvátsko

Ivica Lučić, riaditeľ divadla a herec
21.mája 2021

Miroslav Duša je vynikajúci scénograf a bábkový technológ, vizuálny umelec a pedagóg, spolupracovník a priateľ. Keď vezmem do úvahy inscenácie, ktoré navrhol a potom aj vyrobil v Detskom divadle Branka Mihaljevića v Osijeku, môžem povedať len to najlepšie. Miro je výtvarník ktorý nerozlišuje inscenácie na male a veľké. Bez ohľadu na to či je potrebná veľká alebo malá scénografia, jednoduché alebo technologicky náročné bábky, s veľkým umeleckým nasadením pristupuje k tvorbe. Od scénografie, ktorá sa otvára a listuje ako obrázková kniha (predstavenie Zlatka) alebo scéna dokonale precízna, ako zmenšenina - model, ktorý by chcelo každé dieťa na hranie (predstavenie Anica a Danica), zdanlivo jednoduché využitie reálnych predmetov, hotových vecí z prírody (Poďme do Betlehema) alebo veľká, mobilná scénografia, ktorú je možné rozobrať a zložiť do malého auta. Bábky, pripomínajúce drevené sochy, dávajú hercovi príležitosť v najväčšej miere predviesť svoje animačné umenie (Vianočná hviezda).

S Miroslavom Dušom som sa stretol v Osijeku v Detskom divadle ako herec v predstaveni na ktorom pracoval ako výtvarník- scénograf. Prekvapila ma jeho osobné zaujatie a zároveň aj túžba, pripraviť pre herca komplexne prepracovanú bábku, priamo do jeho do rúk aj všetky rekvizity potrebné na hranie, aby mohol skúšať a hrať aj keď to často preňho znamenalo obetovať tomu nočný spánok. Týmto aj mne ako hercovi, dal možnosť moju prácu urobiť najlepšie ako sa dá. Počas skúšania trpezlivo sledoval a čakal či sa ukáže ešte nejaka možnosť na technické zdokonolovanie hociktorého výtvarneho prvku. Nečakal kým si to vyžiadal herec sám, ale prišiel s ponukou a možnosťami. Občas som sa citil ako keby mi čítal myšlienky. Na nasledujúcej skúške to bolo upravené, opravené, vyriešené. Práve kvôli všetkému čo som tu napísal, považujem Miroslava Dušu za veľmi dôkladného a zodpovedného umelca, ktorý svoju prácu napĺňa s láskou a veľkou profesionalitou. Vždy je pre mňa veľká radosť pracovať s týmto skvelým umelcom.

Ivana Vukićević, herečka a bábkoherečka

Moja spolupráca s Miroslavom Dušom nebola síce dlhá a nemôžem o ňom ako o človekovi povedať veľa ale chcela by som hovoriť o bábke, ktorú vytvoril pre moju postavu do predstavenia Kráska a Zviera. Ide o postavu zlej sestry Barici. Je to manekýn, bábka, ktorá má výtvarne zhotovenú hornú časť – hlava, trup, ruky a moje nohy dotvárajú celú postavu. Bábku animujem spolu s kolegyňou.
Chcela by som poukázať na výtvarnosť tejto bábky, ktorá je naozaj nádherná a zároveň zvláštna. Je to bábka technický dokonalá ktorá otvára bábkarovi obrovsky priestor na výskum a hranie sa s ňou. Láka k dokonalej animácií a presnému vytváraniu charakteru postavy.

Páči sa mi zaujímavý výber materiálov z ktorých je bábka vyrobená „gumovosť" tváre a rúk jej dávajú naozaj zvláštne čaro. A čo je pre mňa najpodstatnejšie – aj po veľkom počte repríz, v rukách nás, temperamentných bábkarov, sa bábky nezničili a zostali rovnaké, ako boli prvý deň!

Lorna Kalazić

Absolventka bábkarskej scénografie a technológie v Osijeku

Ako mladej osobe, ktorá sa len čerstvo vydala na cestu umeleckej tvorby, absolvovať prax a mať príležitosť môcť sa zúčastniť výroby, z prvej ruky sledovať a učiť sa tajomstvá remesla, znamená veľmi veľa. Práve takúto možnosť som dostala a mohla som sa učiť od Miroslava Dušu, známeho bábkarského scénografa a technológa ktorý ma naučil tajomstvá a triky remesla, ktoré dnes využívam vo svojej práci. Bábky Miroslava Dušu obdivujem už od malička a spoluprácou s týmto umelcom na predstavení *Kráska a Zviera* som mala možnosť zažiť ako to funguje v umeleckom procese od hľadania idey až po výrobu bábok a scénografie. Je veľmi vzácne mať príležitosť učiť sa priamo od umelca, majstra, takéto niečo sa nedá dozvedieť z kníh, alebo z internetu. Som veľmi vďačná za všetky vedomosti o to viac, že ich môžem posúvať ďalej, mladším generáciám študentov bábkarskej technológie a scénografie na Akadémii v Osijeku.

Bábkový animovaný seriál Pa a Pi

Svatava Maria Kabošová
30. mája 2021

Naša spolupráca s Mirom Dušom je spojená s tvorbou seriálu Pa a Pi. Ján Slovák, šéfredaktor Hlavnej redakcie vzdelávacích programov ma prijal do redakcie s úlohou venovať sa vzdelávacím rozprávkam. Vtedy záujem prejavila západonemecká televízia ARD, jej štúdia Baden Baden a Stuttgart. Zadanie bolo jednoduché: nekonečný seriál, encyklopédia živočíšnej ríše. Keď bolo rozhodnuté, že budeme reálne zábery prírody kombinovať s klasickou bábkou, vypísali sme súbeh pre československých výtvarníkov. Zúčastnil sa ho vtedy ešte študent DAMU Miro Duša. Nakreslil dve mačky, ktoré celú komisiu očarili svojou hravosťou – a komisia rozhodla. Budú to mačky v rakete a Miro Duša sa stal výtvarníkom celého seriálu PA a PI, v nemeckom origináli Wundersame Tierwelt (Zázračný svet zvierat). Vyrobilo sa celkovo od roku 1986 75 častí, výroba sa zastavila až v r. 1991. Po zamatovej revolúcii sa paradoxne prerušila koprodukčná spolupráca s ARD.
Miro musel vyrobiť nielen bábky mačky, ich Vševeda (počítač, čo poznal odpoveď na každú otázku), ale tiež veľké množstvo rekvizít, interiér rakety a model rakety, ktorou mačky priletia na zem a budú si hľadať priateľov. Nad každým detailom sme rozmýšľali a hľadali súvislosti. Keďže mačičky majú mäkké kožušteky, vymyslel že budú mať pletené kozmické overaly a pletené pelíšky. Každá rekvizita musela ladiť s celým interiérom rakety. Vševedúci počítač mal tiež mačaciu hlavu a dokonca aj tvár.

Celý tým, ktorý vtedy realizoval tento seriál boli mladí, nadšení a veľmi neskúsení tvorcovia vrátane mne. Keby som pracovala aspoň tri roky v štúdiu animovaných filmov, nikdy by som nemohla kývnuť na to, že budem vedúcou projektu, ktorý sa začne pravidelne vysielať v televízii v podstate o pol roka... Ale práve preto, že sme boli tak neskúsení ale zapálení, sme nemohli dopustiť, že to nevyjde – a zvládli sme to.
Keď sme schvaľovali prvých 7 dielov v STV, bola filmová projekcia plná. Všetci boli zvedaví, čo vlastne vyrábane. Spomínam si, že som bola veľmi nešťastná, aj keď mi všetci blahoželali. Mačky nemali vlasy, ktoré nemecká dramaturgia zrušila a animátori napokon ich rozhodnutie prijali, pretože im to zrýchlilo prácu. Boli iba 3 výrazové tváre mačiek a moja predstava, že budú „plasticky“ reagovať na situácie, sa rozplynula. Bola som z toho smutná, ale bola to daň za rýchlosť výroby. Keby sme kompromisy nepripustili, seriál by sa nevyrábal, pretože všetko financovala ARD a my sme sa im museli vo všetkom podriadiť. Istotne to bolo náročné aj pre Mira Dušu. Ako výtvarník prichádzal s báječnými nápadmi, ktoré ale musel redukovať podľa objednávky tj. podľa toho, čo začínajúci režisér animácie a animátor Dalimil Koutek vedel v danom veľmi vyšponovanom čase naanimovať.
Jedným z najväčších problémov bola kombinácia filmovej a animovanej časti, spojenie animácie mačiek s oknom do sveta, za ktorým ožíval reálny svet zvierat. Okno totiž vychádzalo zelené a všetky reálne zábery prírody boli ako v zelenom závoji. Kameramanovi P. Keprtovi sa niekoľko týždňov nedarilo objaviť technologický kľúč k číslovaniu filmového materiálu tak, aby

po animácii mačiek okno s reálnymi zábermi malo aj reálne farby. Lenže Nemci si pýtali hotové diely. Do Nemecka vtedy išiel riaditeľ Telexportu a riaditeľ filmovej koprodukčnej tvorby, ale napokon si vypýtali ešte mňa. Bolo krátko po poludní, keď ma zavolali do kancelárie riaditeľa. Dostala som služobný pas s vízom do Rakúska a NSR a lístok na autobus do Viedne , odcestovať som mala podvečer. Vo Viedni ma na nádraží mal niekto čakať, kto ma odvedie na vlak a kúpi vlakový lístok do Salzburgu. V Salzburgu pešo prejdem hranicu a na nemeckej strane ma bude čakať vodič Telexportu, ktorý ma odvezie ďalších niekoľko sto kilometrov do Baden-Badenu. Ako dramaturgička seriálu som mala vymyslieť dôvod, prečo je okno zelené a ako sa postupom času „odzelení" (tvorcovia v Ostrave rátali s tým, že tú záhadu skôr či neskôr vyriešia). Boli sme pod veľkým tlakom termínov. Nemci chceli začať vysielať.
Moja práca nespočívala len v organizácii, ale v podstate som musela autorsky vytvoriť scenár z materiálu podľa toho, čo sa o danom druhu podarilo kameramanom a režisérom tzv. reálnej prírody reálne nakrútiť. 14 dielov som autorsky napísala, ďalšie som prepisovala, pomáhal mi aj ostravský dramaturg Jan Sláma. Mali sme výhodu v tom, že sa práve začali predávať videoprehrávače VHS a materiál mi vždy prepísali na VHS kazety a mohla som ich hodiny skúmať a rozmýšľať. Za peniaze na scenáre som si kúpila vlastný VHS prehrávač. Do Ostravy som jazdila ako na hodiny klavíra. Do strižne, kde sa s českým režisérom seriálu Mirom Sobotou v strižni skladal dohromady celý diel aj s animáciami. Animátor Dalimil Koutek a výtvarník Miro Duša domýšľali animované gagy. Pre Mira sa na čas musela stať Ostrava druhým domovom.

Potom prichádzal ku slovu Karel Svoboda. Vymyslela som si totiž ďalšiu zložitosť. V každom dieli mala pôvodne zaznieť krátka pesnička. Predstavovali sme si, že to budú komponovať viacerí hudobníci, ale ARD si žiadala iba Karla Svobodu a ten „nestíhal". Napriek tomu vytvoril úctyhodný počet originálnych pesničiek na básnické texty „minibájok" Kamila Peteraja.

Keď sa seriál začal vysielať, diváci si ho obľúbili. To bola veľká odmena, aj keď kdesi vnútri Vás škrie, že viete, mohlo to byť ešte lepšie. Vďaka hravému, milému výtvarnému designu Mira Dušu sa seriál ako večerníčková rozprávka vysiela v RTVS stále. Vytvoril bábky a ich svet a deťom sa páčia už pomaly v 3. generácii... predsa len sa v ňom odzrkadľuje náš mladícky zápal a celé srdce, ktoré sme mu ako mladí začínajúci tvorcovia vtedy dali.

PhDr. Svatava Maria Kabošová

- režisérka, scenáristka, producentka. V rokoch 1985-1991 pracovala v Slovenskej televízii v Hlavnej redakcii vzdelávacích programov ako vedúca projektu Pa a Pi. Výber režisérska filmografia: Vtedy v auguste, O čom sme mlčali, Kto je Kristína Royová (STV), Život biskupa Gorazda, Staviteľ chrámov, Dcera legionára, Tajomstvo svatovítského pokladu (ČT) a.i. Je spoluautorkou kníh Skrytá cesta k úspechu (Labyrint -Eminent 2003), Ladislav Hudec – otec ázisjských mrakodrapov. Od r. 2008 pôsobí jako producentka kinematografických projektov MEDIA FILMu: Farby piesku, Všetky moje deti, Kapela, Cesta do nemožna a.i.

Autorská spolupráca s Mirom Dušom
(Trochu osobné spomienky)

Eva Čárska
1.novembra 2021

Naša spolupráca s Mirom Dušom začala teoreticky ešte počas štúdií na DAMU v Prahe. Vtedy sme zistili, že máme podobný pohľad na svet, umenie a divadlo. Boli to zaujímavé debaty, z ktorých napokon vznikli mimoriadne projekty výstav a predstavení v bratislavskej BIBIANE - Medzinárodnom dome umenia pre deti. Konkrétne a hmatateľne sa to začalo pásmom non-sensovej poézie Korneja Čukovského pre deti MÚDRE NEZMYSLY. Deti túto hru so slovami milujú. Pôvodne som chcela ako autorka a dramaturgička od výtvarníka "iba" jednoduché kostýmy, bábky a rekvizity. Ale Miro po viacerých sedeniach a debatách ponúkol zobraziť zlého čarodeja v zahmlenom videu v pozadí. Spolu s ďalším spolužiakom z Prahy Paľom Fejerom nakrútili video, vzbudzujúce rešpekt a tak sa koncepcia posunula. Bolo to pôsobivé a boj detí s čarodejom tak dostal grády. Takže napokon víťazstvo nad ním bolo naozajstné! A tak vznikol v BIBIANE tvorivý tandem: Eva Čárska a Miro Duša. Spolu sme "spáchali" šesť veľkých výstav, z ktorých dve boli prezentované aj v zahraničí (Kanada, Poľsko) a množstvo interaktívnych programov, rovnako prezentovaných aj v zahraničí (Francúzsko, Poľsko).

V roku 1998 sme spoločne uvažovali o fenoméne čas, vznikla naša prvá úspešná dvoj-dielna výstava v priestoroch BIBIANY. Výstava mala dve časti: ***Čo je to čas a Cesty časom*** s podtitulom Rozmýšľanie o čase i pokus o cesty do minulosti, či budúcnosti. Spolu s Mirom sme si kládli otázky: Čo je to vlastne čas? Kde sa vzal? Aký je čas vo vesmíre? Aký je reálny a imaginárny čas? Dá sa čas zastaviť? Dá sa čas vrátiť? Ako plynie čas deťom a ako dospelým? Ťažké otázky, na ktoré mi pri písaní scenára nedali odpoveď ani knihy z histórie, ani popularizačné knihy Hawkinga a ani knihy krásnej literatúry, ktoré sa časom zaoberajú (Vonnegut, Eco). A preto na podnet výtvarníka nastúpila fantázia a tvorivosť. Tvorivá fantázia oboch autorov posunula vnímanie času do ďalšej roviny. Do roviny umenia. Výtvarné riešenie mu dalo reálnu podobu, ktorú snáď aspoň čiastočne zodpovedala na položené otázky. Čas však naďalej ostáva vzrušujúcou hádankou pre ďalšie a ďalšie generácie....

Našimi spoločnými predstaveniami v BIBIANE bol cyklus rozprávok ***O Osmijankovi*** na motívy knihy Kristy Bendovej. Išlo o nový formát interaktívnych predstavení pre deti. Pôvodná autorská a dramaturgická koncepcia bola "čítané divadlo". Tu opäť po sedeniach a debatách Miro prišiel s nápadom, vytvoriť scénu ako obrovskú knihu, v ktorej herečka (P. Dušová) listuje, čím sa menia kulisy a miesta deja. Skvele to fungovalo! .
Predstavenie ***Janko-Polienko*** na motívy rozprávky zo zbierky Sama Czambela vychádzalo z neobvyklosti spracovania tejto témy samotným zberateľom. Koncepcia bola opäť Mirom dotvorená tým, že celá scéna a bábky sú z dreva. Na pohľad jednoduché a logické (veď Janko-Polienko je z dreva), avšak mimoriadne výtvarne pôsobivé pre vnímavých ľudí. Napriek tomu sme to spolu s Mirom museli obhajovať na Umeleckej rade BIBIANY. Bolo nám povedané, že

také polienka sú na kúrenie! Nuž, svedčí to o vkuse a vzdelaní ľudí, ktorí vtedy boli v Umeleckej rade...ale... napokon sa dobrá vec podarila! S predstavením sme sa úspešne zúčastnili festivalov na Slovensku (Banská Bystrica), Poľsku (Varšava) a Francúzsku (Paríž). A odohralo sa nespočetne krát v materskej BIBIANE. Poslednou našou spoluprácou bola rómska rozprávka ***Ako sa Kalo Dant dostal na siedmy svet*** na motívy rozprávky z knihy rómskej spisovateľky Eleny Lackovej. Ako autorka scenára a dramaturgička som vychádzala zo špeciálneho čara rómskych rozprávok a ich skvelej hudby. Tvorivý tým sa rozrástol o hudobníka Petra Tarkaya. A Miro zas prispel výtvarno-priestorovým riešením, keď pôvodne navrhovaný voz urobil pohyblivým, jednoducho tak, že síce stál na mieste, ale krútili sa kolesá v rytme hudby. Bol to zážitok nielen pre rómske deti. Robili sme integráciu so všetkými. A po chvíľach ostych zmizol a všetky deti veselo spolupracovali, bavili sa, pomáhali. Krása! V tvorivom tíme aktívne účinkovala bábkoherečka Petronela Dušová. V roku 2000 sme pokračovali veľkou bábkovou výstavou ***Bolo, nebolo***. Dvojdielna výstava o bábkach a bábkovom divadle na Slovensku pokračovala v rámci krajín V4 výstavami o poľskom, maďarskom a českom bábkovom divadle. Výstava bola špeciálne reinštalovaná v rámci mesiaca slovenskej kultúry v kanadskom Montreale. Úspech bol výnimočný doma i v zahraničí. Keďže bábky a bábkové divadlo sú našou spoločnou láskou, bolo jasné, že takáto výstava vznikne. Po niekoľkomesačných debatách, sme sa dohodli že výstava v BIBIANE bude na dvoch poschodiach a bude mať dve časti: 1. od počiatku k začiatku 20. storočia), 2. od začiatku 20. storočia dodnes + práce študentov KBT VŠMU ako nádej do budúcnosti. A pretože práve vzniklo V4 a bábky vo všetkých štyroch krajinách sú veľmi dôležité a veľa ľudí študovalo v Prahe a bola možnosť získať grant V4, tak potom BIBIANA postupne rozšírila túto výstavu o výstavy českých, poľských a maďarských bábok v spolupráci aj s medzinárodnou organizáciou UNIMA. Výstava o bábkach na Slovensku začínala už v praveku, pretože počiatky divadla sú nepochybne v animizme a mágii a jeho základom je napodobňovanie. Postupne prešla cez ľudové obradové divadlo, viazané na pohanský kalendárny cyklus (Slnovrat, rovnodennosť), potom jarmočné a remeselné divadlo až ku kočovným bábkarom. Tu sme sa spolu s Mirom vyhrali s kosťami, ako základom pravekých bábok, s tyčovými bábkami. Na Slovensku hrali mnohé nemecké a české spoločnosti, až postupne vznikli aj silné bábkarské rody Stražanovcov a Anderlovcov aj tu. Bábky zo súkromnej zbierky, vtedy ešte hrajúceho Antona Anderleho, výstavu veľmi obohatili. Rovnako ju obohatili aj bábky zo zbierky rodinných divadiel pána Rymarenka. Na výstave boli zastúpení prakticky všetci súčasní bábkarski výtvarnici: Jana Pogorielová, Hana Cigánová, Peter Cigán, Miro Duša, Peter Čisárik, Fero Lipták, Peter Hudák, Eva Farkašová, Vlado Král a ďalší. Výborné boli aj študentské návrhy Zuzky Hlavinovej a Nataše Štefunkovej. K výstave vznikla aj sprievodná hudba Zuzky Homolovej a Petra Janku na texty Tomáša Janovica a video. Tomáš Janovic:

„Ráčte vstúpiť, veľkí, malí, dedkovia a babky. Kde sa vzali, tu sa vzali, uvidíte bábky. Všetko o nich dozviete sa, máte na to nárok. Vstúpte smelo, je tu predsa- BIBIANA bábok! Vy tam, vy tu. Vy tu, vy tam. Začíname! Ja vás vítam! "

„Babka k babce, budú kapce. Bábka k bábke - je bábková výstava. Každá bábka celkom iná, čo nám život pripomína... A spomienka zostáva!"
BIBIANA vtedy aj vďaka spomenutým tvorcom a Mirovi Dušovi, ktorý jej dal výtvarnú podobu, skutočne žila bábkami!
V roku 2002 bola dramaturgia BIBIANY oslovená Ministerstvom kultúry, či nemá príspevok k mesiacu slovenskej kultúry v kanadskom Montreali v januári 2003. Najvhodnejšia sa javila reinštalácia práve výstavy BOLO, NEBOLO, práve preto, že bábky sú výnimočne skvelé objekty a sú vhodné na dôstojnú reprezentáciu. Koncepcia autorov mala ambíciu predstaviť slovenské bábkarstvo ako dar, ktorý je treba uchrániť do ďalšieho tisícročia. Vychádzala z európskych tradícií, ale vyzdvihla aj slovenské špecifiká, čo mohlo byť pre kanadskú stranu zaujímavé. Spolupráca s MK SR a kanadskou stranou bola však dosť komplikovaná a tak sme spolu s Mirom prehodnotili reinštaláciu, aj vzhľadom na menšiu plochu. Z pôvodnej výstavy ostali tyčové obradové bábky zo zbierky SNM v Martine, bábky zo zbierky pána Rymarenka a marionety (cca 100 rokov staré) zo zbierky Antona Anderleho. Súčasných výtvarníkov z nášho spoločného výberu reprezentovali: Jana Pogorielová, Fero Lipták, Vlado Král, Eva Farkašová, Miro Duša, Peter Čisárik a Zuzka Hlavinová. Súčasťou výstavy bol tvorivý workshop (ďalší zo skvelých Mirových nápadov), v rámci ktorého si mohli návštevníci stvoriť podľa fantázie vlastné bábky. K mimoriadnemu záujmu a úspechu prispelo aj to, že Miro nakoniec do Kanady spolu so mnou vycestoval. Napriek sľubom na mieste výstavy nebolo nič pripravené a tak sme improvizovali. Natierali sme debny, v ktorých poistené bábky letecky cestovali, aby nahradili neexistujúce panely a Miro celú výstavu aj osobne inštaloval! Patrí mu naozaj veľká zásluha na úspechu! Áno. Úspech bol. Titulne stránky novín písali o našej výstave. A to, že sa páčila svedčí aj to, že jedna malá bábka, natoľko niekoho zaujala, že ju ukradol. Bola síce poistená, ale peniaze nemohli nahradiť jej hodnotu... Rozprávky mávajú šťastný koniec. My, bábkari veríme, že ten bude mať aj naša rozprávka o bábkach a bábkovom divadle!
V roku 2014 nás vyzvali poľskí kolegovia, aby sme pripravili výstavu v rámci festivalu bábkového divadla pre dospelých LALKA TEZ CZLOWIEK vo Varšave. V spolupráci so SC UNIMA a POLUNIMA sme ako autorský tandem pripravili výstavu **V začarovanom lese**. Tu sme predstavili v kongeniálnom spojení kombináciu tradičných a súčasných Mirových bábok v kombinácii s marionetami zo zbierky Antona Anderleho v interaktívnej podobe (príbeh, hudba., svetlo)
Ďakujem za spoluprácu a dúfam, že sa nám ešte nejaká podarí.

Eva Čárska

- autorka, dramaturgička, scénaristka. V rokoch 1972-1985 pracovala pre STV ako autorka 15 bábkových scenárov. V rokoch 1985 – 1995 viedla Detské divadelné štúdio v PKO v Bratislave. Od roku 1992 do roku 2012 pracovala ako hlavná dramaturgička v BIBIANE, medzinárodnom dome umenia pre deti. Dramaturgicky a autorsky pripravila takmer dvesto pôvodných interaktívnych výstav a programov. Za objav aplikácie a spôsobu využitia prvkov divadla

(tvorivej dramatiky) v interaktívnych výstavách a programoch si získala uznanie doma i v zahraničí.
Výstava – hra, výstava – divadlo, výstava – koláž sú pojmy, na ktorých sa zakladajú jej projekty. Je zakladateľkou a programovou riaditeľkou Medzinárodnej prehliadky alternatívnych a bábkových divadiel **HRÁME PRE VÁS (2001**). Po desiatich rokoch vyšla v roku 2010 publikácia ***Desať rokov hráme pre Vás***. Festival pokračuje pod názvom **Hráme pre všetkých**, ktorý pokračuje vďaka BKIS a magistrátu mesta Bratislava od roku 2020.
Od roku 1990 je členka výboru SC **UNIMA**, medzinárodnej bábkarskej organizácie, (predsedníčka 2003 - 2007), členka medzinárodnej komisie UNIMA *Bábka vo vzdelávaní* (2000 – 2008). Prednášala na odborných seminároch a kongresoch venujúcim sa umeniu pre deti, pôsobila aj ako členka v odborných porotách divadelných festivalov vo Švédsku, Fínsku, Nemecku, Walese, Poľsku a Francúzsku.

Publikované diela

° scenáre pre STV (1972 - 1985) ***Uralské rozprávky, Indiánske rozprávky*** - spolu 15
° hra pre deti ***Vrabčiatka*** na motívy knihy Jordana Radičkova (Javisko 1987),
° zborník nitrianskej univerzity ***Divadlo – interaktivita (2009)***

Pokochať lalku

Dorota Anna Dąbek
30. september 2021

S Mirom Dušom sme sa stretli v roku 2011 na 7. Medzinárodnom festivale sólistov v Lodži, ktorého sa zúčastnil s divadlom Teátro Neline s predstavením Rytier Bajaja. Predstavenie získalo cenu za herecký výkon P. Dušovej. Na festival som prišla hľadať umelcov, ktorí by mohli vystupovať v Kwidzyne (malé mesto v Pomoranskom vojvodstve, Poľsko) v ďalších medzinárodných vydaniach nášho neinštitucionálneho festivalu ***ANIMO***. Festival, ktorý hostí vynikajúcich umelcov a zároveň zaujímavých ľudí, ktorí sú otvorení úzkemu kontaktu s divákom a spolupráci s ním. Už mnoho rokov učíme Kwidzyniaków a návštevníkov, ktorí k nám prichádzajú, láske k bábkovému divadlu. Náš festival je stretnutím umelca a diváka, ktorí sa navzájom spoznávajú a vzdelávajú. Okrem divadelných stretnutí sa účastníci festivalu majú možnosť zúčastniť workshopov, kde sa učia umeniu animácie od základov.
Miro bol vynikajúci „kandidát". Farebná postava, sympatický rozprávač, pedagóg a tiež vynikajúci slovenský scénograf. Navrhla som, aby spolu s Petronelou Dušovou, pilierom súkromného divadla Teátro Neline, vystúpili na našom festivale. Miro sa prezentoval svoju bábkovou výstavou, ktorá urobila obrovský dojem na milovníkov tohto umenia. Viedol workshopy, ktoré si účastníci tak obľúbili, že boli trvalo zahrnuté do kreatívneho kalendára ***ANIMO***. Samozrejme zakaždým, pripraví iný workshop a sú to vždy nezvyčajné stretnutia, ktoré odhaľujú ďalšie tajomstvá bábkového divadla.
Na stretnutiach s publikom, Miro odhaľuje svoju „dušu" a lásku k bábkam. Rozhorí sa a snaží sa sprostredkovať všetky svoje vedomosti prístupným a zrozumiteľným spôsobom aj pre laika. Často sa na mňa pozeral spýtavým pohľadom a dal mi vedieť, že som ho opäť vmanévrovala do ťažkej úlohy, ktorú vždy zvládol majstrovsky. Výsledky jeho práce boli na žiadosť divákov prezentované na konci festivalu ANIMO.
Miro Duša je vynikajúci konštruktér, ktorý pozná konštrukciu bábok od základov, ktorý stále hľadá nové technologické riešenia. Je to umelec, ktorý vstupuje do divadelného ateliéru spolu so svojimi spolupracovníkmi od začiatku do konca realizácie projektu. Oživuje ho. Je to skutočný bábkar, ktorý rešpektuje a miluje tradíciu, čerpá z nej, ohýba ju svojim umeleckým spôsobom.
Pracovala som s ním na niekoľkých divadelných predstaveniach. Stretnutie s Mirom vždy provokuje overiť si svoj pôvodný plán. Je to výtvarník, ale zároveň aj realizátor. Musíte byť flexibilní a ostražití k jeho relevantným návrhom. Miro vyvoláva otázky a nové myšlienky. Je mi potešením byť súčasťou jeho kreatívneho sveta.

MgA. Dorota Anna DĄBEK

- zakladateľka a prezidentka združenia ***Bábková scéna Jana Wilkowského v Kwidzyne***

(2002), certifikovaná riaditeľka bábkového divadla, certifikovaná herečka, profesionálny kultúrny animátor a manažér profesionálnej kultúry (Európske štúdium práva vo Varšave.)
Spoluzakladateľka Asociácie ***Union Impossible Theatre in Arsha*** (1997) a skupiny ***Movement Theatre Group*** (2014).
V roku 2007 získala bronzovú medailu ministerky kultúry a národného dedičstva „***Gloria Artis za zásluhy v kultúre***". Ocenenie ministra kultúry a národného dedičstva v roku 2003 pre herca pracujúceho v prospech miestnej kultúry.
V roku 2003 získala aj výročnú cenu obyvateľov mesta Kwidzyn „Osobnosť roka" Kwidzyn. Cena primátora mesta Kwidzyn za úspechy v oblasti umeleckej tvorby, šírenia a ochrany kultúry: 2004, 2006 a 2010, 2012 a 2014
Zakladateľka a riaditeľka Medzinárodného festivalu ***ANIMO*** Kwidzyn, ktorý v roku 2021 oslávil svoje 20. výročie.
Aktívna divadelná režisérka, ktorá má niekoľko ocenení na poľských a medzinárodných divadelných festivaloch vo svojej umeleckej produkcii. Iniciátorka mnohých medzinárodných umeleckých projektov určených mladým ľuďom.
V roku 2020 napísala a zrealizovala projekt ***TAK SA TO NIEKEDY STANE***, ako súčasť projektu „***Kultúra na webe***".

Do nového tisícročia sme vstúpili cez dielňu Mira Dušu

Ivana Laučíková
31. októbra 2021

Oko, Džošo, Vava a René sústredene pracujú. Jeden reže polystyrény, druhý mieša omietky, tretí skladá drevené okná, štvrtý patinuje. Nie je to stavbárska partia. Sú to štyria spolužiaci z Katedry animovanej tvorby VŠMU, ktorí pripravujú kulisy pre svoj bábkový film.

Obrázok takejto školskej partičky by ste čakali v školskej dielni alebo v scénografickom ateliéri v školskej budove. Lenže títo sú zašití v malom vidieckom domčeku v starej časti Rače, ktorý má ďaleko od veľkých (štátnych) filmových, divadelných i školských priestorov. Je to nenápadný rodinný dom, dokonale ukrytý dokonca aj pred zrakmi ulice, keďže má vstup len zo spoločného vnútorného dvora. Jeho posledné dve miestnosti, ústiace do záhrady, sú pretvorené na bábkarskú dielňu. Pracovné stoly, zveráky, píly, vŕtačky, lepidlá, štetky, spinky, drôty, úchytky. Na stenách nástenky s návrhmi, technickými výkresmi aj fotkami z predstavení, na policiach vyškerené, smutné aj zaľúbene usmiate bábky, ktorých divadelný život sa už zavŕšil. Nad hlavným stolom sa vznášajú obrovské krídla aj niekoľko historických marionet. Dvere do kúpeľne s umývadlom pestrofarebným od maliarskych nánosov. Turecká káva vo veľkej čajovej šálke. Miro sedí pod oknom pri svetle malej lampy, uhýba očami dymu z vlastnej cigarety a niečo montuje. Stále niečo montuje.

Miro je Dušou tohto priestoru a tento priestor je rozvinutím jeho dlhého, kostnatého tela. Kliešte sú jeho prsty, ceruze jeho predĺženými myšlienkami, čisté stoly prázdnym papierom, ktorý čaká na najbližší nápad. Miro je Okovým, Džošovým, Vaviným a Reného pedagógom, ktorý ich učí, ako scénograficky pripraviť bábkový film. Lenže prečo sú jeho študenti tu? Prečo ich neučí v škole? Je toto klasický vzťah pedagóga a študentov? Je bežné, že si učiteľ pozýva študentov do vlastného súkromia? Dielňa je predsa súčasťou domu, v ktorom Miro býva so svojou štvorčlennou rodinou...

Nie je to bežné. Je to obraz končiacich 90-tych rokov, deficitných na podporu kultúry aj školstva, je to obraz krajiny, v ktorej sa dá kultúra robiť len vďaka osobnému zanieteniu zopár jednotlivcov.

Na Katedru animovanej tvorby sme nastúpili v roku 1996. Jej história sa pritom začala písať len pár rokov predtým, náš ročník bol len tretí v poradí. Všetko bolo čerstvé, nové, nezabehnuté do koľají – v dobrom i zlom. Rovnako ako bola nová spoločenská situácia po páde komunizmu. Od Nežnej revolúcie predsa prešlo len pár rokov.

Katedru založila partia dovtedy činorodých tvorcov animovaných filmov, ktorí v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch 20. storočia pôsobili v Slovenskej filmovej tvorbe na Kolibe. Koliba bola jedným z prvých národných podnikov, čo po zmene režimu padol. Štát viac nedokázal podporovať filmovú výrobu, podnik šiel do privatizácie, kreatívne tímy sa rozpadli. Desiatky ľudí prišli o prácu a Slovensko o cenný, rokmi budovaný kultúrny potenciál,

ktorý títo ľudia v sebe kumulovali. Skupina animátorov a režisérov sústredených okolo dramaturga Ruda Urca však spravila osvietené gesto, keď otvorila Katedru animácie, na ktorej mohli ako-tak pokračovať: nemohli síce tvoriť, ale odovzdali svoje skúsenosti novej generácii. Bol to akt zúfalstva a nádeje zároveň. My sme boli tá nádej, že ako semeno prečkáme v pôde zlé časy a keď znova vyjde slnko, rozkvitneme.

Aby sme boli aj technicky presní: bol to čas tradičných filmových technológií. Animácia sa zaznamenávala cez veľké 35-milimetrové filmové kamery na filmový celuloid. Počítače sme už poznali, ale ich výkonnosť bola taká mizivá, že zapojenie digitálnych procesov do výroby sa zdalo byť na míle vzdialenou utópiou. Kreslené filmy sa kreslili na papier a fólie. Plôškové filmy sa vystrihovali z kartónov a kĺbmi pospájané papierové figúry sa rozpohybovávali na animačnom stole priamo pod filmovou kamerou. To všetko nás naši pedagógovia učili. Chceli, aby sme vyskúšali každú animačnú techniku. Kreslili sme priamo na filmový pás, pixilovali sme vlastné telá. No a potom tu bola bábková animácia, kráľovská disciplína, ktorá vysoko štylizovaným plošným technikám ponúkla veľkorysú nadstavbu: priestor. Zámerom našich pedagógov bolo, prirodzene, vyškoliť nás aj v tomto remesle. Zadaním štvrtého ročníka preto bolo vypracovať bábkovú animačnú etudu. Písal sa rok 2000, teda ten, na ktorý sme od detstva čakali ako na niečo magické.

Niekde v tomto bode vošiel do našich životov Miro Duša. Solitér. Nezávislák. Vysoký Don Quijote, ktorý ako potulný kovboj vstúpil na naše filmové územie z divadelnej fakulty. Nebol súčasťou partie našich „animátorských“ pedagógov a ako sme neskôr zistili, nepatril celkom ani k žiadnym iným skupinám. Bol sám sebou a sám za seba. Jeho úlohou bolo pripraviť s nami scénografické podklady pre ono bábkové cvičenie.

Vtedy sme, pravdaže, nevedeli, kto Miro je. A nevideli sme žiaden kontext. Ako mladí a nerozhľadení sme len málo tušili, čo sa dialo v našej krajine, v našom meste, v našej profesii predtým, než sme sa objavili my. Len z diaľky sme vnímali, že bábková animácia bola na Slovensku veľmi zriedkavo praktikovanou disciplínou. Hoci bratia Česi dali svetu už v štyridsiatych rokoch legendárnych majstrov bábky ako Jiří Trnka či Břetislav Pojar, v Bratislave vznikol prvý bábkový film až v roku 1979, teda v čase, keď sme sa my štyria narodili. Bolo to práve také mladé a nezrelé umenie ako my!

Prvý slovenský bábkový film nakrútil Ivan Popovič a práve on, vedľa neho Štefan Martauz a náš hlavný katedrový pedagóg František Jurišič neskôr režírovali aj niekoľko bábkových večerníčkových seriálov. To bolo všetko. Žalostne málo na to, aby tu vzniklo potrebné remeselné podhubie. Bábková animácia potrebuje špecialistov, akí sa profilujú len vďaka veľkému objemu práce a skúseností: výrobcov kostier pre animovateľné bábky, kostymérky, čo dokážu viesť stehy po hrúbke látky, vlásenkárov na tvorbu miniatúrnych parochní, výrobcov silikónových tvárí a rúk. No a nad tým všetkým výtvarníkov – scénografov, ktorí rozumejú potrebám filmu, materiálom, mechanizmom, kotveniu a mnohému ďalšiemu. Na Slovensku zo všetkých týchto profesií neexistovalo takmer nič.

Ale bol tu Miro, náš z ničoty sa vynorivší pedagóg, ktorý vyštudoval bábkovú scénografiu v Mekke bábkového umenia, v Prahe. Nebol špecializovaný na animáciu, bol divadelník, ale to nebolo podstatné, pretože základ bábkového majstrovstva vo filme a v divadle je podobný. Miro presne vedel, čo a ako je pre film potrebné urobiť. Poznal postupy, technológiu výroby, poznal dokonca českých špecialistov, ktorí nám dodávali ručne zhotovené komponenty. Aké-také súvislosti o jeho profesijnom pozadí sme začali chytať, keď sme zistili, že je autorom televíznych bábok, ktoré nás ako generáciu formovali v ranom detstve. Dancúľ. Uf, toho som stretla aj na škôlkárskom predstavení v mojom rodnom meste a pamätám si, ako ma jeho živosť ohromila! Pa a Pi, mimozemské mačky, čo prišli objavovať planétu Zem. Ideme sa učiť od autora našich detských legiend.

Prečo sme vlastne skončili u Mira doma? Priestorovo poddimenzovaná škola nedokázala na bábkarskú prípravu uvoľniť žiadne samostatné priestory a ako sa ukázalo, ani na vedľajšej divadelnej fakulte, kde bola Katedra bábkarskej scénografie, nebola situácia pre nás priaznivá. Miro Duša nás preto pozval k sebe, kde bolo k dispozícii všetko hneď. Voviedol nás do vlastnej dielne. Počítali sme, že u neho strávime zopár plodných dní výrobou nejakých ukážok, ale realita bola iná. Drobné cvičenie v ambíciách narástlo a napokon sme v Rači pripravovali 20-minútový magisterský film s plnohodnotnou výpravou. Ku Mirovi sme chodili celé mesiace. Žiadnemu z našich katedrových pedagógov sa tento vývoj nepáčil, nestíhali sme žiadne školské termíny. Ale Miro to s nami nevzdával a doprial nám toľko času, koľko bolo na prípravu kulís, bábok a rekvizít potreba.

Čas strávený v jeho dielni a spoločnosti mal oveľa širšie dôsledky než to, že sme sa naučili používať vrtáky a odlievať formy. Otvoril nám dvere do svojho sveta. Na stole vedľa našich domčekov vznikali bábky a kulisy pre Teatro Neline, cez ktoré sme pochopili, že bábkové divadlo môže spracovávať operné námety. Neuveriteľné. Množstvo maskotov a bábok pre reklamy či inscenácie a iné divadlá, každá funkčná, mechanicky zaujímavá. Miro popri práci rozprával o svojich štúdiách. O otcovi bábkarovi a jeho tradičnom remesle. O výrobách, ktoré mal za sebou. Zoznámil nás nielen so svojou ženou Nelkou, bábkoherečkou, ale aj s Martinom Vanekom a ďalšími spolupracovníkmi, ktorí neskôr spolupracovali aj s nami. Fantastickou kostymérkou Aničkou Votrubovou, pamätníčkou starých kolibských čias. Časom sme vrástli do miestneho inventára, spoznali sme Mirove malé deti, spoločne sme opekali v záhrade a okrem vľúdneho prijatia sa nám občas ušiel aj rodinný obed. Vnímali sme svet umeleckej rodiny, v ktorej rodičia dokážu odísť na mesačné divadelné turné do Mexika a desaťročná Viktória zas plánuje turné okolo sveta s akýmsi cirkusom. Bolo to nové, nečakané, každým dňom stráveným v tejto spoločnosti náš svet vyzeral inak ako predtým.

Z kulís a bábok, ktoré sme pod Mirovým vedením vytvorili, sme v strastiplných podmienkach nakrútili film *Nazdravíčko!* (2004). Hoci štúdiá na Kolibe boli už viac než desaťročie prázdne, vďaka dohode medzi školou a novými vlastníkmi sme nakrúcanie realizovali práve tam, v starom bábkovom ateliéri na 2. poschodí hlavnej budovy. Nakrúcali sme práve na tie staré obrovské trikové kamery, ktoré nás naučili používať bývalí tvorcovia z Koliby a ktoré po nás už nepoužil nik, pretože doba celuloidu po nás definitívne skončila.

Nakrúcanie trvalo 18 mesiacov. Keď sme začínali, budova okolo nás bola prázdna, iba v štyroch kanceláriách sedeli akýsi ľudia z neznámej košickej televízie TV Global. Počas nakrúcania táto televízia zmenila majiteľa aj meno a celá sa z Košíc presťahovala do Bratislavy. Keď sme končili, na chodbe náš ateliér obkľučovali desiatky kancelárií televízie Joj a všetci nedočkavo čakali, kým dotočíme, pretože v slávnom bábkovom ateliéri plánovali spraviť sklad kostýmov. Dotočili sme.

Potom sme film nekonečne dlho postprodukovali. Keď sa nám ako začínajúcim študentom zdalo, že využitie digitálnych procesov vo filme je utópiou, o pár rokov neskôr pri tvorbe magisterského filmu sme už názor zmenili. Taký rýchly bol technologický vývoj. Vďaka spolupráci s producentom Petrom Veverkom sme filmový pás digitálne naskenovali a digitálne upravený obraz napaľovali späť na celuloid, a to priamo v Los Angeles v USA. Vo zvukových štúdiách Georga Lucasa Skywalker Sound sme miešali zvuk. Chlapci zvukári, ktorí pred naším filmom miešali Hviezdne vojny, so zvláštnym pátosom hovorili o „starej európskej poetike“ nášho kraťasu. Presne to sa nám vďaka Mirovi podarilo doňho dostať. Film získal v roku 2005 ocenenie Slnko v sieti za najlepší slovenský animovaný film. Bolo to na historicky prvom odovzdávaní týchto cien a cenu sme preberali celkom symbolicky z rúk Stana Dančiaka, ktorý nášmu filmu nahovoril komentár.

Nazdravíčko! nebol ani prvý, ani jediný animovaný film, ktorému Miro pomohol vzniknúť. Aj naši starší spolužiaci s ním pracovali na bábkarských etudách. Mišo Struss sa pritom do bábky zahľadel natoľko, že touto technikou realizoval aj magisterský film ***V kocke*** (1999). Dodnes patrí k najúspešnejším študentským filmom Filmovej a televíznej fakulty, získal desiatky významných medzinárodných cien, medzi inými nomináciu na študentského Oscara. Keď ho dnes budete hľadať na YouTube, zistíte, že má takmer 2 milióny pozretí. Miro bol ten, kto Miša naučil robiť bábku a vo filme *V kocke* hlavného hrdinu aj osobne realizoval.

Naša študentská epizóda z Mirovej dielne mala dobrý koniec. Film síce vznikal strašne dlho, no dokončili sme ho. Existuje. Vysielala ho televízia, obehol slovenské kiná, našiel si priaznivcov. Bábky a kulisy sú dnes vystavené v Múzeu hračiek a bábkarských kultúr v Modrom Kameni.

Dobrou správou už nie je tá, čo nasledovala: Ani Džošo, ani Oko, ani Vava a ani René už nikdy potom žiaden bábkový film nenakrútili. Ja, Vava, som mala dva pomerne seriózne pokusy, no oba zlyhali. Finančná aj profesijná podvýživa nášho animačného prostredia je totiž dodnes taká obrovská, že bez spolupráce s inou krajinou si tu tvorbu bábkovej animácie nemožno predstaviť. A to je nielen tvorivá, ale najmä obrovská producentská záťaž.

Chýba tu mnoho majstrov špecifických disciplín. V prostredí bez pracovných príležitostí jednoducho nemali ako vyrásť. Chýba tu divák, ktorý by doma vyrobenú kvalitu dokázal oceniť a svojím záujmom by podnietil vznik ďalších a ďalších diel. A určite tu chýba viac Mirov Dušov, scénografických majstrov, ktorí by boli ochotní pozvať mladých učňov priamo k sebe domov a tam im odovzdali svoje know-how len preto, že ich láska k bábke je väčšia než obava z konkurencie. Miro, ďakujeme.

doc. Ivana Laučíková, ArtD.

- je producentka a režisérka animovaných filmov, pochádza z Partizánskeho, momentálne žije v Banskej Štiavnici. Absolvovala Vysokú školu múzických umení v Bratislave, odbor Animovaná tvorba (2002). V roku 2006 získala na rovnomennej katedre doktorát a pôsobila tam ako pedagóg. Počas štúdia nakrútila bakalársky film Vedieť a spolu s Jozefom Mihaľom absolventský film ***Nazdravíčko***, za ktorý dostali Slnko v sieti 2006. Päť rokov bola šéfredaktorkou odborného časopisu o animovanom filme *Homo Felix*. V roku 2006 založila spoločnosť ***feel me film*** a stala sa producentkou viacerých krátkych animovaných filmov (Štyri, r. Ivana Šebestová, *Fongopolis*, r. Joana Kozuch, *Posledný autobus*, r. Martin Snopek, *Sneh*, r. Ivana Šebestová a iné).

Mirko - Miroslávny

Jana Pogorielová-Dušová
Rozhovor 16.júla 2021 v Banskej Bystrici

Mirko Duša,

je jeden z troch synov, môjho milovaného manžela Antona Dušu st. Mala som možnosť sledovať jeho rast od dospievania až po dnešok. Spája nás láska k Tónkovi a k bábkovému umeniu. Spomínam si na spoločné rozhovory pri káve, kedy sme rozoberali nové trendy v bábkovom divadle. Využitie bábok vo filme, technologické postupy, hľadanie nových materiálov. Naše umelecké cesty sa niekoľko krát stretli v spoločnej práci pre STV Bratislava. Spolu s jeho otcom som pozorovala jeho umeleckú cestu a umelecké smerovanie.

Miro Duša podľa mňa nie je úžasný výtvarník, ale je úžasný výtvarník bábok.

Miro rozhodne patrí medzi výtvarníkov, ktorý hlboko verí, že bábka je živá ľudská bytosť. Verí v osobnosť bábky, ktorá uvažuje, je sama sebou. Ja by som to nazvala, že je to niečo ako lyrika, je to báseň. To nie je iba výtvarno, to je duša vo výtvarne. Je neuveriteľné ako môže človek naplniť svoje meno. Jeho bábky žijú, dýchajú, pozerajú sa a niečo si myslia. Nie sú to výtvarné výboje. Nemá potrebu zbytočne ozvláštňovať svoje bábky, manierizmami, novátorstvom alebo šokovať divákov. To sú postupy, ktoré Miro vo svojej práci nevyužíva. Miro sa pozerá na svoje bábky očami kamery čo pramení v jeho zaujatí animovaným filmom. Jeho bábky sú detailne prepracované, sú neuveriteľne živé, majú živý pohľad, dýchajú. To nemá každá bábka! Je to veľké umenie, ak sa výtvarníkovi podarí svoje dielo naozaj oživiť. Pre bábkoherca, ktorý toto kúzlo postrehne, je radosť takúto bábku animovať.

Miro je pre mňa osobnosť charakterizovaná svojou rannou prácou, postavou zelenej potvorky, bábky Dancúľa. Bábka neuveriteľne živá, interaktívna, túžiaca po dotyku, ktorá má v tých veľkých očiach dušu a je absolútne uveriteľná. Dieťa – divák je ako prvé práve tú dušu vycíti, možno preto je z veľkej časti bábkové divadlo určené v našich končinách prevažne deťom.

Každý výtvarník má vlastný postup, remeselnú profesiu, proces premýšľania. Ako sa vraví, jablko nepadá ďaleko od stromu. Mirov otec, Anton Duša st., mal dušu básnika, technickú zručnosť, presné oko a lásku k detailom. Všetky svoje zručnosti venoval bábkam a bábkovému divadlu. Bol výraznou osobnosťou vznikajúceho profesionálneho bábkového sveta. Spojením veľkej fyzickej sily a zároveň nežnej básnickej duši, vznikla komplexná osobnosť, ideál ktorý ani nemôže byť..... Bol vedúcim ochotníckeho bábkového súboru, kde pôsobil ako režisér, scénograf, výtvarník bábok a animátor. V týchto časoch amatérskeho divadla si prešiel všetkými profesiami, ktoré sú potrebné pri výrobe v bábkovom divadle. Poznal charakter dreva, kovu, vedel s nimi pracovať, využíval svoje strojárske vzdelanie. Ovládal drobné „fintičky“ starých majstrov, ktoré už dnes nikto nevie, pretože staré remeslá vymizli. To ako robil Anton Duša, si vážili aj Dr. Ján Malík, Dr. Ján Kolár a to boli kapacity prvej triedy. Z tohto amatérskeho súboru sa neskôr vyprofilovalo dnešné bábkové divadlo Na rázcestí v Banskej

Bystrici. Technologické cítenie, presné oko a lásku k detailom, zdedil Miro po svojom otcovi. Nosí v hlave výtvarnú predstavu, ktorú si vie zároveň technologicky korigovať. Ale treba tiež povedať, že svoju umeleckú črtu zdedil nie len po svojom otcovi, ale aj po svojej mame. Soňa Dušová patrila medzi popredné bábkoherečky v divadle vo svojich ideálnych rokoch. Otec a syn je prepojenie úplne úžasné. Syn talentovaný v tom čo otec miluje, je dvojité prepojenie. Anton aj Miroslav mali spoločnú vášeň a tá ich spájala. Anton Duša bol na tvorbu svojho syna hrdý.

Miro nie je len technológ, ale hlavne tvorca, pretavuje myšlienky do svojej tvorby. Miro má to veľké šťastie, že sa náhodou stal akoby mimochodom, výborným technológom a ešte je aj dobrým výtvarníkom. Takže sa nemusí trápiť s vymýšľaním technológie, pretože ju má v malíčku a pracuje s ňou úplne samozrejme.

Dobré bábkové divadlo môže robiť iba básnik, lebo to je podstata bábkového divadla, to je tá poézia, žiadna realita, je to nadrealizmus.

Jana Pogorielová - Dušová

- absolventka Strednej umelecko-priemyselnej školy v Bratislave, je zakladajúcou členkou bábkového divadla v Košiciach (1959-1976, 1979-1983). Zastávala pozíciu výtvarníčky, scénografky a šéfky výroby (1959), pôsobila aj v Bábkovom divadle v Žiline (1976 – 1979) a tiež v Krajskom bábkovom divadle v Banskej Bystrici (1983 – 1990). Jana Pogorielová popri zamestnaní pravidelne tvorila ako hosť aj v iných divadlách. Najčastejšie to bolo v Bábkovom divadle v Nitre, ale tiež v Žiline a v Košiciach a od r. 1967 aj v zahraničných divadlách: Ľvov, ZSSR, Tolbuchin, BĽR, Rzeszów, Kielce, PĽR a najčastejšie v marionetovom bábkovom divadle Karla Magersuppe „Die Holzköppe“ v západonemeckom Steinau. Od r. 1969 spolupracovala s československou televíziou, štúdio Košice a Bratislava na bábkových televíznych večerníčkoch. Naďalej sa venovala aj ochotníkom, či už ako členka súťažných porôt, alebo ako výtvarníčka.

V roku 1992 zakladá spolu s manželom rodinnú firmu P&D (Pogorielová a Duša), v ktorej sa venovali tvorbe bábok, bábkových divadiel, rodinných divadiel, (na spôsob starých, prenosných divadiel) a hračiek. Posledným veľkým umeleckým projektom bolo predstavenie Eibestalské pašie (Eibesthaler Passion), do ktorého navrhla a vyrobila spolu s manželom A. Dušom 28 drevených vyrezávaných totemových bábok vysokých 90 cm. Svetová premiéra sa konala v roku 1999. Predstavenie, do ktorého je zapojená takmer štvrtina obyvateľov obce, sa hráva každých 5-rokov vo farskom kostole v dedine Weinviertel Eibesthal. Predstavenie doteraz videlo viac než štyritisíc divákov.

Záver

Vytvorenie výskumného textu o tvorbe výtvarníka, scénografa, technológa, pedagóga a výrobcu Miroslava Dušu vznikalo na základe existujúcich dostupných materiálov a komunikácii s kultúrnymi inštitúciami s ktorými spolupracoval. Vzhľadom na dĺžku časového obdobia (1960 až 2020), v ktorom som sa pohybovala, politických a spoločenských zmien (Nežná revolúcia, rozdelenie Československa), ktoré sa udiali, som pri mojom pátraní narazila na zmiznutie alebo dokonca stratu jednotlivých dokumentov, či informácií. Môj výskum sťažovala aj súčasná pandemická situácia, ktorá trápi celý svet a s ňou spojené zatvorenie divadiel, múzeí a kultúrnych inštitúcií. Napriek všetkým obmedzeniam, ktoré ma postihli, práca na texte ma napĺňala radosťou. Prechádzala som sa labyrintom inscenácií, ktoré M. Duša v jednotlivých divadlách vytvoril. Odkrývala som postupne jeho tvorbu pre film a televíziu. Objavovala som zabudnuté fotografie, nákresy, plagáty, ktoré zapadli prachom. Oslovila som jednotlivých umelcov s ktorými spolupracoval, aby napísali svoje postrehy na tvorbu M.D. Chcem poďakovať všetkým za ich energiu, čas a vzácne postrehy, ktoré mi venovali.

Miroslav Duša nepatrí medzi výtvarníkov, ktorý presadzujú vlastný rukopis. Hľadá výtvarnosti blízke téme, ktorú práve spracováva. Podvoliť sa téme a neprevyšovať ju , chápe ako povinnosť výtvarníka. Rád experimentuje s materiálom a technologickými postupmi a keď tvorí výtvarné návrhy, súčasne myslí aj na spôsob výroby a použitý materiál. Pri naplňovaní svojich predstáv si počína veľmi vynaliezavo. Vzhľadom na to, že vo väčšine projektov ich aj sám realizuje, využíva materiály, ktoré ho obklopujú, ale neváha siahnuť aj po nových, ešte neprebádaných.

Vo svojom ateliéri v Budmericiach pokračuje vo svojej tvorbe a teší sa na ďalšie umelecké výzvy. V hlave sa mu rysujú nové nápady, ktoré možno jedného dňa potešia divákov doma aj v zahraničí.

Budmerice 1.12.2021

Prehľad inscenácií pre slovenské divadlá

Rozprávky zo stola	Teátro Neline	P. Dušová	2005	scénografia, bábky, výroba
Čarodejníkov učeň	Bibiana - medzinárodný dom umenia pre deti	P. Palik	2006	scénografia, bábky, kostým
Rozprávka o vernom milovaní Radúza a Mahulieny	Slovenská filharmónia	M. Vanek, P. Dušová	2006	scénografia, bábky, výroba
Kde líšky dávajú dobrú noc	Bibiana - medzinárodný dom umenia pre deti	P. Uher	2006	scénografia, bábky, kostýmy
Ako sa Kalo Dant dostal na siedmy svet	Bibiana - medzinárodný dom umenia pre deti	P. Dušová	2006	scénografia, bábky, kostým
Uštrikovaná rozprávka	Teátro Neline	P. Dušová	2007	scénografia, bábky, kostým, výroba
Herkules alebo dobitie pekla	Tyjátr	I. Gontko	2009	scénografia, výroba
Čárymáry fučpunč priania	Divadlo Ludus	P. Kuba	2011	scénografia, filmová animácia
O lúke, motýľovi a kvetinovej víle	Teátro Neline	P. Dušová	2012	scénografia, bábky, výroba
Vtákoviny	VŠMU	pedagogické vedenie	2013	scénografia, technológia
Jánošík? Jánošík! Jánošík ...	VŠMU	pedagogické vedenie	2013	scénografia, technológia
Jasiedka	VŠMU	pedagogické vedenie	2013	scénografia, technológia
Rosamunda II - obnovená premiéra	Slovenská filharmónia	M. Vanek, P. Dušová	2014	scénografia, bábky, výroba
Don Šajn alebo márnoratný syn	Tyjátr	I. Gontko	2014	scénografia, výroba
Čert a Kača	Bábkové divado v Košiciach	P. Dušová	2014	scénografia, bábky, kostýmy
Oskar	Teátro Neline	D. A. Dabek	2015	technológia, výroba
Skrinka s hračkami	Slovenská filharmónia	M. Vanek, P. Dušová	2015	scénografia, bábky, výroba
Turecký ostrov alebo Gašparkova cesta do Ameriky	Tyjátr	I. Gontko	2016	scénografia, výroba
Ja som Inna	Teátro Neline	D. A. Dabek	2017	scénografia, bábky, výroba

Ján doktor Faust alebo Nevesta z pekla	Tyjátr	I. Gontko	2017	scénografia, výroba
Janko Hraško	Staré divadlo K. Spišáka, Nitra	K. Žiška	2017	scénografia, bábky
Tri prasiatka	Teátro Neline	P. Dušová	2021	scénografia, výroba

Prehľad inscenácií pre české divadlá

Název inscenace	Divadlo, soubor	Režiséři	Rok	Obor
Kráska a zvíře	Státní divadlo Ostrava	K. Melenová	1985	scénický výtvarník, výtvarník loutek
Tři pomeranče	Státní divadlo Ostrava	O. L. Paris	1986	scénický výtvarník, výtvarník loutek
Půjdem spolu do Betléma...	Divadlo loutek Ostrava	P. Nosálek	1990	scénický výtvarník; výtvarník loutek
Myšákova dobrodružství	Divadelní společnost Petra Bezruče Ostrava	I. Křehlíková	1991	scénický výtvarník
Orfeus	Divadlo na Královské cestě Praha	M. Vanek, P. Dušová, M. Duša	1997	scénický výtvarník; výtvarník loutek, masek
Pinokio	Divadlo loutek Ostrava	I. Křehlíková	2005	scénický výtvarník, výtvarník loutek, masek
Domek pro pohádky	Divadlo loutek Ostrava	P. Dušová	2005	scénický výtvarník, výtvarník loutek
Kráska a zvíře	Divadlo loutek Ostrava	M. Duša	2007	režisér; scénický výtvarník, výtvarník loutek
Peer Gynt	Východočeské divadlo Pardubice	J. Seydler	2008	výtvarník loutek
Mala syrenka	Těšínské divadlo Český Těšín	M. Gerboc	2013	scénický výtvarník; výtvarník loutek
Šípková Růženka/Spiaca królewa	Těšínské divadlo Bajka, Český Těšín	M. Míková	2014	scénický výtvarník; výtvarník loutek
Obušku, z pytle ven	Těšínské divadlo Bajka, Český Těšín	P. Dušová	2015	scénický výtvarník, výtvarník loutek
Pinokio	Těšínské divadlo Bajka, Český Těšín	P. Dušová	2018	scénický výtvarník

Prehľad tvorby pre slovenskú a českú televíziu

Názov inscenácie	Názov dielu	Režisér	Rok	Role
STV/RTVS				
O rybárovi a rybke		P. Gerža	1980	výtvarník bábok
Slniečko	Máte radi rozprávky?	P. Gerža	1980	výtvarník bábok
Slniečko	Raťafákov kotrmelec	P. Gerža	1981	výtvarník bábok, výroba
Slniečko	Cestujeme za babičkou	P. Gerža	1981	výtvarník bábok, výroba
Slniečko	O troch očiach slečny Jany; O troch očiach slečny Máši	P. Gerža	1981	výtvarník bábok, výroba
Pa a Pi -74 dielny seriál		M. Sobota, V. Borovička	1987-1990	výtvarník, výroba
Makarónske rozprávky - triptych	Dve korytnačky,taxík a slnko	L. Šebová	1991	výtvarník bábok, výroba
	O Mrázikovi, ktorý maľoval farbami	L. Šebová	1991	výtvarník bábok, výroba
	Prečo sa už v škole neťahá za uši	L. Šebová	1991	výtvarník bábok, výroba
Princezná v ježovej koži		I. Petrovický	1992	bábkové divadlo, herec
Cik-cak cik-cak-bum		C. Králik	1993	výtvarník bábok, trikové zábery
Zázračné gajdičky		I.Predmerský	1993	výtvarník bábok, výroba
Hugo a Berta - 8 dielny seriál	Sťahovanie	C. Králik	1993	architekt, kostýmy, trikové zábery
	Maľovanie	C. Králikl, M. Duša	1993	architekt, kostýmy, trikové zábery
	Varenie	C. Králik, M. Duša	1993	architekt, kostýmy, trikové zábery
	Športovanie	C. Králik, M. Duša	1993	architekt, kostýmy, trikové zábery
	Muzicírovanie	C. Králik, M. Duša	1993	architekt, kostýmy, trikové zábery
	Vianoce	C. Králik, M. Duša	1993	architekt, kostýmy, trikové zábery
	Vtáčinka	C. Králik, M. Duša	1993	architekt, kostýmy, trikové zábery
Dlhý, Široký, Bystrozraký		I. Petrovický	1994	bábky, kostýmy, trikové zábery
	Chorý Hugo	C. Králik, M. Duša	1994	architekt, kostýmy, trikové zábery
Janko Gondášik		L. Šebová	1995	výtvarník bábok, výroba

Škriatok a Burki - 4 dielny seriál	Zoznámenie	M. Duša	1995	režisér, architekt, trikové zábery
	Nádcha	M. Duša	1995	režisér, architekt, trikové zábry
	Stolovanie	M. Duša	1995	režisér, architekt, trikové zábery
	Umývanie	M. Duša	1995	režisér, architekt, trikové zábery
Dohviezdny večer		J. Chlebík , K. Aulitisová, Ľ. Piktor	2004	scénografia, bábky, kostýmy
Česká televize				
Půjdem spolu do Betléma		Z. Havlíček	1999	scénografia, výtvarník bábok, kostýmy

Prehľad slovenskej a českej filmovej tvorby

Názov inscenácie	Režiséri	Rok	Role
Slovenský film			
Dona Militaria	V. Pikalík	1980	výroba
Gogo a televízory	V. Pikalík	1980	výroba
Totem	V. Pikalík, I. Popovič	1981	výroba
Gogo a práčka	V. Pikalík	1981	výroba
Ako Jožinko menil až vymenil	V. Pikalík	1981	výroba
Jožinkova rybačka	V. Pikalík	1981	výroba
Neposlušné koliesko	V. Pikalík	1983	výtvarník
Pa a Pi	M. Sobota, J. Vlach	1987 - 1991	výtvarník, výroba
Šípová Ruženka	S. Párnický	1990	animácia, výroba
V kocke	M Sruss	1999	pedagogické vedenie, výroba
Pôvod sveta	K. Kerekesová	2002	pedagogické vedenie, výroba
Nazdravíčko!	I. Laučíková, Ľ. Mitaľ	2005	pedagogické vedenie, výroba
Bajka o klinci	M. Staňo	2006	pedagogické vedenie, výroba
Braček Jelenček	Z. Žiaková	2015	pedagogické vedenie, výroba
Český film			
Poslední plavky	M. Krajňák	2008	architekt scény, bábka, výroba
Když draka bolí hlava	D. Rapoš	2018	animatronická bábka, výroba